

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor cu sprijinul Fundației Anonimul

România literară 42

20 octombrie 2006 (Anul XXXIX)

Premiul

N O B E L

pentru literatură pe anul 2006 a fost acordat scriitorului turc

Orhan Pamuk

pag. 26-27

Întîlnirile României literare

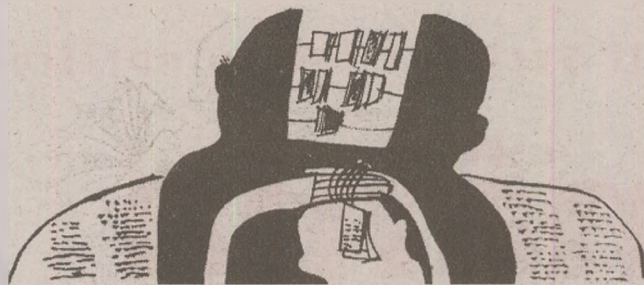
vor fi reluate miercuri, 1 noiembrie, ora 19,
la Clubul Prometheus din Bdul Națiunile Unite 2-4
cu tema

De ce nu sînt scriitorii VIP-uri?

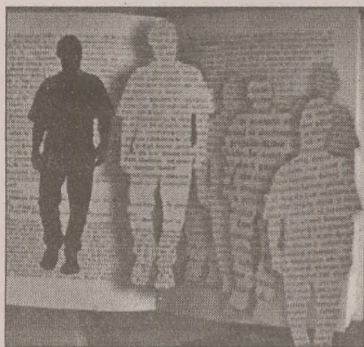
În colaborare cu Uniunea Scriitorilor,
în cadrul programului *Să ne cunoaștem scriitorii*

Poeme
de
Ion Gheorghe
pag. 16-17

Proză
de
Gabriela
Adameșteanu
pag. 18-19

s u m a r

Disidentul cu față umană de Tudorel Urian - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Gallagher lovește din nou

Un tratat așteptat de Mihai Zamfir - p. 5

REAȚII IMEDIATE de Alex. Ștefănescu - p. 6
Schilodirea limbii române

LECTURI LA ZI de Cosmin Ciotloș - p. 7
Et caetera

Poeme de Gellu Dorian - p. 8

Să râdem cu orice preț de Răzvan Mihai Năstase - p. 9

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru - p. 9

Caragiale în antologii școlare (2) de G. Pienescu - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Cele mai frumoase tâlhării

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
În Infernul cu prelungire

Postmodernismul la lucru de Ion Simuț - p. 13

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 15
Citindu-l pe Ion Ianoși

ION GHEORGHE - Poeme în reportofon - pp. 16-17

Fontana di Trevi de Gabriela Adameșteanu - pp. 18-19

Modele literare alternative de Lucia Simona Dinescu - p. 20

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 21
Apărătorul meu undercover

CRONICA DRAMATICĂ de Marina Constantinescu - p. 22
Iubirea și Fedra

CRONICA FILMULUI de Alexandra Olivotto - p. 23
Turnesolul Rrrevoluției

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 24
Carnaval biblic

Așa grăit-a Hipocrate de Liviu Dăncănu - p. 25

NOBEL - 2006
Orhan Pamuk: Pe țărnuș european al Istanbulului
de Luminița Munteanu - pp. 26-27

Tristeți și bucurii la Frankfurt pe Main
de Rodica Binder - pp. 28-29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Popasuri. Zăbave

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

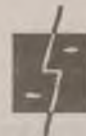
OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**
CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 16, 17, 20, 21, 24, 30, 32)

SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 7, 12, 13, 26, 27, 28, 29)

ECATERINA IONESCU (pag. 4, 5, 9, 10, 15, 18, 19, 31)

NINA PRUTEANU (pag. 1, 2, 6, 11, 14, 22, 23, 25)

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Despre cărți*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER**

(Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei
133, sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,**
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN

Cont în lei: BRD-GSG agenția Șincal,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agencia Șincal RO87BRD441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com

http://www.romlit.ro; tel: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Revista **România literară** este editată de Fundația
România literară cu sprijin de la Fundația „Anonimul”,
Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor,
prin Administrația Fondului Cultural Național.

Revista **România literară** este editată de SC Satiricon SRL, sub
licență. S.C. Satiricon SRL, str. Școala Floreasca nr. 3
sect. 1 București. Tel. 231.35.00, Fax. 230.51.07, E-mail:
office@satiricon.ro

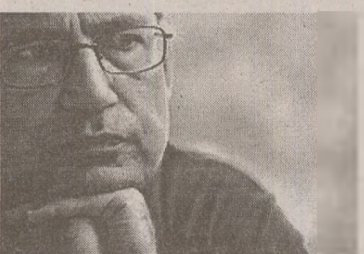

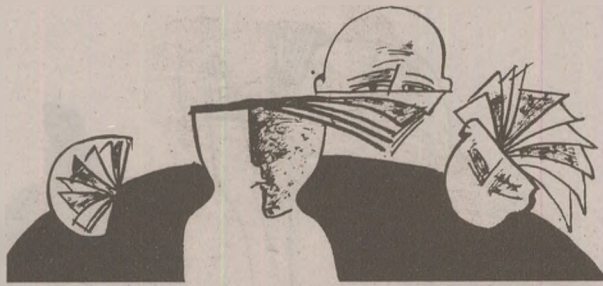
Conform prevederilor Statutului, Uniunea
Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica
editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor
publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu
statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și
Cultelor.

ISSN 1220-6318

BIBLIOGRAFIE ȘCOLARĂ

actualitatea

Disidentul cu față umană

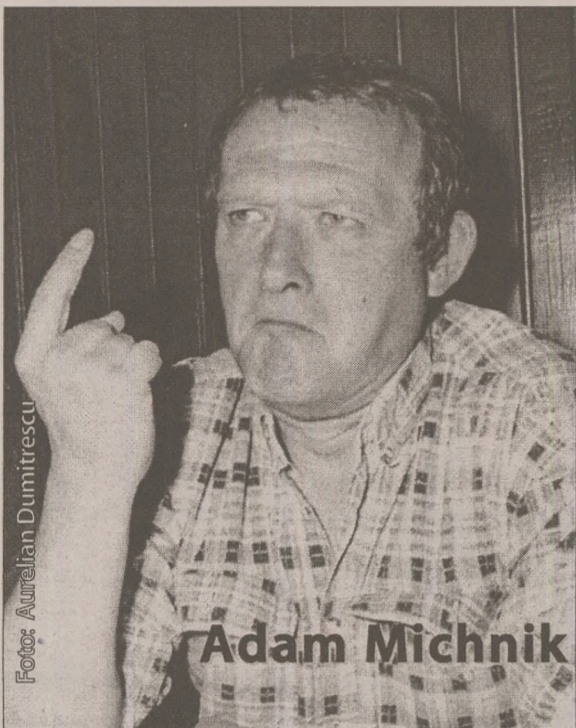

Foto: Aurelian Dumitrescu

Adam Michnik

Adam Michnik este o legendă a Estului. Spre sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, când *glasnostul* și *perestroika* începuseră să îi provoace nopți albe lui Nicolae Ceaușescu, în apartamentele înghețate în care își trăiau alimentele obținute pe cartelă, românii învățau, seară de seară, lecția demnității umane transmisă pe lungimile de undă ale postului de radio „Europa Liberă”. Principalele ei capitole (*Charta 77*, *Solidarnosc*, *Glasnost*) și o serie de nume (Milovan Djilas, Václav Havel, Lech Wallesla, Andrei Saharov, Adam Michnik, frații Kaczynski, Tadeusz Mazowiecki) făceau, la simpla lor rostire, să circule sângele în vene. Comunismul nu era infailibil, sistemele de reprimare, oricât de bine organizate, nu puteau ține sub obroc libertatea gândirii.

Cu mintea plină de miturile anticomunismului am ajuns pentru prima dată în Polonia spre sfârșitul anului 1990. Țara trăia din plin efectele reformei economice gândite de Leszek Balcerowicz, puterea de cumpărare atinsese cotele de avarie, fețele oamenilor erau mai degrabă înnegurate. Trecerea de la comunism la economia de piață nu era un drum pe petale de trandafiri și polonezii au simțit primii, cel mai acut, acest lucru. Firește, aflat în Polonia la câteva luni după căderea comunismului, nu puteam rata prilejul de a mă interesa în legătură cu legendarii eroi ai luptei anti-comuniste. Cum în acel moment Lech Wallesla era unul dintre candidații la președinție, nu s-a pus problema să încerc să îl contactez. De la prietenii mei polonezi am aflat însă că Adam Michnik este redactorul-șef al ziarului „Gazeta Wyborcza”, așa, că, din acest punct de vedere, părea mult mai abordabil. I-am întrebat pe amicii mei unde este sediul „Gazetei Wyborcza” și mi-au dat o adresă, indicându-mi și un autobuz care mergea în cartierul respectiv. Era un cartier de blocuri comuniste, care semăna izbitor cu Drumul Taberei. La unul din blocuri era numărul căutat. Nici o firmă, miros de mâncare revărsat generos pe ferestrele deschise ale apartamentelor, atmosferă tipică de cvartal comunist de blocuri. Eram convins că am greșit adresa. La intrare exista un interfon cu numerele apartamentelor, însoțite și de numele locatarilor. În acea listă interminabilă, în dreptul unui apartament, apărea cu litere minuscule și numele pe care îl căutam: „Gazeta Wyborcza”. Am sunat, am spus cine sunt și ce caut, a coborât șefa secției de relații internaționale care m-a condus în redacția respectivă aflată la unul dintre etajele inferioare. Șocul a fost total. O atmosferă de redacție din filmele americane, vânzoleală multă, televizoare suspendate sub plafon, pereții tăiați la jumătate, astfel încât toată lumea vedea pe toată lumea. Din păcate Adam Michnik era plecat la Paris, așa că am vorbit cu cei din redacție despre problemele presei din România și Polonia. Am plecat impresionat de ce văzusem, dar puțin dezamăgit că nu l-am cunoscut pe Adam Michnik.

Am avut ocazia să îl cunosc șapte ani mai târziu cu ajutorul foarte bunului meu prieten Vladimir Tismăneanu. Adam Michnik venise la București să își lanseze cartea *Scrisori din închisoare și alte eseuri*, stătea la Hotelul Minerva, iar Vladimir Tismăneanu ne-a propus (lui Mircea Mihaies, autorul traducerii, Ioan Buduca și mie) să îl însoțim la micul dejun. Nu știu cum a fost pentru ceilalți, dar eu îi voi rămâne dator toată viața lui Vladimir Tismăneanu pentru șansa unică pe care mi-a oferit-o atunci de a-l cunoaște pe unul dintre idoli mei în anii '80. A apărut jovial, îmbrăcat în niște blugi spălăciți și o cămașă în carouri (poza de pe coperta volumului *Restaurația de catifea* este făcută atunci). Din generosul bufet suedez și-a ales un singur ou fiert, în rest cafea și foarte multă vorbă.

Totul este surprinzător la Adam Michnik. În primul rând contradicția dintre gesticulația foarte energică (strânge pumnul, scrâșnește dinții, face grimase foarte semnificative) și imensul bun-simț al judecăților sale. Apoi nestăvilitul său apetit pentru normalitate. Rareori mi-a fost dat să văd un om atât de lucid, gata oricând să amendeze cu o ironie subțire orice inflamare verbală, clișeu de gândire

sau derapaj al spiritului. Într-o lume postcomunistă în alb și negru, a tuturor revanșelor și vendetelor posibile, în care moralisti și eroi mai mult decât discreți în anii totalitarismului, răsăr ca ciupercile după ploaie pentru a da lecții nației, Adam Michnik este îndrăgostit de bogăția cenușiului. Pentru el lumea este formată din intelectuali rafinați, dar și din politicieni veroși, din mari caractere, dar și din proxeneți, prostituate, șarlatani, din bogați și cerșetori. Lumea lui Michnik este lumea în care trăim, pe care trebuie să o luăm așa cum este și în care scopul ultim al politicii nu poate fi decât limitarea răului. Intransigent cu sine însuși (a preferat să stea cinci ani în temnițele comunismului, deși avea alternativa unui exil aurit pe Coasta de Azur), vechiul disident este foarte înțelegător și nuanțat atunci când îi judecă pe ceilalți. A făcut un interviu istoric cu generalul Wojciech Jaruzelski, fiind acuzat de anticomunismului *post-bellum* din Polonia și de aiurea că are nostalgii comuniste. Ca istoric, Michnik nu putea rata însă acest testimoniu, fundamental pentru înțelegerea sistemului comunist. Modelul său a fost urmat de Vladimir Tismăneanu a cărui carte de convorbiri cu Ion Iliescu își va spori, sunt sigur, valoarea, pe măsură trecerii anilor. Mereu atent la ce se petrece în jurul său, cu mintea și sufletul deschise, Adam Michnik este oricând dispus să asculte pe oricine. Pentru el importante sunt ideile, nu persoanele care le enunță și una dintre vorbele sale preferate spune că „Uneori Dumnezeu îți poate vorbi și prin botul unei vaci”. Totul este să ai urechi de auzit și minte limpede să judeci ceea ce ai auzit. Politica, în viziunea lui Michnik trebuie să aibă un scop limpede, pe care mulți îl pierd din vedere în vâltoarea vendetelor și epurărilor. Toată inteligența trebuie canalizată spre atingerea acestui scop, nu spre o utopică morală absolută care nu face decât să pună piedici în calea țintei. Lecția lui Adam Michnik e simplă și clară ca lumina zilei, chiar dacă ea îi poate oripila pe moralistii tranziției: poți să-ți iubești neamul fără să urăști pe nimeni și poți fi un luptător pentru libertate fără să ai nici un dram de nebulie iacobină.

Rebelul înțelept Adam Michnik rămâne la cei șazececi de ani ai săi (neverosimila vârstă), pe care i-a împlinit în 16 octombrie, un model al gândirii libere, relaxate, colocviale, netarate de frustrări personale și obsesii morale sau religioase. O prezență tonică, luminoasă, care ne reamintește, de fiecare dată, că a trăi într-o democrație – firește imperfectă, dar care poate fi ameliorată – este șansa vieții noastre. În gândirea politică românească, doar pe Mihai Botez, Valeriu Stoica, Andrei Pleșu, Vladimir Tismăneanu și Aurelian Crăiuțu i-aș pune în imediata lui vecinătate.

Tudorel URIAN

organizator:

partener:

parteneri media:

24-FUN

România literară

Radio Total

comet

Time Out București

MOBEXPERT

Carrefour

OBHIDEA

Cotidianul.

DILEMAVECHE

DILEMNIC

CARTE MIZA FILM

KILIPIRIM

2006

Sala Dalles

KILIPIRIM

CARTE MIZA FILM

24-29 octombrie 2006

* Ediția 2 III-2 *

program: 10.00 - 20.00

INTRAREA LIBERĂ

TARG CU DISCOUNT UR:

-30% -40% -50%

1). Nume _____

2). Prenume _____

3). CNP _____

4). E-mail _____

5). Telefon _____

6). Profesie _____

7). Domiciliu de interes _____

Participa la tombola KILIPIRIM

și ai șansa să câștigi o BIBLIOTECĂ nouă, plină cu cărți!

Completează talonul și depune-l în urna special amenajată la SALA DALLEs.

Tragea la sorți va avea loc duminică, 29 octombrie 2006, ora 18.00

actualitatea

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

Gallagher lovește din nou

Există, fără îndoială, nenumărate criterii de stabilire a notorietății și a statutului de vedetă: frecvența aparițiilor la televiziune și în ziare, rapiditatea cu care ești reperat pe stradă, faptul că ți se spune pe numele mic („Gigi”, „Mihaela”, „Andreea”) ori ești identificat după poreclă („Bombonel”, „Prostănacul”, „Tamango”) sau devii, din substantiv propriu unul comun („Ce, băi, te crezi un Patapievici?”). Se pot invoca, firește, multe altele – de luat sau de neluat în seamă. Nu inventarul lor am de gând să-l fac acum. Am să adaug posibilele liste încă una: persistența urii cu care ești urmărit de diverși indivizi prin presă sau în întrunirile publice. Chiar dacă n-ar avea în spate o operă consistentă, chiar dacă n-ar fi curtat de canalele de televiziune și dacă n-ar fi sedus, de atâtea ori, în conferințe și simpozioane, sute și mii de oameni, Vladimir Tismăneanu ar figura pe lista vedetelor de mare suprafață: ura crâncenă cu care îl urmărește, de ani de zile, Tom Gallagher ar motiva, ea singură, plasarea pe lista VIP-urilor.

Pentru inițiați, motivele acestei uri ireductibile sunt cunoscute și n-au nimic de-a face cu faptul că Tom Gallagher încearcă să-și cucerească, de ani buni, un loc pe scena comentatorilor politici din România. Din păcate pentru el, locul pe care Vladimir Tismăneanu s-a așezat cu grație – locul cel mai de sus –, nu-i va fi accesibil niciodată. Nu poți face carieră, nici măcar în România, cu o mentalitate de polițai al minții, vânând cu sălbăcie orice greșală, reală sau imaginară, a adversarului, pentru a-ți exhiba rănile și pentru a-ți obloji imensul orgoliu neacoperit de realizări intelectuale pe măsură. Totalmente lipsit de onestitate, personajul nu se dă în lături de la nimic: a mers cu lipsa de onestitate atât de departe încât în varianta engleză a unei cărți apărute la „Humanitas” a scos paragrafele dedicate lui Vladimir Tismăneanu: a le fi păstrat înseamnă a te fi făcut de râs în fața comunității internaționale, unde moravurile sunt infinit mai stricte decât pe piața noastră balcanică, unde nerușinarea, escamotarea adevărului și afirmațiile neobrazate, fără acoperire, sunt luate drept firești.

Deși mănâncă de ani buni o pâine albă din bani românești, când e să-și publice în străinătate lucrările, Tom Gallagher ne face o reclamă de care ne-am fi lipsit cu plăcere. Cartea sa, *The Theft of a Nation*, se înscrie în seria lucrărilor pentru care România perioadei post-comuniste reprezintă un tărâm ce trebuie ocolit cu orice preț: prin ceea ce se întâmplă în viața publică a țării, nici n-ar trebui să visăm la Europa. Încă doi-trei prieteni, precum Gallagher, și n-o să mai avem nevoie în vecii-vecilor de dușmani!

Să coborâm, însă, la nivelul obsesiei maladive a lui Tom Gallagher pentru Vladimir Tismăneanu. Nu scriu pentru prima oară pe această temă și faptul că în urma unui articol m-am ales cu apelativul de „scutier” al marelui politolog mă onorează mai mult decât își poate imagina Tom Gallagher. Aș fi de-a dreptul fericit să fiu asociat, în orice formulă, cu un personaj de valoare, farmecul și inteligența lui Vladimir Tismăneanu. Cu atât mai mult într-un moment când este, pur și simplu, lapidat de cine vrei și nu vrei din fauna multicoloră dâmbovițeană ori cyber-spațială: Tismăneanu e înjurat și de stânga, și de dreapta, și de guvern, și de opoziție, și de naționaliști, și de internaționaliști, și de homosexuali, și de heterosexuali, și de feministe, și de legionari, și de elitiști, și de tradiționaliști, și de turnători, și de securiști. La drept vorbind, e mai ușor de spus cine nu are să-i reproșeze ceva.

În această desfășurare de ură și resentiment, Tom Gallagher continuă să facă figură aparte. Școala britanică de gazetărie îl particularizează în raport cu nesimțirea de tip „ciomăgar”. Aparent calm în expunere, Tom Gallagher folosește perfida armă a insinuării și a minciunii ambalate în tipla obiectivității, pentru a-și plasa sentințele veninoase. Cel mai recent exemplu e furnizat de articolul *Politolog fără biserițe*. Obișnuit să-i conteste lui Vladimir Tismăneanu până și dreptul de a respira, acest Salieri al său cade în sinistra situație de a scrie panegiricul unuia din staliștii cei mai rezistenți la detergentul bunului simț, Silviu Brucan. Doar acuzația de antisemitism lipsește din lunga listă de incriminări aduse autorului *Fantasmelor salvării*. Printr-o scamatorie care nu-i face deloc cinste, Tom Gallagher afirmă că articolul scris de Vladimir Tismăneanu după moartea celui care accepta cu emfază – deși n-avea studii – să i se spună „Profesor”, ar fi un „necrolog”. Penibil și fals. Vladimir Tismăneanu a publicat în *Revista 22* un comentariu ce evaluează, din punct de vedere politic și moral, lunga, prea lunga activitate a acestui personaj pe scena publică românească.

Sintetizând, culmea!, corect imputările aduse de către Vladimir Tismăneanu (Brucan e văzut drept „un intrigant pe viață și un adept al stângii până la moarte; un opresor de mare cruzime pe parcursul primelor decenii de comunism; soțul unei «înfocate staliniste», cu mare probabilitate agentă; un pseudoreformator ipocrit – contestarea lui Ceaușescu survenind din stricte considerente tipice «vechii gărzi comuniste»; artizanul grupului de putere fesenist și ideologul-șef al acestuia pe parcursul stadiului incipient al FSN; un politolog mediocru; un aparatcic încercând marea cu degetul ideologiei și nicidecum un intelectual dotat cu spirit critic; un adversar al democrației liberale”), Tom Gallagher se acoperă de ridicol aducând acestor descrieri implacabile argumente contrafactuale. Scoțianul dedat la plăcerile politologiei dâmbovițene ne spune ce-ar fi putut fi Brucan, dacă, evident, n-ăr fi fost ceea ce-a fost, un stalinist reșapat: un „exeget al României contemporane”, caracterizat de „echidistanța și profunzimea analizelor politice”. În opinia lui Gallagher, Brucan „și-ar fi putut clădi un întreg imperiu academic”, pentru că, nu-i așa, el și nimeni altul i-a încurajat pe români „să caute și să discearnă explicații raționale pentru schimbările politice survenite”. E dreptul lui Gallagher să creadă astfel de elucubrații. Bătrânul și cinicul stalinist care a năpărlit cu ajutorul televiziunilor n-a mers, însă, niciodată atât de departe încât să facă ceea ce un pătaș la marile crime împotriva României ar fi trebuit să facă: să ne scutească de prezența și de ideile sale.

În optica debusolată a lui Gallagher, articolul aspru al lui Vladimir Tismăneanu și-ar avea originea în imaginara rivalitate pentru poziția de cel „mai consacrat [sic!] politolog român”. Dumnezeule mare! Brucan și politologia! Probabil că în fața unei asemenea enormități, „Tache” însuși ar fi izbucnit în binecunoscutul său râs sinistru. Ce rivalitate poate exista între autorul unor veritabile capodopere precum *Reinventing Politics*, *Fantasies of Salvation*, *Stalinism For All Seasons* și

toate celelalte, intrate în bibliografiile obligatorii ale marilor universități din lume, și bâzâiala insignifiantă, de bârfitor înrăit, a lui Brucan?! Unde se situează autenticii politologi de azi, de la Stelian Tanase, Alina Mungiu-Pippidi, Daniel Barbu la Cristian Preda, Dan Pavel, Cristian Pârvolescu, dacă Brucan e trecut în *pole-position* în raport cu cel mai important gânditor politic român al ultimelor decenii?!

La urma urmelor, atașamentul față de comuniști și stilul gangsteresc al lui Brucan te scutesc, dacă ai mințile întregi, de orice comentariu. Poate Tom Gallagher coboară de pe caii de fum pe care s-a urcat atât de imprudent și meditează puțin la acest blând citat din maestrul său: „Eram așa de convins, că, dacă ai fi apărut cu obrăznicia de acum, atunci te împușcam imediat!” ■

CLVBVL PROMETHEVS

27.10.2006 Vineri	21:30 concertele KISS LIVE MARIA RADU
28.10.2006 Sâmbătă	21:30 STAND - UP COMEDY live on stage trupa DEKO STAND - UP MUSIC NIGHT
29.10.2006 Duminică	21:00 LIVE NIGHT JAZZ A NIGHT OF BALLADS & BLUES MIRCEA TIBERIAN QVARTET
30.10.2006 Luni	INCHIS
31.10.2006 Marți	Te așteptam la cafeneaua literară. Primești o carte cadou.
01.11.2006 Miercuri	19:00 Dialogurile ROMÂNIEI LITERARE cu NICOLAE MANOLESCU „De ce nu sunt scriitorii VIP-uri” întâlnire realizată în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România în cadrul campaniei „Sa ne cunoaștem scriitorii”
02.11.2006 Joi	21:00 Seara de TEATRU ZOO STORY de EDWARD ALBEE cu IULIAN GLITA și BOGDAN SERBAN regia POMPILIU KOSTAS RADULESCU

Zilnic de la ora 11:00, în Piața Națiunilor Unite, nr. 3-5
- intrarea liberă -
informații și rezervări la
tel. 33.666.38 , 33.666.78 și 0723.323.333

critică literară

Marele cărți apar într-o atmosferă de discreție publică aproape obligatorie: faptul în sine nu ne mai miră, pentru că așa a fost dintotdeauna pretutindeni și așa e mai cu seamă în România anilor noștri. Însăși decelarea valorii deosebite rămâne problematică într-un spațiu mai degrabă confuz, unde fiecare își strigă strident propriul adevăr. Nu e însă mai puțin adevărat că datoria celor care încearcă să treacă dincolo de efemer este aceea de a semnaliza aparițiile memorabile.

Spunînd despre lucrarea lui Paul Cornea intitulată *Interpretare și raționalitate* (Polirom, 2006) că este o „carte mare”, mă refer la faptul că – dincolo de propunerea unei ample viziuni, perfect articulate și coerente, pe aproape șase sute de pagini – această carte reprezintă primul tratat românesc de hermeneutică. Există și alte scrieri recente pe o astfel de temă, cum ar fi cea a lui Ilie Pîrvu din 2001 (*Cum se interpretează operele filozofice*), dar ele nu au o anvergură comparabilă; tratatul lui Paul Cornea rămîne, în lumea noastră culturală, o întreprindere izolată, stranie, în afara oricărei serii.

Hermeneutica a ajuns la modă în ultimele cîteva decenii, dar lucrările românești de hermeneutică s-au lăsat așteptate. Tipul de hermeneutică prezent în cartea de față vizează cele mai variate zone ale comprehensiunii dirijate, punînd o pedală apăsată pe studiul literaturii, specialitatea de bază a autorului. Dar granițele literaturii și ale teritoriilor conexe sunt aici larg depășite: armătura filozofică extraordinar de bogată și de variată reprezintă prima și cea mai frapantă surpriză la lectură.

Lucrarea descinde într-un fel din cea intitulată *Introducere în teoria lecturii*, apărută în 1988, și care marca – la momentul apariției – prima sinteză românească în materie; comparatistul și exegetul romantismului se aventura atunci pe un teritoriu nou, pe cel al hermeneuticii literare, disciplină ce nu îndrăznea încă să-și rostească numele. Aproape douăzeci de ani mai târziu, prin *Interpretare și raționalitate*, cîmpul investigației s-a lărgit considerabil; literatura continuă să fie referința centrală, dar s-a transformat acum în doar una dintre componentele relației verbale umane, în doar una dintre fațetele performanței lingvistice.

Să spunem că, deși compus numai din două cuvinte pline, titlul lucrării sugerează și programul ei: autorul privilegiază decis raționalitatea; pentru el, rațiunea găsește în cele din urmă explicația fenomenului analizat, iar inexplicabilul nu există. Pe urmele lui Karl Popper și ale popperienilor din ultimele decenii, hermeneutul român se bazează pe obstinația logică a Maestrului și mai puțin pe dubiul său metodologic, pe posibilitatea principală de a greși. Opțiunea lui Paul Cornea vine probabil de departe, din lucrările de tinerețe. Rezultat – un tratat în care supranaturalul, aporia, mistica, miracolul vor fi puse între paranteze și nu vor oferi niciodată explicația ultimă.

Vasta construcție se ridică pe umerii cîtorva autorități supreme, identificabile în toate punctele de rezistență: ele se numesc Karl Popper, Hans-Georg Gadamer, Charles Peirce, Paul Ricoeur (deși nu în aceeași măsură ca ceilalți), dar și Jürgen Habermas, W. Th. Adorno ori savanții care au dezbătut intens problema comunicării la nivel lingvistic, precum J. D. Austin și John Searle. Argumente suplimentare vor fi căutate pretutindeni, de la filozofii Antichității și pînă la Nietzsche, Wittgenstein ori Heidegger, însă baza o formează campionii raționalității din secolul XX. Autorul își anunță de la început culorile, își susține opțiunile pînă la capăt; chiar dacă ideea că orice poate fi explicat prin aducerea la scheme preexistente obosește pe cititorul în căutare de absurd și de disperare (hermeneutica deusează deseori pe drumuri închise, cum au făcut-o și alte discipline înaintea ei), nu poți să nu admiri pasiunea raționalistului de a-și apăra punctele de vedere pînă la ultimul centimetru. Rareori o pasiune intelectuală arzătoare, dispusă pe ani de zile, s-a întrupat atît de vizibil în cîteva sute de pagini scrise.

Cele mai semnificative capitole mi se par primele trei (intitulate *Înțelegerea*, *Interpretarea*, *Confruntarea fără de sfîrșit dintre rațional și irațional*): expunerea sistematică a propriei viziuni a autorului se deduce aici din explicarea termenilor filozofici de bază, ca și din succinta istorie a hermeneuticii înseși ca disciplină. Ultimele patru capitole prezintă, în schimb, versantul actual al disciplinei (mă refer la capitolele 9-13). Oricît ar părea de curios, pe măsură ce ne apropiem de final, patosul scriptic al autorului

Un tratat așteptat

crește, pînă la punctele cele mai înalte ale lungului excurs, adică pînă la *Limitele interpretării* (capitolul 12) și *Problemele validității* (capitolul 13, ultimul). Aflăm de aici ce înseamnă soluțiile hermeneutice, dar și care sunt întrebările, foarte numeroase, la care hermeneutica nu ne va putea răspunde niciodată.

„...lumea în care trăim nu ne permite să scoatem din

joc subiectivitatea, aleatoriul, haosul, contradicția, ambiguitatea”, pentru că „valorile care conferă sens vieții nu pot fi întemeiate teoretic, ci doar sugerate, deci comunicate indirect, prin arte și literatură” (p. 565-566).

„...nu am certitudini de oferit”, recunoaște cu tristețe Paul Cornea. „Trebuie să acționăm cu tact, cu discernămint, cu deschidere, cu nuanță, dar nimeni nu e în stare să ne explice ce înseamnă *tact*, *discernămint*, *deschidere*, *nuanță*”, în afara reproducerii la nesfîrșit a unor „parafraze nebuloase, aproximative, superflue, în măsura în care presupunem știut tocmai ceea ce ignorăm” (p. 566).

Nu ar fi, aparent, o concluzie pe măsura efortului gigantic întreprins de-a lungul cărții, dar lucrurile se dovedesc mai complicate decît par. Dacă ar fi să găsim acestui tratat o limitare structurală, ea rezidă tocmai în punctual forte al ansamblului: *Interpretare și raționalitate* rămîne o carte scrisă pentru un public restrîns, elitist în sensul dur al cuvîntului. Cantitatea enormă de informație adusă în discuție îl va paraliza pe un neofit. Iar metoda autorului mi se pare asemănătoare cu cea din marile tratate ale lui Ricoeur, adică expunerea detaliată a celor mai importante puncte de vedere în materie, înainte de a se trece la formularea propriei opinii. Excelentă sub raport pedagogic (cineva poate „învăța hermeneutica” citind această carte), lucrarea se adresează nu mai puțin unor cititori cu fond de lectură apreciabil. Firul – de mare stringență logică – al demonstrației nu poate fi urmărit de un novice în problemele filozofiei. Paul Cornea situează de la început dezbaterile la o altitudine apreciabilă și la o cotă accesibilă doar pentru puțini; el își expune propriile puncte de vedere numai după trecerea în revistă a celor semnate de sute de nume, majoritatea de primă mărime. Iată o carte ce n-ar fi putut fi scrisă la tinerețe, nici măcar la patruzeci ori la cincizeci de ani: este sinteza unei vieți.

Într-o epocă a facilității, a aproximării și a strălucirii jurnalistice, cum este epoca noastră, tratate ca cel de față – rod al unei trude benedictine – se impun cu forța evidentei. El arată că, și în țara noastră, marea cultura continuă să se producă, în ciuda tuturor dificultăților.

Scrisă, de data aceasta, în deplină libertate interioară, fără spectrul cenzurii, bazată pe o bogată bibliografie recentă, selectată exclusiv după criteriul valorii, *Interpretare și raționalitate* mi se pare că reia, triumfător, tradiția românească interbelică, adică tradiția epocii cînd lărgimea de spirit și informația bogată se aliau cu exercițiul scrierii fără nici un fel de constrîngere.

Mihai ZAMFIR

www.cartearomaneasca.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Nou în colecția „Proză”:

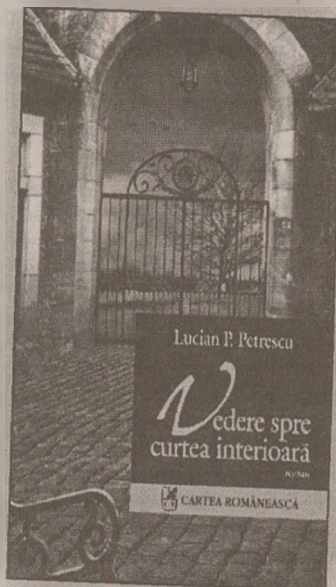
Daniela Rațiu

In vitro

Lucian P. Petrescu

Vedere spre

curtea interioară

actualitatea

Alex Ștefănescu

REAȚII IMEDIATE

Schilodirea limbii române

Româna se vorbește prost în România (doar în alte țări poți avea câte o surpriză frumoasă; l-am auzit pe un literat chinez, Gao Xing, la Beijing, pe vremea când încă nu vizitase România și ne învățase limba exclusiv din cărți, exprimându-se în română mai exact și mai subtil decât mulți români). Necunoscuții opriți pe stradă de reporterii TV nu pot răspunde articulat la întrebări simple de genul „Cum suportați căldura?” sau „Care este omul politic în care aveți încredere?” Încep propoziții pe care nu pot să le termine sau se exprimă pur și simplu prin interjecții, completate cu gesturi.

Aceasta fiind situația, cine vorbește bine se remarcă imediat și face chiar carieră. Octavian Paler își datorează o mare parte din succesul său faptului că folosește cuvintele cu eleganță. Traian Băsescu însuși impune respect mai ales prin promptitudinea cu care își confecționează fiecare frază (ceea ce îi conferă eficacitate deosebită în polemici).

În general, însă, românii de azi nu-și cunosc limba și o vorbesc cu dificultate. Zeci de mii de cuvinte și expresii românești de o mare expresivitate zac uitate în cărțile din biblioteci, în timp ce în afara bibliotecilor, în viața de fiecare zi, sunt folosite doar câteva sute. Un lingvist străin nu și-ar putea face o idee despre limba română studiind limba română vorbită. Tinerii care merg în grupuri pe stradă și vociferează zgomotos utilizează cuvinte românești puține și trunchiate, amestecate cu termeni americanești (sau de altă proveniență) la modă. În urma lor rămân în aer miasme lingvistice împotriva cărora îți vine să-ți duci batista la urechi: „te-bă! vez-că-i nașpa! muie! ochei! te-n p... mea! profa... n-are treabă cu... ce țoale! e tari! e cul, bă!” și așa (din păcate) mai departe.

La posturile de radio și televiziune, în ziare și reviste (cu excepția câtorva, care au însă o audiență restrânsă și, respectiv, tiraje mici) se folosește o limbă română deocheată, plină de superlative, de expresii strident-populare și de agramatism, inutilizabilă (deși este utilizată) ca model. Rodica Zafiu explică de mulți ani, săptămânal, în **România literară**, subtilitățile limbii române, dar rubrica ei nu este citită decât de cei care cunosc limba română (foarte puțini, prin raportare la populația țării). O emisiune de-o spectaculoasă valoare educativă, *Doar o vorbă să-ți mai spun*, a făcut, în diferite variante, la mai multe posturi TV, George Pruteanu, dar de fiecare dată s-a găsit un motiv pentru scoaterea ei din program (ca și cum ar exista o conspirație a agramatilor care nu dă niciodată greș).

Puțini sunt însă cei care țin sus steagul limbii române literare. Era o vreme când Cristian Tudor Popescu își corecta în binecunoscutul său stil tăios interlocutorii când se exprimau greșit. Dar de când a fost el însuși corectat

de Robert Turcescu (pentru că a spus „grizonat” în loc de „grizonat”, cum scrie în dicționar, deși varianta „grizonat” poate fi întâlnită în cărțile celor mai importanți scriitori dinainte de război) și-a mai pierdut elanul. Păcat. Pentru că stăpânește bine limba română și, în plus, are o influență imensă asupra publicului.

Cei mai mulți dintre angajații și invitații posturilor TV sunt utilizatori lipsiți de competență (și de responsabilitate) ai limbii române. Fete care nu știu decât să-și încrucișeze picioarele cu o lentoare studiată și politicieni demagogic-justițieri ocupă ecranele televizoarelor, mulțumiți de ei înșiși până la indecență, și propagă în sute de mii de case o limbă română schilodită până la a fi de nerecunoscut.

Realitatea TV a avut o inițiativă extraordinară: să-i convingă pe Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu să dialogheze în direct. În afară de banchetul de idei oferit o dată pe săptămână, ei oferă publicului larg un exemplu de limbă română aleasă. Totul este ca emisiunea să dureze ani de zile de acum încolo și, mai ales, să nu mai fie întreruptă intempestiv pentru a se transmite în direct știrea aterizării pe aeroportul Otopeni a unui avion cu fotbaliști. Știm că oamenii se pot exprima și cu ajutorul picioarelor și că unii ajung chiar la performanță în această privință, dar ar fi bine să dăm în continuare prioritate filosofiei și comunicării prin mijloace lingvistice.

CNA ar trebui să pretindă televiziunilor comerciale să urmeze exemplul postului Realitatea TV, incluzând în programe emisiuni culturale de înaltă ținută, de genul *talk-show*-ului susținut de Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu. Așa cum ar trebui să le oblige să însoțească emisiunile

de așa-zis divertisment de inscripția: „Emisiunile de divertisment dăunează grav pregătirii intelectuale a telespectatorilor.”

Recent, pe Calea Moșilor, m-a oprit un trecător, un bărbat de cincizeci și ceva de ani, cercetător științific (mi-a spus numele, dar nu i-l menționez, pentru că nu i-am cerut acordul să i-l divulg), care m-a implorat să intervin pentru ca la un cunoscut (și respectat) post de radio să nu se mai pronunțe „interpet” în loc de „interpret” și „interpretează” în loc de „interpretează”.

— Aud mereu cuvintele astea pocite, de câțiva ani, le-am trimis mesaje redactorilor, prin poștă și prin e-mail, dar n-am obținut nici un rezultat. Am ajuns la exasperare. O să-mi leg o pancartă de piept, am să mă instalez în fața sediului lor, am să fac și greva foamei, dacă va fi nevoie și n-am să mă las până când o să-i aud pronunțând corect.

M-am abținut să-i spun că și eu simt asemenea elanuri când aud pronunțându-se „optisprezece”. Sau când citesc cărți de... literatură în care citesc fraze de genul:

„Maternitățile de clei/ Apar ca necazurile după/ O ploaie/ De smoală.”;

„Noi, toți, ne cunoaștem de mici./ De când, în calitate de zmei./ Știam să punem ochii pe cruce”;

„Și dacă buzele tale cu gust de buzunar fierbinte/ știu să aprecieze apusul dezbrăcat./ Înseamnă că a meritat să-ți spun toate astea!” (Cosmin Miute).

„Alotropii (autobiografic, nostalgic, neoromanța) coabitează într-un discurs imanentist, temele par fie reculegeri aproape mistice în prăjma cuvântului-miraj, fie reexaminarea interdependențelor ființial-ideal.”;

„Obsesia verticalului trimite la organicism și la o nouă estetică, într-o diacronie insolită, am zice, a stării de grație.” (Ionel Bota).

„Cufundându-ne-n plenitudine/ reconstituim Principiul Logic al Noncontradicției/ dintre Eu și Ego-ul dictator subtil/ agonia *nous*-ului în Logosul inospitalier când/ întâietatea nocturnului intangibil e o metafizică./ dezmeticindu-mă-n sens, desacralizez umanitatea./ contopirea Eului cu Absolutul Moale./ identificat cu undele transcendente ale Ființei Vii/ pentru explorarea Abisului din EGO regenerându-l!”

„prescrise-mi sunt mângâieri de urgență tactilă/ dezlegând epiderma de amneziile gurmănde/ trupul tău străfulgerat e legănat întru dorințe/ te arde pofta-mi castă-n vulva-ți prehensilă!” (Ion Antoniu) etc.

Te arde pofta-mi castă-n vulva-ți prehensilă! Este și acesta un mod de a schimonosi limba română, la fel de eficient ca folosirea ei de către ignoranți.

Să fii scriitor, să cunoști poate peste o sută de mii de cuvinte românești și să te exprimi la fel de șleampăt ca unul care nu cunoaște decât câteva sute — iată o performanță care nu poate fi atinsă decât în condiții de lipsă completă a talentului și responsabilității față de cultivarea limbii române.

Între „vino, fă, să-ți-o pun” și „te arde pofta-mi castă-n vulva-ți prehensilă” nu e mare diferență. Depinde de interpretare. Sau de *interpretare*, ca să ne exprimăm pe înțelesul unora. ■

cărți primite

- Horia Gârbea, *Crimele Elsinore*, roman, Editura Cartea Românească, București, 2006, 174 p.
- Carmen Firan, *Cuvinte locuite*, poezii, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2006, 84 p.
- Marius Tupan, *Batalioane invizibile (I)*, *Craterul*, roman, cu o postfață de Gabriel Rusu, Fundația Luceafărul, București, 2006, 284 p.
- Marius Tupan, *Batalioane invizibile (II)*, *Rhizoma*, roman, Fundația Luceafărul, București, 2006, 282 p.
- Marius Tupan, *Batalioane invizibile (III)*, *Asteroidul*, roman, Fundația Luceafărul, București, 2006, 290 p.
- Rodica Braga, *Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate*, proză biografică, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2005, 208 p.
- Ion Cristofor, *Francofonie în dialog*. „Note critice, interviuri, călătorii”, Editura Napoca Star, 2006, 248 p.
- Livia Cotorcea, *Avangarda rusă*, antologie, traducere,

note de Livia Cotorcea, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2005, 396 p.

● A. Urmanore, *Literatură de consum*, nonprefață: Mihai Iovănel, postfață: Octavian Soviany, ilustrații: Mihaela Șchiopu, București, Editura Vinea, 370 p.

● Ion Popescu-Brădiceni, *Un (Z)eu în carne și oase*, proză, Editura Gorgeanul, Târgu-Jiu, 2006, 24 p.

● Dan Dănilă, *Calendar poetic*, poezii, Editura Brumar, Timișoara, 2006, 66 p.

● Dan Șovu, *Iubirea e mereu regină*, roman, Editura Domino, București, 2006, 206 p.

● Maria Marian, *Arlechinul*, proze, Editura Universal Dalsi, Buc., 2006, 182 p.

● Manuel Cortés Castañeda, *Oglinda celui alt*, antologie poetică, selecția versurilor, traducere și prefață de Rodica Grigore, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006, 120 p.

critică literară

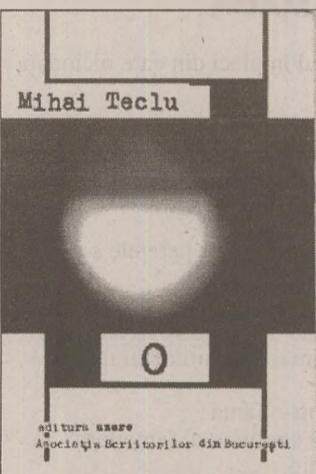
Citite întrucâtva arbitrar, dar recitite minuțios într-un spațiu de lucru comun, cărțile de poezie ale Adinei Dabija (*Stare nediferențiată*, Editura Brumar, 2006) și Mihai Teclu (*0*, Editura AZERO, 2005) dau la lumină anumite similarități de atitudine.

Fără a comunica prea des între ele, volumele se raportează la noțiunea de originalitate cam de pe aceleași poziții (nu întotdeauna avantajoase, dar fără excepție constante). Vreau să spun că, la amândoi, siguranța și omogenitatea scrisului vin, în mod limpede, dintr-o raportare implicită la un model. Una – într-adevăr – deloc obedientă, aflată mereu pe picior de plecare, ceea ce nu o face însă mai puțin vizibilă. O dată matricea înțeleasă, ne rămâne să urmărim reușitele individuale și irepetabile din versuri. Mai ales că, grupate astfel, într-un binom care nu e nici unic, nici infailibil, cele două volume pot deveni, lejer, centrul unor discuții interesante. Puțin teoretice, puțin livrești și speculative, dar – sunt convins – interesante.

Celelalte argotice

Puțini autori mai păstrează, acum, ambiția de a face avangardă cu orice preț și în orice formă. Aparent, Mihai Teclu e unul dintre ei. Cum să vorbim despre o carte numită *0*, care începe prin a fi publicată de Editura AZERO și sfârșește în lista Editurii E 9? Și care, în căsuța editorială conținând descrierea CIP a Bibliotecii Naționale, are numai un spațiu alb? Și al cărei cuprins e ordonat invers, prima pagină fiind înlocuită de coperta a patra. În fine (deși nu e totul), care expune, la un moment dat, un poem inexistent. Desigur, unele din aceste artificii sunt destul de naive, altele simpatizabile, însă dincolo de ele frapează obstinația cu care Mihai Teclu își construiește neabătut scenariul. Starea sa de spirit pare să fie determinarea.

Minimalism, conceptualism, simplă deschidere spre ludic? În chip substanțial, mai nimic din toate. Să privim un pic înapoi, la celelalte volume ale lui Teclu: *Cântecele* (1970), *Cântul celui din urmă figurant sau, mai simplu, cântul* (1980), *Clar (versete)* (1985). O anume dispoziție lirică și un gen de poză orfică se degajă imediat. Nu altceva avem, de fapt, în bizarele poeme din *0*. Alambicuri muntenești, calambururi și versuri-carambol, jocuri din loc în loc și cântece de lume în spațiul rămas liber. Teclu e îndrăgostit de dicțiunile sudice, de cântecul de lume mimat elegiac, de libertățile limbajului, de Anton Pann, Arghezi, Ion Barbu și Miron Radu Paraschivescu. Merg mai departe: o dragoste pe care o împarte cu și-o învață de la Nichita Stănescu cel din studenție, care scria și recita celebrele *Argotice*. Iată: „porcii într-un bar/ la cântăreața cheală// mai marele lor ar/ bea-o cum pe-o bală// dar zarurile cer/ în lanțuri și în cub// un bar într-un ungher// al celui însă sub// ce astre vom ajunge/ a le iubi apoi// vai ce mese lunge/ au un șanț în noi.” Sau, „Vai, târg de cărțurari/ de tarabă și cântare/ și de perpendiculare/ pentru perpendiculari//...ce sloboade tropote/ de dobitoace.” Și bat clopotele tare/ de o tare/ mare/ înserare.// La târgul de toace/ și clopote.”

Mihai Teclu, *0*, Editura AZERO, 2005, 108 p.

Evident, nu toate textele sună așa. De multe ori, Teclu instrumentează bucăți de mici dimensiuni, când aforistice, când paradoxale, încântat peste margini de virtuțile jongleriilor cu semnele de punctuație. Chiar și așa, poemele acestea par mai degrabă niște etape intermediare în drumul fragmentat către același, tutelar, cântec de lume. Am putea crede că ele nu se transformă în simple versuri doar printr-un accident tehnic sau din comoditate. Străbătute – muntenește – de poantă, ele exploatează limbajul

Et caetera

până la epuizare. Și, în același timp, nu ezită să considere limbaj orice: adnotările și secvențele minimaliste devin, deopotrivă, elemente dintr-un vocabular aproape infinit. Să cităm câteva: „Veșnicie peste/ veșnicii/ Doamne Tu ești punctul/ dintre punct și i”; „Paștele/ ouălor” (*Ouă de Paști*); „ca furtuna/ într-un potir” (*Dragostea*); „Fiecare/ lucru-și/ are/ ciudățenia lui”; „cred/ într’ Unul/ versul alb” (*Cred*); „0 sau 0/ cam asta/ voiam/ să-ntreb”. Et caetera...

Inegale pe o sinusoidă totuși onorabilă și nu arareori remarcabilă, poemele lui Mihai Teclu nu aduc prea mari beneficii cărții. E dificil să operezi cu un obiect unitar pe care nu știi de unde să-l apuci, chiar dacă autorul te face să crezi că orice opțiune e cea corectă.

Celelalte manifeste anarhiste

Bănuiesc că, luat pe nepregătite și ales la întâmplare, un cititor care tocmai a parcurs volumul Adinei Dabija (*Stare nediferențiată*) își va aminti, înainte de toate, poemul al cărui personaj este chiar Marius Ianuș. Opțiunea nu ar fi nici greșită, nici lipsită de semnificație. „Are copil mic, burtă și chelie/ e tehnoredactor la adevărul./ El, care râdea de burtoșii cu chelie/ înjura și scria poezii/.../ Să nu ne lăsăm înșelați de aparențe:/ aceasta de acum este tinerețea lui Ianuș/ și nu cea dinainte/ Aceasta de acum este adevărata sa poezie/ A renunțat la ideea de marius ianuș./ E liber, nu se mai imită pe sine însuși./ A găsit în sfârșit calea sinceră spre ratare pe care o apucăm cu toții./.../ El, care visa revoluții./ trăiește, o muscă i se plimbă leneșă pe brațul/ cu care duce berea la gură.” Genul acesta de raportare ne e familiar din cunoscutul *pact* al lui Pound cu Whitman, în schimb personajele și tonul șochează. Un poem candid, pe care nu-l putem suspecta în vreun fel de ipocrizii, dedicat lui celui care a scris *Manifestul anarhist*? E,

Adina Dabija, *Stare nediferențiată*, Editura Brumar, 2006, 60 p.

mai presus de orice, un act de apropiere inspirată, de înțelegere și de reformulare.

Pentru că, deși predispusă la o scriitură delicată, Adina Dabija e atrasă de imaginile dure, bruște, de bruioanele de realitate banală pe care le convertește sistematic în versuri neașteptat de senzuale. Lucrurile crude capătă deodată, am putea zice, burtă și calvitie, se molesesc și se umanizează. De aici apar, consecvent, pasajele de-a dreptul frumoase și rezistente ale acestei cărți. „Cel mai bine am făcut dragoste cu tine/ Înainte de a face dragoste cu tine/ Atunci ne țineam de mână, spuneam tot/ tuturor” sau „El îi reflecta dintotdeauna chipul./ Imaginea lui îl aștepta în adâncul fântânii./ Când el se suprapune peste propria lui reflexie,/ apa din fântână începe să tremure.”

Găsim asemenea versuri la tot pasul. Din păcate, uneori, într-o ordine destul de previzibilă, cu o frecvență excesivă și într-o construcție facilă. Rânduri expresive care urmează altor rânduri expresive, fără lianți. Poate că e o formă de sinceritate, dar una grefată pe un discurs nu tocmai credibil. Poate, iarăși, că sunt numa scăpări. În tot cazul, după o lectură agreabilă, cred că Adina Dabija mai are de făcut efortul de a da, în poezie, cotidianului strict ceea ce e al cotidianului. Nimic în plus. Adică, totul, mai puțin criteriul cronologic și simplist al succesiunii.

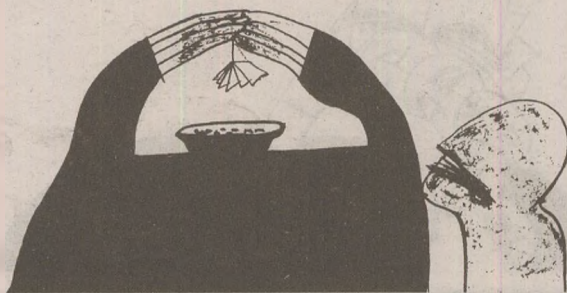
Cosmin CIOTLOȘ

Fototeca României literare

Foto: Ion CUCU

Marius Robescu, Aurel Dragoș Munteanu, Daniel Turcea – 1976

literatură

GUȘA

Am văzut-o mereu desenată pe un perete alb ca oasele ei.

Nu eram trist,
nu era tristă –
un țambal sălta batista în sus, iar bănuții clipoceau
în balta de-alături.

Mereu a stat acolo, blândă ca un cearșaf în care te așezi
să-ți întinerești nervii
trași prin tine ca niște vergele,
nici măcar nu a clipit vreodată,
ochii erau două vâgăuni în care se jucau furnicile pe retina
limpede ca aerul pe care-l respiram
și-l simțeam în gât ca pe un mușuroi.

Nici nu puteam fi trist,
rînjetul ei desenat mă găsea prin Nevada, printre canioane
și jocuri de noroc –
un glas stins de cîntăreț peste gura căruia bănuții clipoceau
ca moluștele în balta de-alături.

Cum să scot cîntece dintr-o astfel de gușă de cauciuc,
în preajma ei preoții musteau ca pepenii verzi,
era înaltă în cadrul ei desenat pînă în cer
și de acolo pînă în fundul pămîntului
de unde răgîia ca o femeie bețivă cu trompeta în gură.

Nu eram trist,
nu era tristă –
în scheletul ei ne vom așeza ca în trupul unei prostituate
fără să fie iubită, aruncîndu-i-se bănuții la picioare
ca într-un sanctuar din care am ieșit
pentru scurt timp
să tragem aer în piept, să bem și să ne dăm duhul
ca din gușa unei privighetori cîntecul ucis
în urechile celor surzi.

MASA

Știu că nici gloria, nici amărăciunea
nu-mi vor fi fructe mîncate de viermi –

de luni pînă sîmbătă treceam printre oameni,
duminica stăteam la masă și îmbătrîneam ușor,
pînă cînd vedeam moartea ca pe o ultimă speranță
la fereastra închisă la intrarea în cer.

Doamne Dumnezeu, mă certa sîngele,
nici trupul nu era fericit,
numai sufletul ca o smochină sălta în cerul gurii
ca un fluture prin cerul senin!

Doamne Dumnezeu, ce să faci în clipa cînd omul te vede
și crede că este el, trist de cîte bube are pe trup?

Nici gloria, nici amărăciunea nu mai au sunetul acela
gălăgios

pe care-l simți cînd crezi că toate ale lumii
ți se pun la picioare –
prin țipăt te strecori ca într-o femeie
care te înmormîntează și te învie de o mie de ori!

Apoi pămîntul nu mai are nevoie de tine!

Poate cerul, îți zici!

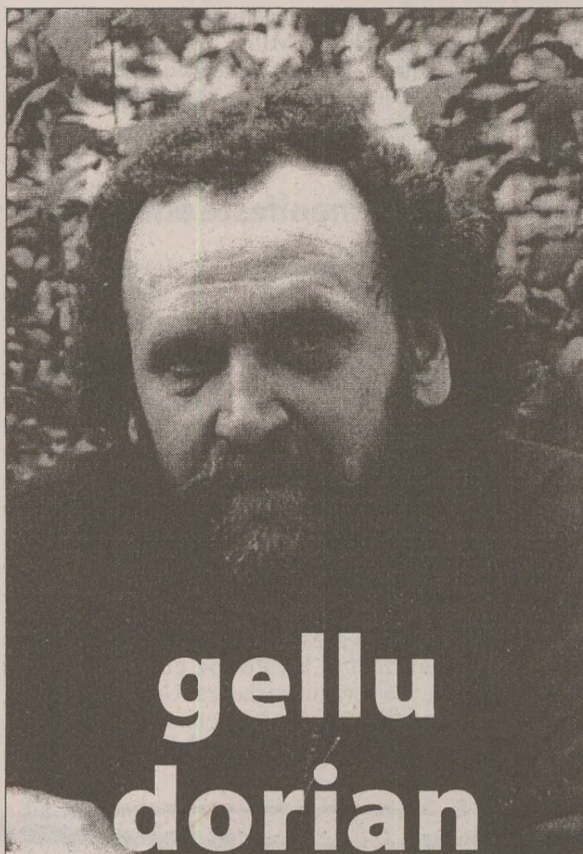
GOANA

Trup fărîmițat de o mie de ochi ca în Canna lacrima
adunată pe colțul buzei,
mărăcine, spun și se aude numai în sîngele meu pe care
mi-l sfîrșesc
zilnic într-o beție din care nu mă mai trezesc –

luați-l pe acest mort și aruncați-l în viață,
să-l uide toți,
să-l calce toți în picioare,

atîta timp cît a fost mort toți l-au urcat în slăvi
și de bucurii nenumărate a avut parte,
cît va fi viu, nimeni n-o să-l mai plîngă,
n-o să-l mai întrebe nimic,
doar o să-l folosească din cînd în cînd,
cînd se numără
oamenii ca bănuții în conturi și se cheltuiesc pe nimicuri,
pe lucruri nefolositoare
ca bordelurile din care arunci paturile și păstrezi cearșafurile
negre
ca tristețea –

mărăcine, mărăcine, trup tranșat
într-o goană de mii de măcelari ale căror mîini înfloresc
mereu
gladiole o'keeffe, -
în cupă a mai rămas puțin,

din cupă beau ultima picătură,
viață xantipă în trup socrate –

nu-l mai lăsați pe acest mort să se lăfăiască în laudele
celor vii,

dați-i otrava vieții, pînă la uitare totală,
așa cum trec acum prin piața orașului fără să fiu văzut,
dar scuipat de ochii din care ies sforile care țin
pînza cu care sunt acoperit
pînă ce strigătul se face gogoasă de păianjen strivit
de piciorul mînios al dumnezeului local
care trage zilnic apa peste fruntea lui plină de leșturi –
cui să-i pese de cîntecul mic, de furnică,
în goana greierului istovit de speranță!

Stau, trup fărîmițat de o mie de ochi,
strivit sub pleoape tatuate cu spini...

PACOSTEA

Vine mereu să se alăpteze din laptele muls din cer
în zilele bune, în zilele rele,
iar cînd nu vine se usucă de sete în trupul meu
în care privește ca o cumpănă răstignită pe norii seci
ca ugerile vacilor sterpe,

ea e oaia neagră a pajiștii din care lipsesc oile,
pianul tras de corzi prin auzul gâlbui,
foamea sătulă să mă tot înghită în sec,
nimeni, în fond, că niciodată n-am putut
să o pipăi ca pe o femeie,
să-i strîng sfîrcurile în dinți pînă geme de durere
în cearșafurile cerului pline de cute,

și nu mai pleacă,
face mușuroaie ca o cîrțiță prin iarba secerată pe sub
pămînt,
pînă cînd mă culcă adînc în ea
și mă leagănă ca o mamă vitregă
pînă ce, sufocat, o așez în fundul mormîntului
alături de mine –

nici durere, nici suspin nu ne mîngîie...

MIEZUL PUTRED

Roade lumina și azi în mijlocul zilei
ca în mijlocul unei femei cu rod,
viermișori ca licuricii izgoniți din soare
putrezesc din zori pînă seara carnea pe care o respiram
și o aruncăm afară din noi ca pe un hoit în crematoriu –

ucidem astfel totul,
și privighetoarea,
și cioara,
și mierla,
și gugustiucul,
și floarea caisului și caisul,
nu ne pasă,
lui Dumnezeu la fel, rostogolit prin cer ca o rugăciune
în cerul gurii –

saci întregi stau în întuneric,
nimeni nu mușcă dintr-un măr putred,
toți fac ferfeniță lumina cu foarfecele din ochi,
vamă pe nimic,
cînd totul dospește în puhoai de raze ciobite;
fiecare strop ascuns în cana lui,
fiecare pierdut în beția lui,
fiecare viu în moartea lui,
fiecare mort în viața lui –

baloturi de carne măcinați
atîrnați în cîrlige într-o măcelărie
plină de îngeri transparenti ca scorburile rămase în
soare
după ce lumina a putrezit atît de mult pe pămînt –

nu fi trist,
nu fi nici bucuros,
mîine vei trece cu mine prin tot întunericul...

GRĂMADA

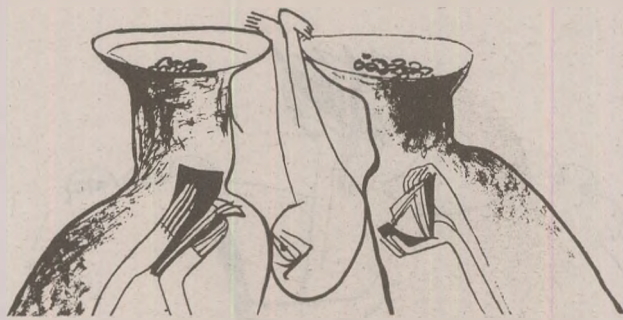
Se așază în el ca rumegușul în plăci din care niciodată
nu se vor face sicrie –

ochii pot lăcrima și din cu totul alte motive,

mîna de ghips amintește vag semnul ochiului din care a
plecat
ca-ntr-o cîrciumă umbra bețivului pe peretele scuipat
de atîtea vieți de prisos,

numai prin fereastră se poate ieși fără să fii observat
pînă în cerul în care nu te mai poți întîlni cu nimeni,
de acolo,
mai departe vei fi tras printr-o fantă
asemănătoare cu geamătul continuu al femeilor
cînd își rup trupul în alt trup,
ca dintr-o pîine firimiturile în poala cerșetorului
care știe că deja a și murit pe cînd își trage mîna
goală din gura secată de aer,

numai așa... ■

literatură

Să râdem cu orice preț

Râdeți! Râdeți mă, nu m-auziți?! Dacă vă spun să râdeți, râdeți! Nu v-o cere oricine, că doar unul e Tudor Călin Zarojanu, editor la revista „Flacăra” și fost colaborator la „Cotidianul”, și autor a două romane (deja!) dintre care unul recent cu titlu trendy – *Sfârșitul lumii* și altul voit pleonastic, tot ca să râdeți voi, *Reluare cu încetinitorul*! În cinstea voastră și a bunei-dispoziții am născocit și cartea asta de proză scurtă, i-am dat un titlu cam prăfuit ce-i drept (îmi cer scuze de o mie și una de ori, *Viața ca troleibuz* suna mai bine, nu?) și m-am dat de trei ori peste cap înainte și-napoi plăcut așteptând, poate, elogiile criticilor. Dar să ne oprim mai pendelete, asupra bucăților de față.

Dacă radiografierea minții scriitorilor ar fi fost cu puțință, cam așa va fi arătat fluxul conștiinței domnului Tudor Călin Zarojanu când a pus punct și ultimei povestiri din cele 22 care alcătuiesc volumul de față și s-a așezat comod într-un locșor plăcut așteptând, poate, elogiile criticilor. Dar să ne oprim mai pendelete, asupra bucăților de față.

Avem de-a face cu texte în care nu se întâmplă mare lucru, mici instantanee de viață comunistă. Din paginile cărții pândesc blocurile anoste și crem, îmbrăcămintea gri, vinilurile date pe sub mână, Daciile 1300, cele două ore de program Tv, și multe, multe alte detalii care alcătuiau viața de zi cu zi a oricărui român cu douăzeci și ceva de ani mai înainte. Nu e o realitate înfiorătoare, dar nici nu o poți rememora cu acea melancolie dulceagă, încercată de regrete moi, care-i în stare să preschimbe și cele mai stânjenitoare momente ale vieții în amintiri plăcute.

Citind prozele lui Tudor Călin Zarojanu nu mă pot abține să nu-mi amintesc reclamele recente la ciocolata cu „rom”. Tiparul de construcție e același. Se iau câteva stereotipii intens mediatizate (basca lui Ceaușescu, defectul de vorbire, apelativul de tovarăș, miliția & milițienii și încă câteva), se pune în centru o situație perfect normală pentru zilele în care trăim și perfect de neconceput sub comuniști și se face haz de contrastul astfel rezultat. Iată, de pildă, două fragmente dintr-o proză cu titlu-nadă, *Sex sub Ceaușescu*. Cel dintâi are pretenția de seriozitate (schimbarea de macaz de după 1971), dar este cu strălucire anulat de cel de-al doilea, o așa-zisă descriere de așa-zis personaj. Iată-le: „În mijlocul acestei atmosfere hipote, Ceaușescu, răsfățat de Occident pentru acel *Nu* din 1968, pleacă în China. Ce-a văzut, se știe: un stadion cu o sută de mii de oameni care, când zice unul fâșș, desenează din plăcuțe colorate chipul iubit al Conducătorului, iar când zice pâșș – o hidrocentrală cu apa fâșnind prin turbinele de enșpe megavați. Drept urmare, la întoarcerea în țară, prima lui grijă a fost să pună să fie tunși golani de prin parcuri, întrucât, se știe, părul lung dăunează grav deschiderii către ideologia comunistă. Aici, pe bune, a nimerit-o, de-aia toți politrucii se țineau cu periuță-n cap” (p. 63), „Sânii Diane sunt rotunzi văzuți din față și ascuțiți din profil. Un fund de fix 180 de grade, încheiate perpendicular pe linia

**Tudor Călin Zarojanu, Copiii asfaltului,
Ed. Fundației Pro, București,
2006, 167 pg.**

picioarelor. Cât despre picioare... Așa cum stă acolo, în pragul ușii, Diana pare o ființă formată în cea mai mare parte din picioare. Deși nici partea de sus a trupului nu face exces de haine, nouăzeci la sută din pielea goală care se vede este întinsă pe interminabilele ei picioare” (p. 65). Acest ultim pasaj citat este reprezentativ pentru stilul săcâitor cu care Tudor Călin Zarojanu vrea cu orice preț să pară simpatic și să smulgă zâmbete la kilogram. De cele mai multe ori pasajele nu au sare și piper sau sunt chiar de prost gust.

Copiii asfaltului conține însă și destule texte decente și recuperabile, cum este de exemplu *Viața cu Ilie Năstase (fragmente din jurnalul lui Zizi)*. Nu mai întâlnim aici nici pretenții de erudiție, nici bufonerie forțată ca în majoritatea celorlalte texte. „19 iulie 1975. Iată, acesta este un Moment, vă rog să păstrați o clipă de liniște în acest 19 iulie 1975 când am devenit student. Nu pentru faptul în sine, ci pentru tensiunea acestor zile, punctată de o așteptare de cinci ore la oral, pentru lacrimile iubitei mele și zâmbetele părinților mei, pentru gesturile dintr-o dată neîndemânate ale tuturor, pentru orele când am muncit și cele în care am vrut și n-am mai putut, pentru toate clipele care au fost sacrificate acesteia, care la rândul ei va fi jertfită altora, inevitabil, mereu de la-nceput, fără răgaz, fără sfârșit...”. În astfel de cazuri fraza curge normal și trădează o mână de scriitor experimentat și cu fler.

Copiii asfaltului nu este în nici un caz o carte dăunătoare. Nu. Dacă Tudor Călin Zarojanu s-ar fi căznit mai puțin să ne facă să râdem la orice colț de frază, poate că ar fi rezultat un volum mai spontan și chiar digerabil. Dar nimănui nu-i place să rădă forțat și la comandă. Și când râsul acesta mai e și dureros pe deasupra, ca și cum am avea scobitori în colțul gurii, singura reacție normală e să uităm și să înlăturăm cât mai degrabă cauza.

Răzvan MIHAI NĂSTASE

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Poveste cu sfârșit adânc

(variantă publicabilă)

Mergeau pe-o cărare subțire
Cu tine mari fluturi în jug
Lăsați ca un fel de-amintire
A soarelui stins îndelung

Și strîmte șopîrle-n corsete
Verzui cu fireturi de-argint
Și îngeri voioși printre plete
Mereu încîlcindu-se blînd

Și-un crin cu peruca albastră
Trimis din Castelul de Sos
Să-ți spună timid Dumneavoastră
Doriți fix pupată în dos?

Te sărută în gură,
Hobbitul de la Cultură!

Voci din public

Librării care mor

Există morți fizice și morți spirituale; pe cele dintâi le înțeleg, deși mă îngrijorează – având o explicație biologică; dar morțile spirituale sunt de un tragism public și continuu.

Deși cuvântul de referință e același (moarte), sensul celui de-al doilea are nuanță simbolică: mă refer la acele temple de lumină care sunt librăriile.

În cartierul meu, la intersecția bulevardelor 1 Decembrie și Th. Pallady, funcționa, de aproape o jumătate de secol, o librărie primitoare, luminoasă și încăpătoare, cu acces liber la cărți, condusă de un personal amabil și profesionist, unde puteam găsi cele mai multe dintre noutățile editoriale. Era un spațiu sugestiv spre înălțare culturală, prin care păseam domol, citind aici un titlu, răsfoind dincolo un capitol, urmărind o prezentare, până când – în sfârșit – mă hotăram să cumpăr o carte-două. Ca mine procedau mai mulți intelectuali din vecinătate, elevi de liceu, părinți îndrumați de doamna învățătoare să cumpere, pentru lectura odraslelor lor, *Domnul Trandafir*, de Mihail Sadoveanu.

Începusem să ne cunoaștem între noi, aproape că ne împrietenisem: schimbam păreri despre o carte sau alta, ori ne recomandam ultima lectură preferată.

Dar, într-o dimineață cenușie de toamnă, am găsit spațiul acela, destul de drag, înjumătățit: în partea cealaltă se amenajase o farmacie.

„Să fie oare oamenii cartierului nostru atât de bolnavi – mă întrebam – încât să solicite o farmacie în plus, deși mai sunt patru în împrejurimi?”

Pentru mine evenimentul a fost semnul unui început de doliu sufletească, fiindcă, peste încă alte săptămâni, librăria noastră de cartier a dispărut cu totul: spațiul eliberat este și astăzi „în curs de amenajare” și nu știm cui va fi repartizat.

Iată de ce trag un semnal de alarmă: pentru moartea lentă a unor librării!

Cât de primitoare era Librăria „Mihai Eminescu”, din centru, având expoziții tematice, amenajate pe orizontală și un personal de o înaltă calificare, iubitor de carte și capabil să-ți împlinească orice curiozitate, dându-ți impresia că discuți cu o profesoară de Română, nu cu o vânzătoare...

În jumătate din spațiu, se lăfaie acum niște obiecte de lux, greu accesibile omului de rând... E drept că și cărțile s-au mai scumpit, dar cine a devenit un cititor pasionat nu poate renunța la acești soli între efemer și etern. Cărțile cele multe au fost zidite pe verticală, cu ajutorul unor suporturi metalici, înalți până la tavan, sau au fost coborâte la subsol, într-un spațiu strâmt că abia te mai poți mișca printre ele.

Cum să stai să le răsfoiești ca altă dată, să citești un paragraf, să te bucuri de o imagine?

O situație similară se întâmplă și cu „Librăria Academiei”, de pe Calea Victoriei.

Dacă *altarele scrisului* din centru mai rezistă eroic, deși amputate pe jumătate, cele din cartierele marginase deja au murit.

Să nu-mi spuneți că librăriile nu sunt rentabile, că oamenii au devenit și mai săraci și nu mai cumpără cărți!

Am să vă răspund că săraci am fost și înainte – dar nu spiritual! -, că există anumite domenii cum ar fi învățământul, cercetarea, cultura, unde investițiile nu se fac pentru un beneficiu imediat, ci pentru un folos național pe o perioadă mai îndelungată, iar câștigul este multiplu și statormic.

Ion C. ȘTEFAN

critica edițiilor

Caragiale în antologii școlare (2)

Coloanarea prin sondaj a celor 34 de antologii școlare din prozele caragialiene cu cele două ediții majore de *Opere* (4 vol., 1959-1962 și 2 vol., 1971), uneori și cu edițiile originale, confruntarea unora din antologii între ele, îndeosebi atunci când mai multe erori identice sugerau o posibilă „înrudire”, precum și citirea paginilor cu ochi de cârțar, mi-au prilejuit extragerea a peste o mie de fișe privind mai toate aspectele cărților respective, de la redactări neglijente și lacune până la transcrieri greșite și absența unor glose lexicale potrivite și a unor adnotări necesare documentare. Fișele respective mi-au reînțemeiat convingerea că 90% din editorii actuali de literatură clasică română sunt quasi-analfabeți în această profesiune, pe care și-o arogă pentru că, probabil, li se năzare că unui „om de afaceri” liber-schimbiste îi stă bine, între cei de o teapă cu el, să poarte la ureche *un ce* aducând a cultură. Vorba știu eu cui:

„Poartă condei la ureche
Ca să-i zicem logofete”.

Nu voi include în articol nici toate observațiile critice de sinteză, și nici imensul „material documentar” pe care mi le întemeiez. Dar câteva, mai importante și mai elocvente, atât din unele cât și din celelalte, dovedind sau cel puțin sugerând anumite insuficiențe profesionale, disprețuirea travaliului științific, precum și înclinările spre psiherlăcuri și potlogărlăcuri ale unor editori trebuie să le scriu negru pe alb, cel puțin în speranța că, totuși, îi voi convinge pe câțiva din cei vizați, pe cei cu obrazul mai subțire, să-și găsească un alt domeniu în care să-și investească talentele de „oameni de afaceri” liber-schimbști.

Alte deficiențe frapante la o lectură avizată, în afara celor citate în articolul precedent, se datoresc lipsei de pregătire profesională și trândăviei redactorilor – dacă vor fi existat – și tehnoredactorilor. Și unii și ceilalți au introdus ori au suprimat alineate și semne de dialoguri după voia nepriceperii lor. Și după voia aceleiași nepriceperi au eliminat rândurile albe din textele originale, rânduri ce au rostul, stabilit de omul de teatru Caragiale, de a marca pauzele dintre „scenele” unei nuvele, unei povestiri sau ale unei schițe. De aceste „păcate” suferă aproape toate edițiile citate, cu excepția celor publicate de Editura Fundației Culturale Române, Editura Eminescu și Editura Prometeu (1998), mai marea măsură fiind evidentă îndeosebi în antologiile Meridian, Vremea-XXI și Cartex-2000.

Toate edițiile care conțin *O făclie de Paște* reproduc dialogul tâlharilor („S-a culcat devreme. – Dar dacă o fi plecat?”) așa cum a fost corectat în *Opere* (1959-1962, vol. III, p. 35), unde, în notă sublineară, se precizează: „În textul din volume (*3 nuvele*, 1892 și *Minerva* 1908), greșeală de tipar: sculat”). Dar, cu excepția edițiilor publicate de Fundația Cultura Română și Eminescu, în celelalte editorii au „uitat” să menționeze nota din *Opere*, de parcă dialogul ar fi fost tipărit fără nici-o greșeală în 1892 și 1908. Deci încă o potlogărie! Mică, e adevărat, iar semnificativă pentru mentalitatea editorilor contemporani.

Toate cele 34 de cărți cercetate prin sondaj conțin un foarte mare număr de greșeli de tipul celor numite de obicei, cu o sintagmă folosită cu sens absolutului, „greșeli de tipar”, deși absolvirea de asemenea greșeli se poate cere și se poate obține numai prin erată. Mai cu seamă când este vorba de texte clasice, unde orice alterare poate fi considerată, în absența eratei, ca expresie a voinței scriitorului sau ca lecțiune corectă, stabilită de autorul ediției.

Erorile din cele 34 de antologii încep cu greșelile de literă și parcurg toate treptele clasice: omisiuni, adăugiri și încurcături de cuvinte, modificări de sintagme, ale foneticii, morfologiei și chiar ale lexicului din edițiile originale, din cele două ediții de *Opere* citate sau din alte ediții-matcă (declaratate sau identificate în timpul verificării textelor), până la omisiuni de propoziții și fraze. Uneori, după cum am spus, aceste erori sunt identice în două sau chiar în trei ediții, sugerând o posibilă „înrudire”, planuită sau fortuită, dar al cărei grad este greu de stabilit, mai cu seamă pentru că în

fiecare din textele „înrudite”, editorii lor au introdus, cu voie sau fără de voie, „variante” ce le „înstrăinează” sau le „originalizează”. Alteori, asemenea erori sunt proprii unei singure ediții. Iată numai câteva exemple din multele pe care le-aș putea da întru certificarea afirmației. Primul, extras din *O făclie de Paște* (Meridian, 1993, p. 174), aparține categoriei „erori proprii”: „Deocamdată, ea s-a împotrivit, dar așa de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa, cu toată obida, a trebuit să se supui”. Al doilea și al treilea exemplu fac parte din aceeași categorie, dar le dau pentru că exprimă foarte pregnant cât de îmbâcsit cu „principiile” cenzurii era creierul unui editor – anonim! –, dacă în 1991 putea elimina următoarele pasaje din *Două loturi*, considerându-le, probabil, „rasiste”: „Chivuțele și jidanii [zice d-l Lefter Popescu] nu sunt proști când cumpără haine vechi, le purică pân toate-ncheieturile”; „Așa [zice d-l comisar Turtureanu], femeile rabdă mai mult, sunt mai piloase decât bărbații. Dintre bărbați, bulgarii, întrec pe toți la răbdare, mai puțin ca toți rabdă țiganii, și țigancele mai puțin decât toate: cum le strângi puțin în corset, «stai că spui, mânca-te-aș»” (ediția Ion Creangă, 1991, p. 124). Următoarele două exemple aparțin categoriei „erori înrudite” și sunt extrase, primul, din *O făclie de Paște* (edițiile Gramar, 2001, p. 9; Cartex-2000, 2004, p. 8; Blassco, 2005, p. 17): „La toate ferestrele caselor, la toate ușile dughenelor”, iar al doilea, din *D-l Goe* (edițiile Fundația Culturală Română, 1994, p. 123 și Vremea-XXI, 2003, p. 84): „Nu pot deschide, zbiară Goe desperat. – Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!”.

Deși au avut la îndemână o excelentă prefață textologică, în primul volum al ediției I. L. Caragiale, *Opere* (1959), semnată de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin, s-ar părea că majoritatea editorilor anonimi și

neanonimi ai celor 34 de antologii nu au știut de existența ei, ori au știut, dar s-au folosit de tertipurile măturii „nu știu, n-am văzut” al celor ce-și însușesc ceva ce nu le aparține și vor să pară nevinovați prin măturisirea ignoranței. În prefața menționată, cei trei autori insistă asupra faptului că au respectat formele duble și „particularitățile de limbă introduse de Caragiale”, care „preferă adeseori fonetismele și formele vorbite, deosebite de ale limbii literare” și citează câteva în paginile 6-7. Dacă autorii majorității celor 34 de antologii ar fi citit cu atenție prefața textologică a ediției I. L. Caragiale, *Opere* (1959-1962), dacă ar fi fost școliți pentru meseria de editori de texte clasice românești, deci dacă ar fi priceput ceea ce au citit și dacă instinctul bunului-simț le-ar fi fost cât de cât treaz, ar fi reproduș corect textele din *Opere*, precedându-le de o simplă notă bibliografică indicând ediția-matcă. Absența acestor calități se reflectă în mai toate antologiile cercetate atât prin lacune, precum cele citate, cât și prin străduința, aș spune, de a ignora formele lingvistice din edițiile originale, antume ale prozelor caragialiene și de a le falsifica, unificându-le după numitorul comun al ortografiei actuale. Fonetismelor și formelor de limbă citate de autorii ediției *Opere* (1959-1962), nerespectate de majoritatea anonimilor, le adaug câteva înscrise pe sutele de fișe extrase în timpul coloanărilor prin sondaj: *birjă*/*birje*, *cămașă*/*camașe*, *oacheșă*/*oacheșe*, *ușă*/*ușe*, *același*/*acelaș*, *totuși*/*totuș*, *să cadă*/*să cază*, *să rădă*/*să răză*, *să vadă*/*să vază*, *chihlimbar*/*chihlibar*, *cincizeci*/*cinzeci*, *concediu*/*cogediu*, *conștopist*/*conștopist*, *dimensiuni*/*dimensii*, *fiindcă*/*fiinca*, *să îndrepte*/*să îndrepteze*, *mămuțarind*/*mămuțind*, *orice*/*orce*, *sint*/*sunt*, *afacerii*/*afaceri*, *muzicii*/*muzice*, *uliței*/*uliții* etc., etc. Când nu le-a plăcut forma caragialiană a unui cuvânt, ori nu i-au știut, altuia, valoarea semantică, le-au modificat după cum li s-a părut că ar fi trebuit să fie scrise ca să aiba forma „corectă” ori înțelesul presupus de dânsii. Așa, de pildă, au scris *căpătuși* / *incapuiți*, *căștiul* / *căștiul*, *îngrijitor* / *îngrijător* (=îngrijorător), *istefime* / *istefie*, *înțepenesc* / *înțelenesc*, *matur* / *matuf*, *sărman* / *sărman*, *trăsăturile* / *trăsurile*, *umbrelifere* / *umbelifere* etc., etc.

Tendința accentuată de unificare a textelor după *DOOM* a alunecat în câteva ediții (Gramar, Elis, Stefan, Ion Creangă, Arania, Vremea-XXI ș.a.), în ridicolul corectării unor forme intenționat scrise greșit de Caragiale în *Telegrame*: *agresori* / *agrisori*, *avocatul* / *avocatu*, *cerebrale* / *celebrale*, *domeniilor* / *demonelor*, *moldoveneste* / *moldovinește*, *notorietate* / *notoritate*, *procuror* / *procoror*, *proprietar* / *propietar* ș.a., la care se adaugă câteva greșeli din neatenția redactorului sau a corectorului (dacă va fi fost vreun redactor ori vreun corector...): *Grigorescu* / *Grigorașco*, *nepotul Ion* / *nepotul lor*, *sparge gios* / *spate gios*, *pe* / *și*, *rampa* / *lampa*, *ziarului* / *ziarul* etc. Deși nu le-am citat pe toate, mi se pare că și cele alese sunt prea multe într-un text de numai șapte pagini, pe care Caragiale l-a scris ca pe o partitură muzicală, atent și la sunetele semnelor care compun acest scherzo literar.

O altă alunecare în ridicol o reprezintă transcrierea ca forme corecte, caragialiene a unor forme și grafii greșite, culese din cine știe ce ediții vechi: *așeaza* / *așază*, *căpușală* / *căpușeală*, *cearceaf* / *cearșaf*, *chiamă* / *cheamă*, *complectă* / *completă*, *să nu dee* / *să nu deie*, *dughiană* / *dugheană*, *Grecii* / *grecii*, *numerilor* / *numerele*, *Ploiești* / *Ploiești*, *resfirare* / *răsfirate*, *respicată* / *răspicată*, *vieața* / *viața* etc., etc.

Aș fi vrut să includ în acest articol și alte câteva subiecte pe care mi le-au propus cărțile parcurse cum ar fi glosele lexicale, adnotările documentare, criteriile de selectare și de structurare a edițiilor școlare, prefețele și postfețele... Din păcate – păcatele mele! –, spațiul dăruit nu-mi îngăduie, deocamdată, acest răsfăț, așa ca subiectele respective le voi aborda altădată, dacă...

G. PIENESCU

¹ Cuvintele culese cu caractere cursive (italice) indica lacune în edițiile menționate.

² = in loc de.

critică literară

3

curios cum, la trei lustri și mai bine de la Revoluția din 1989, consecințele palpabile ale acesteia (întreita libertate de informare, opinie și expresie) nu au fost încă bine speculate de către scriitorii și gazetarii noștri. „Experimentele” din proza ultimilor ani au, majoritatea, fitilul debil și arderea scurtă, iar extravaganțele pe care și le-au mai îngăduit poeții *fracturiști* au speriat de-a binelea o parte a criticii, creîndu-le unor Ion Simuț ori Paul Cernat sentimentul apocalipsei, al post-literaturii. Publicistica aflată la granița literarului nu a fost nici ea foarte imaginativă. Nu s-a făcut exces de curaj reportericesc și analitic, nu s-au explorat zone tematice noi, inaccesibile înainte. Ici-colo, un reporter frenetic, corespondent de front sau de catastrofă naturală, cu cizmele înfipite în nămol și mâna făcută streășină la ochi, înștiințează patria, la *știri*, asupra a ceea ce se mai întâmplă în lume și la noi acasă. De strâns în volum nu prea ai ce: clișeele cotidianului consumabil se scurg ca nisipul printre degete.

Încă tânărul Eugen Istodor reprezintă o excepție de la această regulă a pasivității, a lenei în gândire și lipsei de proiect, compensate logoreic și interjecțional. După două volume de dialoguri „deșuchate”, *Interviuri contra naturii* (1997) și *Oameni cu care aș muri de gât* (2000) și după ce a impus un stil propriu de abordare în jurnalistica autohtonă, gazetarul de la „Academia Cațavencu” a căutat și a găsit Subiectul – cu majusculă – ce-i va asigura un loc în istoria reportajului românesc. *Viețășii de pe Rahova* îmbină în mod original investigația și confesiunea memorialistică, dialogul veritabil și monologul monomaniacal, decupajele într-o realitate sordidă și serpentinele ametoitoare ale ficțiunii. După convorbirea cu unul dintre *meseviști* (condamnați pe viață din închisoarea Rahova), autorul vomită în parcare puscăriei; în timpul unei alte întâlniri, el își recunoaște, stârnit de povestirea *viețășului*, propriile pulsuni criminale. Ca Hannibal Lecter din *Tăcerea mieilor*, deținuții sunt puternici și siguri pe ei, iar discursul lor, prin conținut și modulație, îngrozește. Diferența specifică e că Eugen Istodor nu oferă la schimb secvențe autobiografice, precum interiorizata agentă a FBI-ului, ci... țigări Carpați fără filtru, ness, cartele telefonice, ba chiar adidași cu numărul solicitat de puscăriaș. Vremurile, și afară, în libertate, și înăuntru, după gratii, s-au mai schimbat. Legea celui mai tare, legea junglei a devenit deja o legendă. *Leadership*-ul din faza darwinistă, impus cu pumnul și suportat fără crâcnire, a căpătat o notă de subtilitate prin cooptarea inteligențelor întemnițate. Cuvintele dor mai rău decât palmele, au ajuns să constate puscăriașii, privindu-i cu un respect temător pe bunii oratori și psihologi. Dar și această fază (să-i spunem *homo sapiens*) pare în prezent depășită. La ordinea zilei sunt micile învârteli, legea fundamentală e cea a pachetului. Gavrilă, unul dintre ucigașii lui Ioan Luchian Mihalea, explică amănunțit, în limbajul lui, evoluția mentalităților, de la totalitarism la comerț liber: „Puterea în cămin nu era banul sau țigările, cum e aici, ci puterea era pumnul și gașca din care făceai parte. Făcând parte dintr-un grup mai puternic și mai mare treci mai ușor peste greutăți. Puterea – pentru mine a ști înseamnă să fi puternic cu toate că atunci când cunoști multe apare și multă durere. Însă durerea te învață și ea la rândul ei să devii puternic. Cu cât cauți să cunoști mai multe cu atât vei cunoaște mai multă durere, conștientizând valoarea lucrurilor din jurul tău. Puterea aici sunt țigările și relațiile. Înainte era legea pumnului sau a junglei, dar acum lucrurile au evoluat. Oameni au evoluat și au văzut că pot lucra mai bine cu cele două.” (pp. 246-247).

Câți puscăriași predispuși la confesiune, atâtea istorii personale, stârnind hohotele de răs ale reporterului sau, dimpotrivă, ridicându-i părul în cap de groază. Dumitru Marcel, 31 de ani, vorbește cu calm descriptiv despre „băieții care au un caracter mai feroce”, el declarându-se „lipicios de mama”. Lipoveanu, 22 de ani, se laudă la modul abject: „Eu i-am halit viața”, protestând totodată împotriva sentințelor de închisoare pe viață. Mai coerenți sunt Czampar, care are un cod al onoarei de spărgător și evocă nostalgic „cele mai frumoase tâlhării, pe trenuri”, și Vincze, care, la 28 de ani, deși a pierdut tot, prezintă orgoliu și îndemânări de artist: „O să facem ceva deosebit, în sensul că îmi place să pun și ceva de la mine, simt

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cele mai frumoase tâlhării

Eugen Istodor, *Viețășii de pe Rahova. Din mărturiile unor condamnați pe viață*, Editura Polirom, Iași, 2005, 408 p.

că-mi aparține, și pun și ceva din arta populară a zonei de unde vin, încerc să arăt niște sentimente, acum caseta asta va fi cu inimi, inimile mele dăruite cuiva care și merită, mama, care este tot ce există” (p. 203), promite el, și simțim că se va ține de cuvânt, ca și cu mileurile croșetate, tot așa, pentru mama. Brezeanu e foarte ager la matematică și îi cere lui Istodor o culegere Gheba, iar Czampar și Sibişan se cred îndeajuns de creativi pentru a scrie câte un roman al lor. Semnatarul cărții de față trebuie să fie extrem de atent pentru a le menaja susceptibilitățile auctoriale.

Dacă prefirăm salba celor optsprezece penitenciare prin care a trecut Ghiță și a celor patruzeci și opt de infracțiuni comise de Hrib, parcurgând, la un alt capăt al criminalității, textele halucinante ale defunctului N. (un corespondent dement al dostoevskianului om din subterană), realizăm că există note diferențiale, dar și similitudini frapante. Fiecare deținut are, firește, propriul lanț de omucideri plus alte delict, precum și un context motivațional specific. „Se repetau nenorocirile astea la început, oricât încercam să ies din ele”, declară cu obidă Callo, în timp ce Zanfîr, care își făcea

mendrele pe stradă cu o rangă ascunsă într-un buchet de flori, viza în orice operațiune „și răzbunare, și beneficiu”. O figură cu totul aparte este Hrib, evreu inteligent și întrepid, care fură și utilizează uniforme de polițist, lucrând în stil mare și privindu-i cu legitim dispreț pe hoții de azi: „Nu mai sunt hoții care-au fost! Erau «hoți de buna dimineată!» Deci dimineată ieșea din casă și el intra pe partea ailaltă. Deci încă nu se..., încă nu ieșise din camera căldura corpului tău, că el îți lua locul. De multe ori, îți lua ceasul de lângă noptieră, de lângă pat. Tu dormeai acolo și el intra, pac! ăștia erau hoții care erau, spărgătorii de seifuri, de bănci, de astea... Dar ăștia, ce? Au luat o piatră, au dat într-un parbriz și gata. Vin aicea și-l vezi: Viceroy, nesuri, salamuri de Sibiu. Asta. Infractor mare, ășta! și el, când colo, e vai și vai... Sau stau și mă uit... Eu sunt cu excrocherie! Un excroc, cândva, pe vremea noastră, să-i zicem așa, era băiat deștept, ăla. Da' ce «băiat deștept» sunt ăștia care-i vezi că... ce excrocherie a făcut el? A luat un bătrân, l-a sechestrat, l-a chinuit ca vai de mama lui ca să-i semneze niște hârtii, ca să-i vândă casa lu' ăla. ășta nu-i excroc! și violatorii... Aveau și ei, acolo, un statut al lor. Nu ăștia, cu babele. Te uiți acum, cu copii... Ce-i asta? Violatorii, mulți dintre ei, o făceau ca să se răzbune... o chestie d-asta. Dar acum, ăștia fac necesitate. Nu sunt în stare... Sunt atâtea pe «centură», atâtea la Văcărești, în toate orașele sunt. și ei nu sunt în stare nici măcar atâtea...” (pp. 291-292).

Cu toată diversitatea experiențelor relatate, există câteva elemente comune pe care se poate reconfigura o traiectorie (și o psihologie) de criminal. E greu de spus dacă autorul a mizat pe aceste întâlniri „în spirit” ale condamnaților trași de limbă ori ele au apărut de la sine, pe parcursul convorbirilor. Cert este că se conturează un fel de portret-robot al *viețășului* român, un comportament identic sau foarte asemănător, în condiții sociale date. Cei mai mulți dintre puscăriași sunt din familii destrămate, ei cunoscând în copilărie cerbicia câte unui tată vitreg, zugrăvit acum pe un ton apăsător-resentimentar. Prin contrast, figura mamei este și mai luminoasă, păstrându-se ca o icoană în memoria afectivă a odraslei. Pus să muncească de mic, aruncat în lumea largă și ostilă de tatăl inautentic și netrebnic, viitorul ucigaș va fi stricat de „anturaj”. Muncește o vreme, după care realizează că mai profitabile decât orice activitate sunt pungășiile, hoțiile, țepele, spargerile, devalizările. Descurcările intră pe orbita succesului și, aruncând cu bani în dreapta și-n stânga, atrage invidia dușmanilor și sentimentele femeilor. Cu o soție devotată și unu-doi copii la domiciliu, infractorul se află pe val și se scaldă în spuma gloriei de cartier – până când o întâmplare neprevăzută, un accident nefericit scurtcircuitează această evoluție, transformând succesul în eșec, visul frumos în coșmar. O victimă sau mai multe se încapățânează să se împotrivescă agresorilor, astfel că aceștia, pierzându-și cumpătul ori acționând la rece, devin din pungăși – criminali. Trecerea acestui prag este focalizată de *viețășii*, care se detașează de ei înșiși și se descriu din afară, cu o „obiectivitate” ce dă fiori. Numai că asumarea crimei, de obicei, lipsește. Emblematică e „depoziția” lui Tîrtan, căruia îi repugnă închisorile românești și care este pe rând, după cum îi convine, moralist sau fatalist. Mai întâi vorbește cu dispreț despre ciripitorul care i-a trădat la Poliție, căință „soarta celor trei familii rămase de izbeliște: „a fost primul care s-a dus să denunțe, să ia recompensa. Cinci mii de mărci. Cu cinci mii de mărci să distrugi trei familii!” (p. 351). Apoi, însă, morala aceasta individual-familistă, filozofia conform căreia omul e important, neprețuit, dispar cu totul când vine vorba despre victime. Ce vrei, așa le-a fost menit „mortăciunilor”, până aici le-a fost dat să trăiască: „acum nici eu nu zic că n-am meritat, că, vorba aia, a murit un om, deci i-ai luat viața unui om – nu poți să i-o mai dai –, dar atâtea i-a fost lui să trăiască, atâtea i-a fost lui ca să vin să-l iau, deci eu am fost ales.” (p. 352). Criminalul, el, este alesul destinului pentru ca firul vieții lui X să se întrerupă. Curată tragedie antică!

Închid volumul lui Eugen Istodor cu sentimente amestecate și cu convingerea că o astfel de carte nu se va mai face la noi prea curând. A fost riscul și este meritul autorului. ■

critică literară

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

În Infernul cu prelungire

Un titlu de carte insolit: *Tăblițele de săpun de la Itset-İp*. Cu o dureroasă cochetărie, dl Mihai Buracu ia distanță astfel față de bolgia prin care a fost nevoit a trece între anii 1949 și 1954, înscriind inversat numele orașului Pitești și referindu-se la „tăblițele de săpun” din numita locație atroce. Dacă tăblițele de lut ale Babilonului sînt faimoase, despre „tăblițele de săpun” de la Pitești cu care ar prezenta o aparentă similitudine a primitivității nu s-a scris nimic pînă azi. Despre ce e vorba? Deținuții supuși bestialelor cazne erau dotați cu tăblițe obținute din calupuri mari de săpun pe care aveau obligația de-a consemna tot ce ar considera că merită în scopul „autodemascării”. Erau un soi de ciorne ale delațiunilor așternute ulterior pe hîrtie, sub presiune maximă, la două-trei zile odată, în biroul de anchetă, fără ca aceste ciorne să fie distruse după utilizare. S-a obținut astfel o bibliotecă blestemată a crimei morale și fizice, în care autorul a avut prilejul de-a pătrunde în mai '51, cînd, în așteptarea eliberării, a primit rolul de „planton pe celular”. Amestecul unui timp antic în oroarea prezentului e impresionant: „Gardianul de serviciu m-a introdus într-o cameră-magazie, ca să iau săpunul necesar curățeniei în secție. Atunci am avut în mînă zeci de asemenea tăblițe de săpun și pe ele erau așternute inscripții, produs al unei inimaginabile suferințe. Erau marcate fapte și oameni ce urmau să devină victime, multe dintre ele fiind apropiate celor trecuți prin infernul acelor schingiuri. Descoperirea bibliotecii din tăblițe de săpun a fost un șoc imposibil de uitat vreodată. Le țineam în mînă și știam că ele au fost scrise cu lacrimi și sînge și că am fost și eu «autor» al unor asemenea inscripții”. Fostul deținut a mai întîlnit „cărți de săpun”, și în alte momente ale captivității, cioburi de sticlă, bucăți de lemn, gamele etc., așternute cu un strat subțire de săpun prin intermediul cărora însă se propaga cultura și creația: „Acelea erau «cărți» de poezie, de matematică, dicționare, pentru că, tineri fiind, și avînd în preajmă oameni de o aleasă cultură și de o înaltă ținută morală, luam de la aceștia cu sîrguință ucenicului stropii de dulceață și otravă ai înțelepciunii și îi depozitam în fagurii minții noastre”. Așadar o imprevizibilă, dramatică valorificare a săpunului...

Intellectual distins, om de litere, fost profesor și senator PNȚCD, dl Mihai Buracu, domiciliat în Turnu Severin, e una din victimele Gulagului românesc care n-au pregetat

Mihai Buracu, *Tăblițele de săpun de la Itset-İp*, Ed. M.J.M., 2003, 116 pag.

a depune o mărturie asupra lumii sale monstruoase. Cu toate că există deja o literatură bogată pe această temă, fiecare piesă a sa, mai cu seamă cînd e slujită de un condei evocator, ne oprește în loc, producîndu-ne o stare emotivă ce transcende simpla confruntare a paginii scrise cu realul. Căci dincolo de faptele consemnate se profilează un teribil arhetip, cel al coborîrii *ad inferos*. Bolgiile pe cît de numeroase, pe atît de variate întru iscusință malefică ale acestui Infern modern ne apar profund caracteristice pentru regimul comunist, sfîșîind orice iluzie cu privire la bunele intenții, la idealul pozitiv cu care a cîntăcit a se orna acesta. „Lagărele, scria Soljenișin, nu sînt numai fața ascunsă a vieții noastre postrevoluționare, anvergura lor le-a făcut să fie nu numai chipul, nu doar o latură, ci, fără îndoială, inima însăși a evenimentelor. În puține domenii s-a manifestat această jumătate de secol cu atîta consecvență cu sine pînă la capăt”. Iar dl Buracu care a intrat înainte de vîrsta de 20 de ani în mediul concentraționar vorbește cu un fior ce are o plenară acoperire în propria-i groaznică experiență despre cel mai „cumplit laborator al terorii conceput vreodată de o ființă omenească, un poligon de tragere al ingerilor raului, de antrenament al cavalerilor apocalipsului”. Martiriului la care au fost supuși cei subordonați regimului abuziv i se aplică o grilă de evaluare biblică: „Căderea în lumea păcatului original se face în timp și în trepte mici, dar la Pitești a fost o prăbușire totală și bestială în cele mai adînci cavele ale iadului”. Sau: „Pumnul aruncat în față este buretele îmbibat cu oțetul urii de Dumnezeu. Antrenamentele de zi cu zi, de la genuflexiuni și flotați la statul într-un picior, de la săritura ca broasca la cățărutul pe pereți ne pregătesc să ajungem cît mai grabnic atleți ai lui Belzebut. Duhnim a groază de toți și de toate, de scîrbă pentru toți cei ce ți-au fost dragi. Icoanele din adîncuri le ardem în mijlocul camerei pe un rug de împunsături, scrișnete și gemete înfiorătoare. A mai rămas ceva? Smulge-l și, sîngerînd, aruncă-l pe jarul minciunii. Cu cît mai mare e pustiu rămas în urmă, cu atît mai bine”. Resortul principal al detenției la Pitești era, după cum se știe, experimentarea așa-zisei „autodemascări”, iar țelul de căpetenie transformarea victimelor în călai. După „demascarea externă” care consta în obligația victimei de a dezvălui tot ce-a omis la ancheta inițială și după „demascarea internă” care urmărea denunțarea celor ce-o ajutaseră în temniță, urma „demascarea morală publică”, *id est* „autodemascarea”, cînd cei vizați erau nevoiți a-și renega întreg trecutul, ființa însăși, blasfemiind valorile ei supreme, precum Dumnezeu, familia, prietenii, într-un soi de delir de autoflagelare. Evident, supliciu de un asemenea tip friza patologicul, pregătind etapa finală a decăderii prizonierului în condiția de torționar. Omul nu mai era om, ci o cîrpă cu care torționarul își ștergea mîinile pline de sînge. Inventarul torturilor ni se

înfățișează edificator precum un catalog al celui mai abominabil sistem de tortură conceput vreodată: „Îmi este greu acum, scrie cutremurat dl Buracu, după o jumătate de veac, să spun care a fost cea mai cumplită tortură, pe care s-a o pot considera «clauza torturii celei mai favorizate» de către torționari pentru efectele ei distructive și imediate: bătaia la tălpi, strivirea degetelor, potopul de lovituri, statul într-un picior pe marginea tinetei ore în șir, cu mîinile ridicate, călcatul pe picioare, poziția neclintită pe marginea priciului cu privirile ațintite asupra degetelor de la mîini întinse pînă la virful picioarelor, genuflexiunile și flotațiile făcute pînă la leșin, fiertura fierbinte din gamela sorbită pe brînci, frecatul pe jos de dimineața pînă seara, morișca (rotisorul satanic, instrument ideal al expunerii întregului corp biciuirilor nemiloase venite din toate părțile), loviturile din ce în ce mai dure primite de la frații de suferință, supuși și ei aceluiași cazne, terfelirea cu vorbe dintre cele mai murdare a tot ce mai ramăsese sfînt și tănuț în adîncurile sufletului scormonit de ingerii întunericii, căzuți nu din trufie, ci din nevolnicie omenească etc... etc... etc...”.

Nota bene. Se urmărea nu doar punițiunea, ci și alterarea fibrei morale, distrugerea conștiinței prin desacralizarea, prin pervertirea oricărei valori acceptate anterior de aceasta. O asemenea deturnare bestială a conștiinței, o asemenea nemaipomenită demolare a identității, la care n-au acces nici măcar autorii Holocaustului, alcătuiește o tristă specialitate a totalitarismului roșu. Fiu de preot, dl Mihai Buracu s-a văzut chinuit într-un chip aparte, pus fiind să participe la liturgiile negre ce parodiau, în zilele de mare sărbătoare, ritualul creștin. Astfel, în Duminica Floriilor din 1954, e montat la Pitești un ritual satanic interpretat de deținuți, „un dezmaț”, „o orgie scîrbavnică” cu substrat sado-masochist. Cîrmuirea comunistă nu se ferea a-și dezvălui în acea circumstanță fața decăzută la culme, degenerarea psihofizică ce alcătuia miezul său autentic: „Nu mai știu dacă, ingenuncheat fiind pentru a fi asinul Domnului, am sărutat falusul de săpun de la gîtul sacerdotului dement, dar știu că am șters cu palmele și genunchii balele scuipate pe chipul și înaintea celui pregătit pentru jertfă. N-au lipsit nici spinii aduși de gardieni, nici bîtele care au înlocuit ramurile înverzite de salcie și n-a lipsit nici judecata lui Pontiu Pilat din Pitești, care l-a osîndit la răstignirea în batjocură pe hîrdaul cu excremente. Și toate acestea pe fondul injurăturilor și cîntecelor obscene. Cu scîrbă mare s-a urlat «Să se răstignească!». Fiecare ne-am dorit însă propria răstignire, intrarea în neființă cu orice preț, chiar acela, suprem, de pierdere a mintuirii sufletului”. Frenezia cruzimii nu se oprește, prin urmare, la sfera mundană, încercînd a minji și pe cea a nevăzutei... ■

(va urma)

cărți primite

● D. Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, studiu introductiv: Virgil Constantinescu-Găliceni, îngrijire ediție, note: Elisabeta Simion, Editura Historia, București, 2006, 480 p.

● Emil Giurgiuca, *Antologie centenară, 1906-2006*, volum conceput și îngrijit de Tudor Giurgiuca, Editura Corvin, 2006, Brad, 362 p.

● Marin Preda, *Scrisori către Aurora*, cu un „argument” de Aurora Cornu, Editura Historia, București, 2006, 152 p.

● Maria Cantacuzino-Enescu, *Umbre și lumini. Amintirile unei prințese moldave*, ediția a doua, revăzută, cuvînt înainte de Oana Orlea, traducere din limba franceză de Elena Bulai, ediție, prefață, note, tabel cronologic și indice de C. Th. Ciobanu, Editura Aristarc, Onești, 2005, 610 p.

● Andrei Brezianu, *Între Washington și București*, „tablete transatlantice”, Editura Historia, București, 2006, 270 p.

● Dumitru Țepeneag, *Un român la Paris*, pagini de jurnal, ediția a III-a, definitivă, notă asupra ediției de Nicolae Bărna, Editura Cartea Românească, București, 2006, 342 pag.

● Ion Ianoși, *Constantin Noica*, ediție revăzută, Editura Academiei Române.

● Dumitru Pricop, *Scrisori din temnița libertății*, poezii, ediția a III-a, coperta și ilustrații: Florin Pucă, Editura Rafet, Râmnicu Sărat, 2006, 98 p.

● Dumitru Brăneanu, *Vară târzie*, poezii, postfața de Calistrat Costin, Editura Casa Scriitorilor, Bacău, 2006, 72 p.

● Adrian Cosmin Cocioabă, *Descărmarea cuvintelor*, poezii, cuvînt înainte de Dumitru Pricop, Editura Rafet, Râmnicu Sărat, 2005, 182 p.

● Ghislain de Diesbach, *À la conquête d'un trône. Napoléon III et Charles I de Roumanie* (Cucerirea unui tron. Napoleon III și Carol I al României), ediție îngrijită, prefață și traducere de Simona Cioculescu, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2006, 108 p.

● Bruce Waller, *Bismarck*, traducere: Alina Cârâc, note: Cristina Păușan, colecția „Oameni care au schimbat lumea”, Editura Historia, București, 2006, 182 p.

● Kjell Espmark, *Calatoria lui Voltaire*, povestire, versiunea românească de Angela Martin, Editura Fundației Culturale Române, București, 2006, 144 p.

critică literară

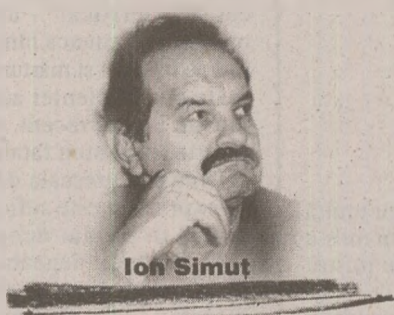
Dumitru Țepeneag așază în centrul unei serii epice de trei romane un personaj cu un nume banal: Ion. Se joacă, glumește, dându-i ca nume de familie un substantiv comun, Valea, care, pus la vocativ, înseamnă „pleacă de-aici!”. Acesta e, de altfel, gândul lui cel mai presant: să plece de-aici, din România. Ion Valea este student la engleză, la București, este prieten cu Mihai, student la franceză, tot la Literele din Capitală. Ion Valea hoinărește prin Europa, imediat după Revoluție (dacă a fost Revoluție), și a cunoscut fenomenul politic din Piața Universității – acesta e pretextul romanului. Naratorul, venit de la Paris într-un camion cu ajutoare, intră în contact cu realitatea politică și socială a unei dezolante României în tranziție. Romancierul însuși devine astfel un personaj important al seriei narative. Ajuns la Strasbourg, Ion este ajutat de un compatriot aflat într-un scaun pe roți, Gică, plecat la cerșit: îl invită să stea în hotelul în care e cazat el, un fost hotel pentru animale, hotel la care apelau cei care plecau în vacanță pentru a-și adăposti mai ales câinii. Cineva scrisese pe clădire cu vopsea „HOTEL EUROPA”. Comentariul lui Gică merită reținut: „Europa e a noastră a tuturor”. E sentimentul dominant din roman: Europa devine un bun comun al emigranților din Est. În toate orașele mobilizate de intrigă, de la Budapesta și Viena la München și Moscova, există câte un Hotel Europa.

Narațiunea se desfășoară într-o trilogie epică, din care, probabil, mai cunoscut unora este primul roman, mai insistent difuzat și mai mult comentat: *Hotel Europa* (ed. I, 1996; ed. II, 1999; ed. III, 2006), dar care trebuie neapărat completat cu celelalte două volume: *Pont des Arts* (ed. I, 1999; ed. II, 2006) și *Maramureș* (ed. I, 2001; ed. II, 2006). Editura Corint a avut fericita inițiativă de a reedita trilogia de curând, într-o colecție dedicată scriitorilor români, colecție coordonată de Daniel Cristea-Enache. Nu-i lipsit de interes să înfățișăm fișa europeană a acestor romane. *Hotel Europa* a apărut succesiv în franceză (1996, simultan cu prima ediție românească), germană (1998 și 2000, deci în două ediții), maghiară (2002) și slovenă (tot 2002). Celelalte două părți ale trilogiei au apărut numai în franceză: *Pont des Arts* în 1998, iar *Au pays de Maramureș* în 2001. Internaționalist în subiecte, în libertatea de mișcare europeană pe care le-o acordă personajelor și integrat unui spirit postmodern generalizat, Dumitru Țepeneag este un scriitor român prezent în dialogul deschis al valorilor. E tradus fără un ajutor special din România.

Ion e românul generic. La Rebreanu, în perioada interbelică, în 1920, e un țăran sărac ce vrea cu ardoare să dobândească pământ. La Constantin Virgil Gheorghiu, în 1949, în romanul *Ora 25*, românul Johann Moritz suferă pe timpul războiului deportarea și persecuțiile nemeritate, ca și cum ar fi evreu. La Dumitru Țepeneag, la sfârșitul secolului XX, Ion umblă hai-hui prin Europa, ca la el acasă. Primul Ion e un personaj tradițional, neumblat, fără orizont, atașat iremediabil locului de naștere, un sat transilvănean. Al doilea Ion, întâmplător și înșelător numit Johann, e un personaj modern, tot un țăran sărac ca și primul, dar cu un destin total diferit: e târât prin Europa, forțat să o cunoască în timpul războiului, condamnat la suferință și nefericire. Al treilea Ion e un personaj postmodern, un călător detașat, un deșădăcinat fără nostalgii și traume, acasă peste tot în Europa. Pentru el, legarea de pământul țării ar fi o pedeapsă.

Ion al lui Rebreanu nu știe de Europa. Lui Johann al lui Constantin Virgil Gheorghiu i se impune să cunoască Europa, e constrâns să iasă în lume, dar într-o lume urâtă, pe care nu o vrea și nu o înțelege. Ion al lui Dumitru Țepeneag e un om liber, un călător euforic prin Europa. El nu poate sta acasă, pentru că riscă să se sufocă. România îl nemulțumește profund. Pământul făgăduinței lui e la Paris sau la Strasbourg. E român în măsura în care e european, oricât de superficial ar trăi această experiență a europenizării. Acasă nu mai are stare. Rostul lui e

în altă parte. Dar, după îndelungi peregrinări cu Ion și alți români prin Europa și America, autorul îi va aduce pe europeni în Maramureș. Ion Valea e un turist nestatornic în iubirile lui (orice turist de vocație e nestatornic). E un individ apatrid sau în curs de a deveni. Ar vrea ca Europa să fie patria lui. Toți cei trei Ioni sunt tineri, primii doi sunt țărani, al treilea e student, toți trei sunt transilvăneni (familia lui Ion Valea se mutase din Ardeal prin anii '60 la București) și toți trei sfârșesc dramatic, sumbru. Ion Valea pare o excepție, dar numai în sensul că e românul tipic altfel decât primii doi, pentru că aparține altui timp. Ion Valea e românul tipic al perioadei postdecembriste. Dumitru Țepeneag a găsit o modalitate literară

Postmodernismul la lucru

Dumitru Țepeneag, *Hotel Europa*, /ediția a treia/, prefată de Eugen Simion, 456 p.; *Pont des Arts*, ediția a doua, 360 p.; *Maramureș*, ediția a doua, 400 p., Editura Corint, București, 2006

foarte bună (realismul ironic) de a-i pune în evidență calitățile, dar mai ales defectele românului mediocru ce vrea să cucerească Europa.

De fapt, Ion Valea și grupul său de prieteni (Mihai, Ana, Maria), revoluționari dezamăgiți de România postcomunistă, constituie pretextul narațiunii în *Hotel Europa*. Rolul lor se diminuează sau se modifică substanțial în celelalte două romane. Sunt aduse în prim-plan alte personaje. În *Pont des Arts*, un

anume doctor Gachet, un fel de medic de familie, despre care fusese vorba episodic și în *Hotel Europa*, și el autorul unui român dat spre lectură soției scriitorului, duce narațiunea în Kosovo și o politizează mai mult decât până atunci.

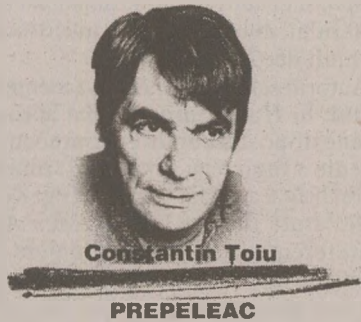
Autorul schimbă ingenios accentele de la un volum la altul. În *Hotel Europa* e mai aproape de realitățile românești postdecembriste: preocuparea lui e trista comedie a fugii (sau a năvălirii) românilor în Europa. În jurul handicapatului Gică, zis Gigi Kent, se organizează o adevărată mafie. În *Pont des Arts* biruie jocul autoreferențialității. Personajele știu cum au fost prezentate în romanul anterior, intervin pe lângă autor, care are un concurent în alt scriitor, dr. Gachet. Soția scriitorului, Marianne, motanul siamez și tânara Ana (prin corespondență) devin un fel de instanțe narative, emițatori de opinii, îndoieli și sfaturi literare. *Maramureș* înseamnă, în cele din urmă, întoarcerea acasă, dar după incredibile aventuri. E însă numai o întoarcere turistică, deci provizorie. Furtul unui tablou la New York, în care e amestecat pictorul nostru Vasile Kazar, o japoneză și alți protagoniști pitorești, creează o intrigă polițistă veritabilă. Realistă în punctul de pornire, trilogia lui Dumitru Țepeneag trece prin episoade de intertextualism, își permite luxul intrigii polițiste și al aventurilor erotice. Postmodernismul este ambalat agreabil într-o foiță atrăgătoare de literatură comercială.

Intersecțiile de planuri cer cititorului vigilență și perspicacitate. Marianne, adresându-se autorului, emite cea mai aspră opinie critică despre romanul care se scrie sub ochii ei: „Nici tu nu știi ce vrei. Te-ai hotărât să scrii un roman și habar n-ai despre ce-o să scrii. Nu cunoști nici subiectul, nici personajele. Nu ți-ai făcut nici un plan. Nici măcar unul foarte general, ca să știi încotro te îndrepti. Tatonezi de la o pagină la alta. O iei într-o direcție, apoi într-alta, nu izbutești să înfiripi o acțiune cât de simplă, să povestești ceva cât de cât semnificativ ori interesant pentru ca cititorul să aibă chef să-și continue lectura” (p. 114 în *Hotel Europa*). Romanul se pune în permanență sub semnul întrebării. Adevărul e că scriitorul își regizează foarte bine îndoielile și tatonările. Înfiripă, totuși, narațiuni palpitate, fabulează, speculează, introduce obsesii onirice (scafandru, un vultur cu un pește în gheare, un șoim în colivie). Se cenzurează când constată că e prea narcisist: „Totul trebuie rescris. Chiar și frazele de mai sus (...) Voi elimina în orice caz aproape (de ce nu toate?) toate scenele în care e vorba de mine. E ridicol să mă arăt tot timpul cu degetul: iată-mă, eu sunt autorul, textul nu s-a scris singur, eu sunt cel care trage sforile în culise. Să mă uit în oglindă în timp ce scriu!” (p. 127 în *Hotel Europa*). Narcisismul autorului nu dispărește totuși. Jocul de-a literatura, jucat de un scriitor sceptic în viitorul ei, este cuceritor pentru un cititor experimentat. Trilogia lui D. Țepeneag e un deliciu pentru filologi și, desigur, nu numai pentru ei; în orice caz, virtuozitatea narativă a prozatorului, performanțele lui speculative solicită un cititor inteligent și cu mult umor, pe măsura textului epic. E o desfătare a limbajului postmodern, o plăcută naturalețe a artificiei creator, constând în alternanța firească a deconstrucției narative cu reconstrucția și regenerarea ficțiunii.

Ironic și auto-ironic, oniric și realist, politic și livresc, autoreferențial până la narcisism și deschis spre realitate până la reportaj și opinia jurnalistică, senzațional-polițist și insinuant-erotic, romanul lui Dumitru Țepeneag (oricare din cele trei), desfășurat spectaculos pe o vastă pânză epică, navetează dezinvolt între România și Europa. Trilogia lui Dumitru Țepeneag reprezintă turul de forță al unui romancier ce știe să profite de toate experiențele sale: de scriitor, de călător, de cetățean, de apatrid, de jurnalist, de critic al realităților sociale și al textului literar. Plăcerea literaturii nu e deplină fără critica ei. Bănuiesc că trilogia lui Dumitru Țepeneag este o lectură agreabilă și stimulatoră atât pentru cei care cred în virtuțile și valorile postmodernismului românesc, cât și pentru cei care nu cred. ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Caftane și cafteli

(reluări)

De obicei, tot revii asupra unei cărți vechi pe care ai scris-o cu multă plăcere, chiar apucându-te râsul câteodată, în plin travaliu, cum mi s-a întâmplat mie cu *desfășurarea* în proză a „**iganiadei**” marelui nostru ardelean umanist.

O dată, țin minte, anii trecuți, la **Prometheu**, întâlnindu-mă cu poetul drag nouă, Mircea Cărtărescu, care ținea în brațe un prunc, de fapt nu în brațe, ci într-un fel de traistă atârnându-i de gât, precum cangurii, îi propusesem să **desfășoare**, cum știa el, cu atât haz, *Poema națională*, să o actualizeze stilistic, cum mai făcu în opera sa strălucită.

Era înainte ca el să fi scris cartea lui de succes (*cum se umblă cu femeia*, în sensul ăsta). Cert este că, încă de pe atunci, spiritualul poet era perfect la curent, dat fiind *rodul* ținut în marsupiu; iar faptul că acesta emana un fin miros de pipi, certifica lucrul.

Comit o indiscreție. Ce mi-a spus mie nu de mult un critic foarte important despre *sexomania* ce i-a apucat recent pe tinerii scriitori: *cică, aceștia, neavând, pardon! decât unul și-un sfert... – da’ mai bine să trecem...*

Spre final, „**iganiada**”, cu două sute și ceva de ani înainte, capătă alura acțiunii minerești dinspre 2000, dirijată de președintele cu alba-neagra lui de barbugiu șmecher – *pe de o parte, pe de altă parte...* Căci lăeții și goleții lui furioși strigă în gura mare: „Noi muncim, noi nu gândim!” Sau: „Să se strice acest sobor, este voia noastră a tuturor!” Jos parlamentul! Atacatorii vor un dictator luminat. Un astfel de om pare a fi Tandaler, inimosul. El recunoaște că nu știe carte, – da’ nu contează! Să aibă și țiganii un Vodă cinstit, acolo, un divan, boieri și alte invredniciri!

Discuția se incinge. Drăghici, bătrânul este de părere că țigănimia nu-i făcută să aibă și ea o țară, – și-apoi nu fac ei parte din țara lui Vlad-Vodă?... Criticos îi dă dreptate lui Drăghici, da, și spurcat la gură, republican înfocat, auzind aceasta, sare disprețuitor, și zice:

*Spuneți-mi rogu-vă ce greutate
Are un vodă? Eu voi desvolbi:
Doarme ca noi pă dungă, pă spate
Sau cum vrea, până să face zi,
Apoi sculându-se bea și mănâncă...*

Și mai rezolvă și el acolo niște cereri... Gogul îl aprobă cu entuziasm. Suflăinvânt însă, democrat, se opune. Corcodel ia și el partea ordinii și muncii. El merge și mai departe și propune să aibă și țiganii patriarhii, vlădicii, popii lor, să-i boteze, precum și călugări, având de lume *greafă*... Și nu se știe ce ar mai fi propus Corcodel în avântul lui, dacă nu se amesteca și Cucu, care respinge cu dârzenie ideea de a avea și țiganii fețe bisericești. Căci: *...cu o mână te blagoslovesc, cu alta de averi te jecuiesc*. Onochefalos este de perfect acord. Intervine Mustrul ot Puntureni, intervine iarăși Criticos, dar Cucu, anticlerical delănțuit, o ține pe-a lui, arătând situația scandaloașă:

*Dă să naște un copil, nu-l botează
Fără plată, dă vrea să se însoare
Cineva, ci nu-l cununează
Nici nu vor să-l îngroape, dacă moare,
Până nu-și iau răsplata rânduia
Pentru sfântul dar, sfânta mită...*

Să nu-l uităm nici pe Cucavel, anti-intelectualul patetic. Să vedem ce este cu acest răsculat radical, al cărui moment revoluționar, autorul îl fixează pentru vecie:

*Iacătă-ți acum beleaua gata
Că și despre a lui Cucavel parte
Era mai toată gloata... (Arghezi, Arghezi...)*

Și așa, încet, încet apăru pe lume grandiosul *Arhipelag Gulag*. ■

(va urma)

Recomandările practice privind redactarea unui *Curriculum Vitae* sînt destul de încurajatoare pentru profesorii de română: aceștia le-ar putea chiar folosi ca argumente pragmatice pentru stimularea învățării, arătînd că în genere o competență e mai importantă decît o diplomă și că deprinderea normelor limbii poate servi chiar și la angajare. În ghidurile practice de redactare se precizează aproape întotdeauna că un CV trebuie redactat fără greșeli, într-o limbă cît mai îngrijită („Redactarea trebuie să fie corectă atît din punct de vedere ortografic cît și gramatical” - ubbcluj.ro/ studenti/ oportunitati-munca.htm). Se găsesc în presă sau pe internet și mărturii asupra funcționării reale și a eficienței acestor recomandări: într-un articol recent, sub titlul „Greșelile de ortografie sunt fatale”, apare explicația: „O singură greșeală de ortografie și chiar de exprimare este suficientă pentru ca CV-ul tău să fie dat deoparte. Poți să ai și zece facultăți, degeaba ! și o virgulă pusă aiurea te poate scoate din competiția pentru interviu” (*Evenimentul zilei – Joburi*, 16.10.2006). Textul confirmă faptul că în societatea românească, în ciuda lamentațiilor despre decădere și degradare, folosirea corectă a limbajului, ca marcă a superiorității culturale, se bucură de prestigiu, creează diferențe sociale și aduce avantaje profesionale. Evident, recomandările sînt adesea departe de o realitate în care greșelile chiar ar descalifica intelectual; în multe cazuri, nici cei care judecă nu sînt tocmai experți în materie.

Din mulțimea de CV-uri care se pot găsi în prezent – în consultare liberă - pe internet, multe sînt ale unor personalități publice, ale unor cercetători și profesori, textele în cauză respectînd în cea mai mare măsură standardele exprimării. Altele sînt schematice, minimale, formalizate. Se găsesc însă și exemple mai pitorești, din lectura cărora putem caracteriza CV-ul ca specie populară a limbajului administrativ-birocratic. Erorile – nu foarte frecvente – rămîn desigur foarte supărătoare, într-un text de autoprezentare. Nu voi indica, desigur, autorii din care am cules citatele de mai jos: de la enervante greșeli de ortografie (“peste 25 de *comunicării* la simpozioane, conferințe și congrese”) la ticuri ale oralității semiculte (“Cursuri de perfecționare postuniversitară *ca și cursant*”).

Se pare că există căutători de modele, foarte încrezători în rețete - „Doresc să primesc un model de cv «ultima oră»” (myjob.ro) - dar deja pîndiți de riscul erorilor de ortografie („Doresc să îmi trimitte-ți un model de CV și scrisoare de intenție pentru un viitor job în domeniul sales / merchandising, marketing”, ib.). Ghidurile de specialitate sînt mai bune sau mai rele. Unele recomandări pot fi de neînțeles, probabil din cauza unei traduceri superficiale și incompetente: „Evită redactarea cronologică a valorilor pe care le oferi. Doar scrie-le” (leducat.ro/cariera/). Adesea “arta curriculumului” este tratată cu multă rigiditate, oferindu-se reguli magice și uneori contradictorii: „înlocuiți titlul Curriculum Vitae cu numele dumneavoastră scris cu un caracter de minimum 25 pentru a avea un impact cît mai mare” (ppromania.ro); verbele sînt fie respinse - „Poți să incluzi 3-7 subpuncte, folosind substantive și

adjective (nu verbe de acțiune)” – fie recomandate („începe fiecare punct din lista ta cu un verb” – leducat.ro). Utilizatorii mai sînt sfătuiți să elimine abrevierile, culorile, desenele („Evitați stridentele, elementele grafice inutile sau desenele” ib.), datele prea personale.

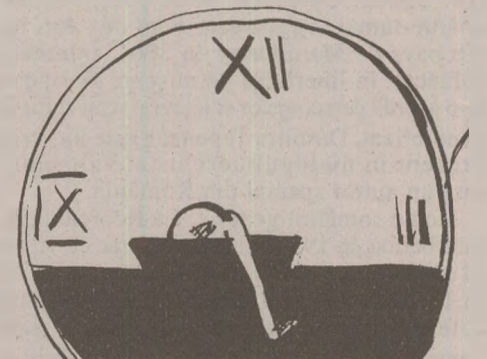
Explicațiile și modelele oferite, ca și inventarul real de texte, indică existența unui jargon al domeniului, cu formule de genul „obiectivul de carieră”, „sumarul calificărilor” - și cu tendința de a impune distincții și tipologii impresionante: într-

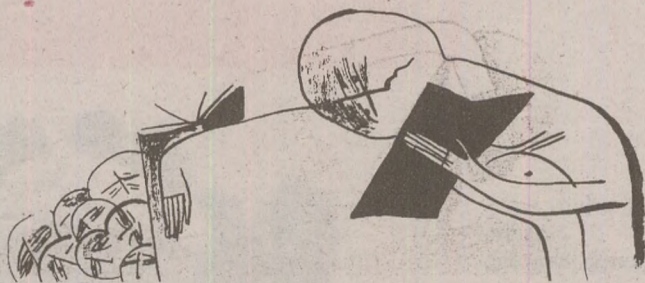
Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Limbajul autoprezentării

un model științific, capitolul *Experiența polivalentă* este detaliat în nu mai puțin de 5 subtipuri: experiență științifică / conceptuală / practică / de sinteză / adițională. Textele cuprind adesea cea mai autentică limbă de lemn a prezentării profesionale, în care sensul e circular și extrem de vag. Intențiile se realizează inevitabil, așa cum scopurile se ating, iar preocuparea e întotdeauna constantă: „Am lucrat în diferite tipuri de echipe, cu pregătiri socio-profesionale diferite, organizându-le în scopul îndeplinirii eficiente a obiectivelor de realizat”; „am reușit să organizez echipe sinergice în scopul îndeplinirii obiectivelor propuse”; „Abilități de comunicare: comunic cu ușurință mesajele organizației către publicul vizat de aceasta”; „am avut o preocupare constantă pentru creșterea calității” etc. Ca și limbajul politic și cel publicitar, stilul autoprezentării profesionale este în esență unul persuasiv, care riscă foarte ușor să alunece în superlativ, în vag, în tautologic. ■

cronica ideilor

Pe o carte al cărei autor ai avut prilejul să-l cunoști o citești în alt fel decât pe una care se recomandă prin ea însăși. Neîndoielnic că lucrul acesta poate dauna lecturii: pe de o parte, pentru că impresia pe care ți-o lasă omul viu poate fi atât de proastă încât fiecare rînd al cărții îl citești cu mintea impregnată de rana amintirii lui. Pe de altă parte, se poate întâmpla și invers: un om încântător în pielea lui cotidiană îți poate înșela intuiția, acoperind dezastrul cuvintelor scrise cu reminiscența farmecului său. Mai există însă o posibilitate: aceea în care cunoașterea omului să fie una de bun-augur, și asta pentru că personalitatea lui te poate predispune, în momentul în care citești cartea, spre o anume dispoziție sufletească. În această privință, principiul autonomiei estetice potrivit căruia doar cartea pe care o ții în mîini contează poate fi oricînd supus unei relativizări axiologice. Orice volum se citește în context și după autor. De aceea, luarea-aminte cu care vei citi un om care ți-a atras atenția va fi mai mare decât cea pe care o vei avea-o citind un om pe care nu l-ai înfîlnit niciodată. În fond, sînt cărți pe care nu le-am fi citit niciodată dacă nu s-ar fi înfîlplat să le înfîlnim autorii în carne și oase, cum sînt cărți a căror lectură s-a nimerit s-o facem avînd mereu în gînd ființa vie a celor care le-au scris.

Profesorul Ion Ianoși face parte din această categorie. Ceva din anvergura cărturarului viu și afabil trece mereu în paginile cărților lui, și chiar acesta e cazul lucrării de exegeză intitulată *Constantin Noica*, o carte apărută anul acesta într-o ediție nouă și revăzută. Mărturisesc că niciodată nu l-am putut citi pe Ion Ianoși fără să am înaintea ochilor amintirea cursului de estetică pe care îl ținea, în primul deceniu de după 1989, studenților de la Facultatea de Filozofie. În acei ani, Ion Ianoși era una din puținele pete de culoare ce înviorau monotonia cenușie a Facultății de Filozofie, domnia-sa numărîndu-se, alături de un Flonta, Stoianovici sau Vlăduțescu, printre cele cîteva figuri strălucite ce dovedeau, prin prezența lor, că profesoratul filozofic românesc nu fusese cu totul stîrpit în urma comunismului.

O primă ciudățenie a lui Ion Ianoși era că își ținea cursul de estetică la prima oră a dimineții, semn de rigoare și disciplină la care nu te-ai fi așteptat din partea unui om în a cărui conduită ai fi putut bănuși ceva din comoditatea firească a profesorilor universitari. Numai că această rigoare însemna totodată o cerință anevoie de îndeplinit de niște studenți pentru care trezitul în zori era cel mai adesea o corvoadă cu mult peste puterile lor. Și totuși, cursurile lui Ianoși nu duceau lipsă de auditoriu. Mai toți făceam efortul ca, trezindu-ne cu noaptea în cap, să ajungem la facultate la ora opt.

A doua bizarerie era legată de înfățișarea acestui profesor de mare clasă. Intra în amfiteatru cu un pas vioi și energic, al cărui ritm contrasta cu înfățișarea trunchiului său încovoiat. O cifoză masivă și ireductibilă, semn al miilor de ore petrecute în scaun deasupra cărților, îi curbaseră coloana toracică și îi împinseseră umerii și linia frunții în față, dîndu-i înfățișarea unui om al cărui creștet o lua tot timpul înaintea corpului. Cînd mergea, Ion Ianoși părea un cap trăgînd după el un trup. Bărbia, împinsă în față și venind în prelungirea unui gît a cărui înclinație, atunci cînd profesorul își îndrepta privirea în jos, forma un unghi aproape drept cu pieptul, bărbia aceea reprezenta punctul cel mai avansat al extremității sale cefalice. Și tocmai de aceea, pașind pe culoarele facultății, Ion Ianoși străpungea aerul începînd cu capul și cu bărbia, restul trupului venind parcă la urmă, în pîlnia vacantă pe care fruntea apucase s-o spintece în aerul din jur.

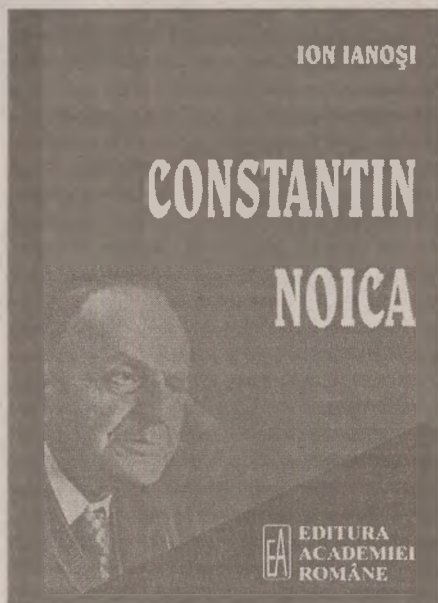
Iar statura lui longilină și gracilă, terminată în semnul curbat al unei îndoiri vertebrale, purta la nivel capului adevărata pecete a personalității sale: fizionomia rafinată a unei inteligențe eminate blînde, o fizionomie pe care o percepeai în spatele unor ochelari cu ramă largă și de modă veche, din lentilele căroră te priveau lumina unor ochi ce vesteau un spirit rasat. Iar deasupra ochilor și frunții, în creștetul capului acestui om, trona o clăie de păr alb și des ca peria, ale cărui vîrtejuri permanente îi dădeau înfățișarea ciufulită a unei păduri capilare aflate în dezordine. Pe Ion Ianoși nu mi-l pot închipui decât cu părul vîlvoi și cu capul aflat mereu înaintea trupului.

A treia și cea mai idiopatică ciudățenie dintre toate,

Sorin Lavric

Citindu-l pe Ion Ianoși

Ion Ianoși, Constantin Noica, Editura Academiei Române, București, 2006, 298 pag.

și asta pentru că era cea mai în măsură să-i oglindească straniețea ființei sale fizice, era expresia sonoră a timbrului său vocal. Ion Ianoși avea o voce tremurătoare și șovăielnică, un fel de tremolo de natură pur fiziologică, ivit dintr-o vibrație aparte a corzilor vocale, o filfîire sonoră ce îmbrăca forma sacadată și fluturîndă a unui glas sincopat. Ascultîndu-l pentru prima oară, erai înclinat să-i pui tremurul vocal pe seamă unei emoții constituționale de care nu se putea lepăda nici în clipele de relaxare, și cum eu însumi nu puteam deschide gura în public fără să mă sufoc de rușinea de a-mi auzi glasul împleticindu-se, l-am îndrăgit pe acest om din prima clipă. Mă simțeam legat de Ion Ianoși prin acel ciudat gen de solidaritate grație căreia suferinzii, în momentul în care își descoperă aceeași slăbiciune, o preschimbă într-o sursă de simpatie spontană. În realitate, suferîndul eram doar eu, și asta deoarece corzile vocale ale lui Ion Ianoși aveau, ca regim firesc de vibrație sonoră, o zbatere constantă și lipsită de vreo legătură directă cu starea sufletească. Pur și simplu Ion Ianoși așa vorbea, schimbînd mereu diapazonul gutural al sunetelor scoase, cînd urcînd sau coborînd tonul, cînd încrețindu-și valurile sunetului pînă la un gilgîit trepidat și foșnitor, cînd netezindu-și țîșnirea vocală pînă la emiterea unor sunete plane și drepte. De aceea, în mod paradoxal, Ion Ianoși părea

un fel de un savant sfîos și retras în a cărui fire timiditatea nu cred să se fi strecurat vreodată, decât poate, cel mult, în anii tinereții.

Odată urcat la catedră și așezat pe scaun, acest profesor începea să facă ceea ce puțini dascăli pot face: să creeze o tensiune a minții din simpla înlanțuire a cuvintelor, absorbînd atenția ascultătorilor pînă la pragul ignorării complete a ambianței din amfiteatru. Și astfel, de la antinomia gustului la Kant pînă la sincretismul culturilor de tip anonim, de la recesivitatea lui Mircea Florian pînă la *Estetica* lui Tudor Vianu, de la sensul termenului de „estetică” la Alexander Baumgarten pînă la distincțiile conceptuale ale lui Benedetto Croce, Ion Ianoși, purtîndu-ne în lumea de dincolo a schemelor filozofice, ne scotea pentru o vreme din lumea concretă a vieții zilnice. Ne transporta cu totul în altă parte, în tărîmul ideilor gratuite și fantasmatic, și cel mai important este că o făcea cu siguranța omului care știe. Cred că dintre toți profesorii de filozofie nici unul nu emana, mai firesc și mai natural, aerul unei științe cărturărești de dimensiuni renascentiste. Întotdeauna am trăit cu senzația că omul acesta este purtătorul unui enciclopedism cultural în fața căruia mă simțeam speriat.

Nu avea nimic încrîncenat sau malițios în vorbire și nu căuta să te convertească la convingerile lui. Nu l-am auzit niciodată vorbind urît de cineva. Opiniile și le prezenta nepătîmaș ca pe un fapt divers pe care puteai sau nu să le împărtășești. Iar din ideile proprii pe care ni le repeta de cîte ori avea ocazia, cea mai dragă îi era cea privitoare la asemănarea de fond dintre filozofie și artă. Filozofia este în realitate artă, ea fiind cu mult mai apropiată de literatură decât de științele propriu-zise —, acesta era lait-motivul profesorului nostru. Numai că pentru niște tineri cărora fanatismul vîrstei le insufla dorința ca filozofia să fie știința științelor și disciplina formidabilei cunoașteri absolute, verdictul acesta ne suna ca un afront adus semeției imaculate a conceptelor. Tocmai de aceea îl priveam cu reticență și în sinea noastră îl judecam nemilos, spunîndu-ne că cine degradează filozofia la nivelul unei schîmbăieli artistice o face din neputința de a se ridica la treapta filozofiei conceptuale. Acum însă, cînd aburii fanatismului conceptual s-au risipit, nu pot să nu-i dai dreptate profesorului. Ion Ianoși spunea adevărul: filozofia e arta a cuvintelor, și nu știința a cunoștințelor. Prin ea nu cunoști nimic, ci doar îți exprimi o emoție, dar o faci ceva mai rafinat, ceva mai nuanțat, ceva mai profund decât pot să o facă alții.

Iată gîndurile ce mi-au venit în minte deschizînd cartea sa, intitulată *Constantin Noica*. Și cum o recenzie la aceasta carte a devenit pe nesimțite o reamintire pe marginea autorului ei, nu-mi rămîne decât ca în numărul viitor să fac ceea ce nu am apucat să fac acum: să vorbesc despre volum și despre conținutul lui. ■

Radio România Cultural

Pașaport European

de luni până vineri,
de la ora 15:30

Plecînd de la etaloanele culturale europene ale anului 2007 - Sibiu și Luxemburg - vom poposi, zi de zi, săptămîină de săptămîină, prin toate orașele declarate în timp „capitale culturale europene”.

Vom descoperi împreună farmecul discret al trecutului, dar și ritmul trepidant al vieții culturale contemporane.

fm

cu Andreea Ionescu și Bogdan Vișan

Arad 106,8 | București 101,3 | Botoșani 101,8 | Bihor 105,8 | Brașov 105
Buzău 103,7 | Cluj 101 | Iași 103,1 | Mărgăritu 106,8 | Oradea 96,1
P. Neamț 100,3 | Petroșani 90,6 | Sibiu 103,7 | Suceava 101,6
Timișoara 100,7 | Tulcea 105,4 | Vatra Dornei 107,7 | Zalău 105

Covoare, glii verzi...

Urc și cobor, cobor și urc pe Istrița, scara mea de pajere.
Trăiesc pe-aici cum demult m-a văzut zăganul, vulturul cu privirile-i
agere.
Temple-au fost pe Ciuhoiu, pe Gruiu Dara, chiliile de reculegere și retragere,
Magii multor ordine, inițiați sacri aducându-și ofranda,
Dava de temei a țării mele Dacia — Caucalanda.

Este locul Ochiul Boului, urmă de sanctuar
Cu stema zimbrului vârtej în fruntea bivolului statuar.
Între aceste pietre m-am întors să rog zeii mei, strămoșii Călători pe Nori.
Aurele și numele lor furate le poartă astăzi sfinții bizantini, minori.
Aici mă așez în genunchi mai copleșit de crezul meu decât orice creștin
În beatitudinea miresmelor de plante mai tari decât orice vin.
Seara, când soarele se face un bujor purpuriu în glaștră,
De jos, din Câmpi Gherghiței, dealul se vedea lungă navă albastră.
Dorul, durerea de simțire, arzătoare năzuință
Frisonau trupul meu tânăr, sufletul da să iasă din propria ființare în neființă.
Acolo, în Câmpuri, la chindie, plângeam din senin cu ochii la corabia
străfulgerată

Pe puntea căreia năzuiam fără încredințare că voi ajunge vreodată.
Nu știam pe-atunci de Mia Măntoiu, elevă la Școala Normală de Fete.
Nici nu cercetasem să înțeleg viața omului dată în seama astrelor și-a
lucrării lor secrete.

Să fi fost ca oricare alta: clipă de rătăcire în primăvară
Când am citit poeme la o întrunire literară.
Coborând în sală, mi-a fost arătată de zei
O fată cu groasă coada de păr împletită - ca biciul din trei funii de tei
Până la mijloc pe spate, vițele în pleaznă, harapnic de plugușor —
Cât m-a flagelat mai apoi cravașa aceea să mă scoată din prezentul meu
viitor!

inea în poală-i o crenguță de merișor
Cu degetele-i de țarancă de-un curent cald vag scuturate
De-o ciclică furtună tresărind, imprevizibilă electricitate
Cât pe-acți să mă electrocuteze, să mă scrumească pe la amiaza vieții
jumătate.

Cine-i dăduse ei să-mi aducă lăstarul aceluia arbust
Nu mi-a dorit pacea nici fericirea, decât un fagure din care să gust.
În mitosul sofic aceluia pomișor cu frunze rotunde și mărunte
Este adorat ca plantă funerară a crezurilor ce ne-au ținut cu fața spre munte.
M-am aplecat fără vorbă, nici cu vreun semn
Am rupt o smicea din poala ei și-am trezit pe geniul Sacralui Lemn.
Ca-n poveste a vuit Dumbrava, paznicii au mormăit mănioși
Spunându-ne la cei zece Zei Salii — Zalmosis, strămoși;
Constată mai marele lor magistrat eponim: s-au întâlnit,
Ajunseră, o să-i fericim-nefericim cât vom putea să-i ferim,
Urmăriți-i îndeaproape să nu facă neghiobii, greșeli
De care oricine, oricât de mare ai fi, nu te mai speli.

La o mie de pași de casa părinților ei șade movila de nisip —
Curg din ea pietre ciudate, a le opri alteineva nu-i cutezanță, nu-i chip.
La diferite lumini se văd în ele bărbați, copii, sofine cu prunci,
Tot felul de fiare, simboluri și-alegorii ale Lumii de-Atunci.
Peste cincizeci de ani, poet mare, cum zic despre el alții cu mai mult curaj
și renume,

Ion Gheorghe striga către toți surzii lumii culte, oculte:
Am descoperit cea mai veche civilizație din lume!
Și nu se oprește nimeni la plânsul său să-l respingă ori să-l asculte: dar
știu să-l insulte.

Acum calc pe covorul de iarbă gros de două-trei șchioape.
Au fost ploi mari anul acesta, inundații, au lucrat rău zeii cu tot felul de
ape,
Gliile adânci precum covoarele lui Ceaușescu din Casa Poporului mult
blamată

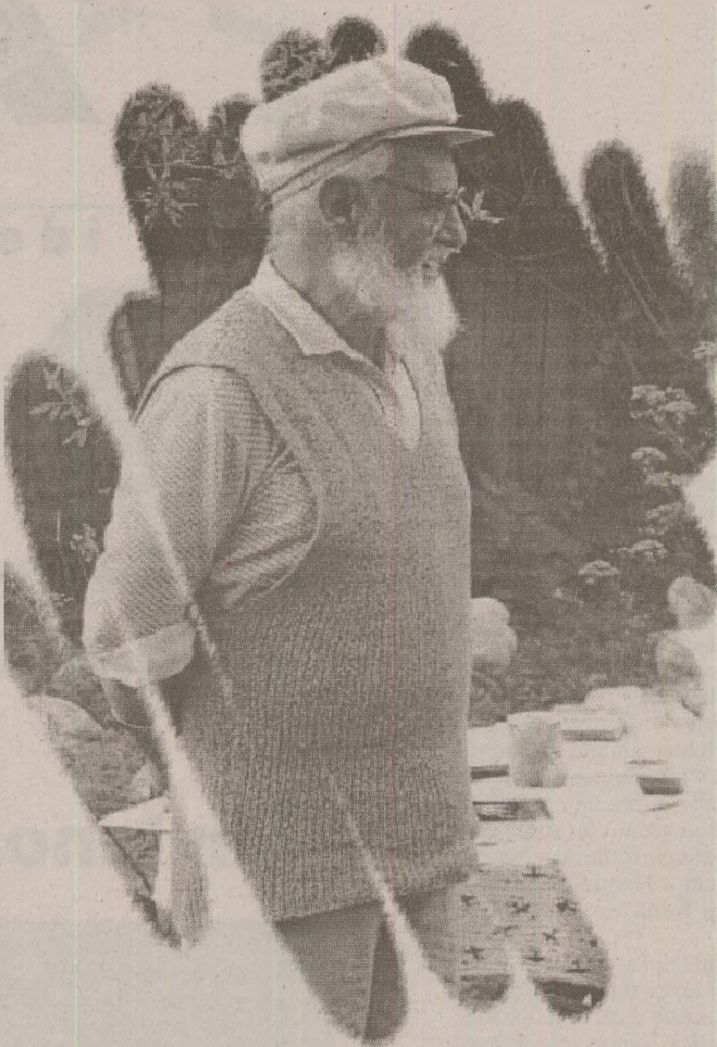
În care ofițerimea de pază și-n civil, adică tagma cea înarmată,
Își lasă urmele blacheurilor și-ale potcovitelor cizme.
Mersul meu de-acum prin iarba Istriței aromate
Ridică val de mireasmă din strivitura ce fac prin holdele de izmă
Năucind detractorii doctrinei și operie mele, prin tot felul de schisme.
Iată cum urc pe Istrița, cum pe Istrița cobor,
N-aș da acest mers al meu pe umbletul asupra niciunui covor!
Calce șefii de state, directorii, generalii pe carpetele lor persiene...
Eu, pe unde trec, închei o epopee, pe când ei trăiesc scenete în replici
obscene.

Umble coțcarii politici pe mochete adânci și groase covoare
Sub care se aud troznind oasele propriilor mulțimi migratoare.
Nimic nu are valoarea acestor glii verzi ce mi le-a așternut Patria la picioare,
Nici cosmonautul Iuri Gagarin, de l-a primit Hrușciiov cu mare îmbrățișare,
N-a călcat asemenea chilimuri cu atâtă inegalabilă, inspirată lucrare.

4 X 2006

Ciuhoiu – monumentul nevizitat

Mă uit în luminile din ochii câinilor de pe la stâni
Mai inteligenți și de credință decât ofițerii români.
Zice ăla, din Elită, că opera mea este un monument nevizitat

Adică dat la spatele istoriei întrucât elogia pe amărâtul de țaran-soldat.
Pentru gradați, mărimile grangurilor la mălai cernut prin sită
La masa mea n-am pus nici apă, nici sare, nici pită —
Am aruncat cocoloașe de pâine în generali, colonei — marea gașcă pe
istorie mucalită.

Mi-ai distrus aleile, șoseaua ce mi se construise spre cuvenitele înțelesuri,
Mi-au răsturnat pavilioanele înțelepților cât munții cu chipuri spre șesuri,
Apoi au vărsat remorcile cu sămânță de holeră și scai
Pe unde se legăna holda Patriei mele cu părul lung și bălai,
Mai apoi au tras gard cu sârmă ghimpată,
Au pus placarde cu avertismente, ștampile cu Marea Pată,
Pe tărâmul meu dădură drumul dulăilor de la armată.

Tot așa au demolat de pe Istrița satul Ciuhoiu
Ca fiarele băgându-și labele la faguri de mi-au împrăștiat roiul
Spăimântând cu alunecările de teren ale istoriei și-ale țării spre Răsărit
După ce-au plecat echipele de lămurire și convingere precum au venit.

Întâia noapte gradații, cu bidoane de petrol,
Au stropit gardurile singurei ulițe, cu Alexandru Drăghici în control —
El însuși a scăpărat din bricheta de paisprezece carate
Ridicând lancia torței celei mai înflăcărate
Asupra ăluia mai necăjit dintre sate.

A doua noapte au dat drumul pe uliță tanchetelor cu tricolor
Zguduind bine casele de chirpici, să cadă peste locuitorii lor.
Ce iute-i copleșesc pe țărani pânzele cu vopselurile cele trei zise naționale.
Mai cumplit decât cutremurele ce aruncă lumea la șapte poștii devale.
Oricâtă nedreptate și jaf ar aduce stăpânirile asupra lor
Primesc biciul vremii năuciți de steagul Tricolor.
Pune-le biruri, ia-le pământurile, așează patrulă pe singurul izvor,
Scoate-i la o mie de verste din propriul meleag,
Spune-le orice nerozie, numai să fie bine adusă din steag —
Cu trei culori vânturate cel mai urât gealat le cade cu tronc și-l mănâncă
de drag...

Cu un vagon de astfel de palavre, năroade platitudini și banalități
I-ai putea duce iar până la Cotul Donului să-i lași acolo pe toți...

A treia noapte au instalat antene cu pâlnii și oglinzi rotative
Pe Pământul-izlaz din tată-n fiu al gospodăriei cooperative
Bătând tot timpul din capetele lor de cai însângerați de muște,
Radarurile s-au dedat la oi, la vaci, să le sugă, să le muște,
Îngrădind cu sârma ghimpată a spaimei cisternele cu vinuri ale acelor
așezări
Lăsând în secetă țărănimea evacuată sub ocupația armată a propriei
țări —

Câțiva copii nătângi, care de-abia treceau clasa,
Au fost atunci recrutați pentru Școala de la Băneasa.

Ion Gh

Pe

repo

Acum, între două antene de ra
A rămas spațiul meu stilistic p
În Biserica lui Heros Soteris, f
Ridică mici gorgane popândâi
Sgânta Sophie a Geților cu Ze
M-au proclamat a toată Istrița
Peste Bazileatele Salice înscr

Dar cât o să mai pot duce sing
Hulit de șarlatanii Muzeului M
Mă gândesc dacă insul de geni
Vorbesc în reportofon despre t

Cine umblă Dealul Mare îmbăta
Da, ofițerimea-i elită semidoctă
Pe scurt, vom zice că de-aici î

Dar eu mă uit în luminile din c
Mai inteligenți și de bună cred

Ceea ce ne lipsește

Printre ciobanii de pe Istrița tră
Trimiși cu schimbul de , ara în
Să-i păzească mașinile cu ghiu
Când coșciugele zburătoare ale
De la apus la răsărit aruncate d
După calcule în bobi și măiestr

Acest spațiu aerian până mai ie
Ducând seara cu elicopterul pâ
Cu ore înainte îmi luau graiul l
Slugoi făcând prin văzduh de
Neam prost generalul și mai ne
Republica Socialistă le fusese
Astăzi orașul mișună de ofițeri
Brutali ca toți ocupanții vreme
Gata să se imbarce din fugă la
Evacuarea este-o tradiție la tru
Încă de la Cotul Donului și Od
O rup ofițerii la fugă uitând să

În sat, câțiva țărânoi tineri, șof
Umblă cu mașinile șefilor pe c

rghe

on

ști la Pietroasele,
t de-i pârâie oasele:
injeniei Pământului
vântului.
in
ete ce-am filmat astă
vară—
ă povară?
toți
ui propriei libertăți.
trița, cu ochii la ținutul
Geției de Amiază—
storiei, moare și înviază.
ne țăranii cu fire dreaptă.
Oracol al Phytiei nu
știe ce ne așteaptă,
a stâni
igma ofițerilor români.

5 X 2006

eni de garnizoană
e mare cucoană

er ară cu aburi peste sate
iane de la Bobocul

ralului Gușă
ma cu propria-i cenușă.

zii lachei —

zați,
de la Carpați,

iniformă cocheta -

atât de infumurați,

La Monteoru curge pârâias de petrol printr-o cavernă vestită,
șaranii s-au dat la o parte pentru câte-o bucată de pită
Pe după acele pavilioane de tratament ale băii sărate
Unde femeile lor veneau și zăceau să-și dreagă oasele fărâmate;
Activiști de partid, colonei, generali, elita din Securitate
Le-au capturat prin licitații și subtile fraude
Stilizându-le țigănește de nu mai știu cum să se laude.

La Dobrileşti sapă forezele cu lung burghiu
De pe unde-am scos eu statuetele despre care scriu și tot scriu,
Data trecută au pus nemții lacome sonde
Pe colinele rotunde ca mameloanele cu silicon ale actrițelor blonde —
Își dau aere secreții răspândind folclor
Că ocupantul a renunțat prin mult subtilul sabotaj al lor.
De data asta, canadienii ar face prospecțiuni
Căutând izvoare să dea apă de-a gata la toți oamenii buni;
După nămolul ce-l varsă forezele, albastru, gras ca oșanza pe porcii mistreți
Eu recunosc zăcământul vulcanului ce-și fierbe terciul în poiana Purcăreți,
De-aici și până la munte, unde s-a născut doamna Mocanu, la Păcuri,
Mocnesc pe culmile Patriei mele aceleași neadormite focuri
Și încă într-o seamă de mai tăcute locuri.

Data trecută, norocul pe care nimeni n-a mai putut să-l împiedice
A venit pe tancuri purtând rubașca trupelor sovietice —
Toată Istoria Românilor este opera paradoxală a nenorocirilor miraculoase —
Vom pune iarăși câteva mii de barili în motorul luptei de clasă
Și-o să-i vezi peăștia din Elite
Rescriindu-și autobiografiile, angajamentele, anii și opera pe sărite.

Ca și-n vremea când eu eram tânăr și-ncrezător în ceea ce lumea petrece
Trăind epopeea celor patru ostași sovietici prin strămtoarea Bhering,
sorbiți de Oceanul Cel Rece
Câteva săptămâni în toate derivatele climaterice și-ale punctelor cardinale
Pierduți de Patrie s-au împotrivit căderii în beznele ființării ca animale,
Au supraviețuit mâncându-și cizmele, centiroanele, burduful de piele al unei armonicii
Îndată devenind fii ai istoriei față-n față cu marii lor conducători anacronici.

Au ajuns în America fără să ceară azil politic sau religios, regim special,
Primiți ăa bravi bărbați modelatori ai nesăbuitei spițe umane,
Prin tevatura yanchee sobri și demni ca Petru Cel Mare pe cal
Au impus Rusia asupra mult trâmbițatei civilizații americane
Cerându-se în patrie cuviincios și profund construiți de-aceia probă,
S-au înscris la universități, le-au absolvit, au fost investiți cu uniformă și robă
Topindu-se după aceea în dulcele satisfacțiilor curente și-n anonimat.
Povestea a-ndulcit puțin conviețuirea dintre Roș-Împărat și celălalt Împărat
Dar meritul mare a fost pe viu că omul pre om de foame nu s-a mâncat.

Arată-mi la Români patru inși sănătoși, educați prin academiile militare
A nu se fi lucrat cu mâncătorii blând-creștinește într-o împrejurare oareșicare.
Întru toate astea doar atât aș mai avea de spus:
Ceea ce ne lipsește nouă, Românilor, este misteriosul caracter rus.

6 X 2006

Prea-aproapele lor

Data viitoare am să mut Palatul Cotroceni din prea-aproapele de-Academia Militară.

Când îi este mai dragă lumea blondă și-n giugiuleli de țară
Se-aude zângănitul de linguri flămânde încăierându-se prin gamele —
Pe mesele acelea umezește sarea-n solnițe de lacrimile Patriei mele.

Mirosul năpraznic de orez la copanul de curcan
Pe el îl face să creadă că poporul o duce pe picior mare în stil american;
La toate zaiafeturile își dă frâu liber ca-n Ziua Recunoștinței,
Vodă Lăpușneanu pune pilaful cu mărgăritare să-și lepede boierii dinții.

De răsul poporului, lumini, strălumini perverse reverberații,
Poruncește consilierului să pregătească decretul cu ordine, medalii, decorații.

O.K.! Scutierii lui Papură-Vodă se sprijină ciobănește în halebarde
Pe marile panouri electronice Baba se piaptănă și ara arde.
Atât suliman și-atâtea vopseluri politice pe fața Mătușii!...
Data viitoare nu pe tancuri — cu dezâpezitoarele pluguri vor trebui să intre Rușii.

Să radă un mileniu jegul ridicând nămeții cât Munții Semenicului
Să nu mai rămână nimic, nimic, nimic din nimicul nimicului.

Slavă, slavă, pûrurea slavă! — să cântăm Inamicului!

2 X 2006

Beretele verzi

Legiunea Gemina, mercenarii, prin dumbrăvile noastre sacre,
Se dădeau cerșind pâine și miere de la naivi.
Iscodeau templele, Scaunele de conclav ale celor zece Salmosiși,
senatorii-zeuși,
Îndeosebi cercetau locurile cămării cu odoare și numisme,
Tezaurele celor cinzeci și cinci de Bazileeate din Federația Burebistana.

Republica Ducilor bătuse monede proprii necum copii după tetradrahme și denari,
Statuile străbunilor reduse la capete și măști de aur și de argint,
Potirele de legământ, căucele de botez cu apă din Botiza,
Scăldătorile de rit cu lapte de căprioară ale Prințesei Sofine, albiile zeului prunc,
Pe toate puneau ochii, din cetate-n cetate umblând iscoadele după ascunzătorile de preț.

eseau intrigi, asasinau bazileii vigilenți și pe urmașii de isprava,
Pe magistrații incoruptibili, pe eponimii cu numele Burebista —
Astfel pregătiră ei războaiele câteva generații până în anii lui Balcus Decebalus Scorilo.

Istoricii militari într-o doagă ne leagă la ochi cu otreapa mitului roman,
La Academiile Militare, în școlile secrete de cadeți
Se exaltă cultul ocupației și-al legiunilor ce-au jefuit Dacia,
Nici un cuvânt pios, nici o polemică în favoarea alor noștri:
În ce limbă vorbeau, cum au trăit, unde își așezau morții, copiii cum și-i creșteau.

Câteva mii de ani de povești subversive preamărind invadatorul,
Vreo șapte cărți cu titlul *Getica* îngropate în pivnițele Vaticanului
În ele se recunoștea latinitatea primordială de la Baltica până la Micene și Troia,
Și, de asemenea, obârșia patricienilor alăptați de lupa capitolina, al Tărtăria.
Cum să fi uitat limba mamelor noastre Miresele din Târgul de Fete de pe Muntele Găina și de pe Moma?

Intimidați de-un pretins prestigiu roman acceptat fără discernământ și fără pudoare

Dacii s-ar fi dizolvat în terciul demografic de creștini și hoți
Ca un pumn de sare aruncat în fiertura cosmopolită —
Coleasă de vorbe fără dovadă, aburind pe mesele îngălate de cărcalaci
Ale popotelor în care se nutresc ofițerii pretinzându-se găunos de viță romana.

Acest soi infect de bărbați umblă descheiați la prohap în aule și colocvii
Ei pot susține orice porcărie, nu-i ceartă nimeni, nici moartea nu-i trage la răspundere.

Ei sunt imuni, cu biografiile secretizate, oricâte regimuri ne-ar bântui,
Breasla lor n-a cunoscut pudoarea, meritul din propria vocație,
Tagma lor mediocră dă la o parte pe cei cuviincioși, cu dreptul sacru la îmbrățișarea patriei,
Mint cu nerușinarea exersată, inițiați de belferi-doctori în tot felul de coțcării:

Furturi de documente, uzurpări de titluri și bunuri.
Ei au dreptul să comită, să suspecteze, să pună la cale prinderea în flagrant,
Să urmărească, să răscolească prin rufele intime ale cetățeanului oarecare;
Când sunt prinși cu cioara vopsită cu mâna în sacul de bani publici
Ies basma curată, cad în picioare tot timpul,
Triumfă peste tot cu cizma pe grumazul bărbaților de curaj.

Cu un simplu număr de telefon li se scot cătușele de la mâini,
Ies pe ușa principală cu pieptul plin de medalii, pretind și li se aduc scuze

Întrucât la orice crimă sau găinărie socială ei se dau în misiune
Pentru Patria în care nu cred și pe care o părăsesc la greu.

La abjecțiile din bordeluri, cu spărgătorii de bănci,
Cu traficanții de droguri și documente secrete pretind că lucrează Pentru Patrie,

Prinși cu mari detumări de fonduri în răsunătoare scandaluri,
Bătuți de bărbații uzurpați din propriul pat,
Aruncați de la etaje, de pe unde au pătruns prin efracție și parole sustrase,
Trăind cu voluptate cele mai abjecte împrejurări ale vieții
Se ridică proaspeți cu fețele strălucindu-le de satisfacția reușitei sub toate orânduirile.

Pe ei nu-i ating consecințele, ei nu dau seama de faptele lor în nici o instanță,

Dar trag la răspundere pe oricine, țin intrigi, întind tuturor curse,
Prinși cu ocaua mică avansează în grad, sunt trimiși în misiuni peste hotare.

Au trădat marile bătălii ale patriei, au vândut hărțile, agendele secrete,
Au întors spatele orânduirii care i-a ridicat de la cele mai de jos munci,
Au fugit cu cheile temnițelor în care ne strânseseră din invidie și hatâr —
Și-acum se bucură de reputație, restituiri de bunuri —
Ei se dau mereu în misiune pentru patrie și întrucât ei sunt urmașii Romei.

27 IX 2006

literatură

„Singurul nostru înțeles depinde de măsura în care ceilalți sunt dispuși, chiar le place să ne plaseze în povestea lor. Ne convine sau nu, suntem doar personaje în poveștile altora. Altminteri, în singurătatea noastră, nu mai reprezentăm ceea ce ar vrea ei să fim, ci numai niște cantități lipsite de substanță, tăcute și superflue, insignifiante. Ne aflăm la mila altora, a misiunii lor de a inventa continuu pe care nu putem decât s-o înregistrăm.”

Connie Palmens, *Legile*

Am întins, automat, mâna dreaptă spre noptieră, să opresc, deșteptătorul, înainte să aud mormăitul lui Petru de sub perna pe care și-o trage tot timpul nopții peste cap, și ea tot timpul alunecă, lăsându-i urechea nevrotică deschisă la cel mai mic zgomot.

Dar mâna mi-a băjbăit în gol, nici un deșteptător, nici o noptieră, cămașa de noapte udă, ca totdeauna și, în loc de trupul îngreunat de somn și de vârstă, al lui Petru, stânga s-a lovit de un perete, am auzit fâșăitul tencuielii vechi căzând pe cearșaf și memoria a urcat instantaneu, odată cu mirosul stătut, străin, al camerei.

Sunt Dincolo, la sute de kilometri distanță de Petru care sigur la ora asta se lăfăie singur în pat, învelit ca o mumie în pilotă, a seară, când am vorbit cu el, a trebuit să închid repede pentru că își luase deja pastilele și îl auzeam cum cască, la ei este o oră mai puțin decât aici, dar de fapt, cât?

M-am ridicat într-un cot, ceafa dureroasă, gleznele greoaie, afară probabil plouă, și ceasul, unde poate fi? Eram trează atunci când a sunat, dar acum nu-l zăresc nicăieri și nici nu-i aud ticăitul.

Nu aveam nici un reper ca să-mi dau seama, lumina încerca demult să se strecoare prin jaluzelele de carton, vârgate, veșnic trase în fosta cameră a copilului, ap.156, scara D, bloc A 12, Alea Frații Buzzești, Drumul Taberei, al familiei Morar.

Pe peretele din fața patului, în penumbră, fotografia mare, înrămată, a zeității camerei – cu atât mai prezentă cu cât e mai absentă: o tânără arătoasă, cu un look foarte diferit de al deșirăteii Claudia Morar, adolescenta complexată de altădată, aruncă monezi în Fontana di Trevi, ca să se reîntoarcă la Roma.

Operațiune care i-a reușit, fără doar și poate.

De când fiica lui e în străinătate, mai întâi la un masterat în Budapesta, pe urmă la doctorat, la Roma, una din plăcerile lui Relu Morar este să mărească și să înrămeze mereu alte și alte fotografii pe care le scoate din albumele lui ordonat așezate și din cutiile de diapozitive pe care el și Nana le proiectau, de obicei sâmbăta seara, prin anii '80, prietenilor adunați la ei la o votcă sau un vin bulgăresc. Camera mică a apartamentului este plină de poze alb/negru ale fostului bebeluș Chiți-Chiți, în cărucior, ale dolofanului șoim al patriei, Clau, în Parcul Moghioroș, cu grupa mare și educatoarea, ale șefei de detașament de pionieri, Morar Claudia Felicia, primind raportul la un foc de tabără, la Năvodari, ale adolescenței numai piele și os Clody, ținută stângaci de gât de un puști cu walkmen atârnat de gât, la Cabana Plaiul Foi, tot cu el, rezemată de schiuri, la Predeal, lângă teleferic și, împreună cu alți fani, la un concert al trupei Phoenix.

— ...întâi și întâi vizionez expoziția de fotografii nostalgice! Fotomontajul lui Relu! Altarul Nanei! declar, la fiecare sosire și, înainte să îmi desfac bagajele, mă uit la amestecul de alb/negru și color, de pe pereți.

Pentru că așa au decis, tehnica și istoria: copilăria și adolescența Claudiei sunt bicolore, fotografiate cu un aparat rusesc Laika, tinerețea și maturitatea ei au luciu și policromia cartolinelor, sub obiectivul unor aparate de consum larg – Canon, Minolta, Olympus – ultimul digital.

La început valorizam, chiar și eu, fotografiile color, încă rare, cu Claudia noastră în Piazza di Spagna sau Grădina Borghese, silueta ei decupată pe portalul bisericii Santa Maria degli Angeli. Dar moda fotografiilor alb/negru și Ostalgia, comunismul roz, *Good-by Lenin!* mi-a încălzit privirea pe care o îndrept spre fetița cu o sticlă

de Brifcor în mână, în blugi și adidași românești. Și îmi imaginez, cu o emoție rușinoasă, inavuiabilă, televizorul lăsat deschis, fără sunet, peste o Sala a Palatului înțesată de costume care se ridică să aplaude și se așază la loc din cinci în cinci minute, și bătrânul magnetofon Tesla, expulzat în bucătăria unde Nana gătește pentru o săptămână, profitând că pe timpul Congresului, gazele au o presiune normală și ascultă piesele ei favorite – «Only You» ori «Remember When» ori «I'll Be Home» cu The Platters sau Mirabela Dauer – «Să nu uităm nicicând să iubim trandafirii/Ei sunt pe acest pământ/ Un simbol al iubirii».

Întrevăd deja la orizont moartea «fotomontajelor», a «colțului nostalgic» atunci când Relu va ajunge dependent de internet ca un *teenager*, pentru că avalanșa de fotografii trimise de la claudiamor@gmail.com și victoria artrozei asupra articulațiilor lui îl vor țintui pe scaunul ergonomic din fața computerului.

Fenomenul este cu atât mai inevitabil cu cât pe Claudia n-o mai leagă nimic de Țara de căcat a mineriadelor, fie ea și intrată în UE. Fostii ei colegi de scară, de bloc, de grădiniță, de unitate pionierească, de liceu, de facultate, de Piața Universității sunt, în cea mai mare parte a lor, globalizați și vânează, iar de obicei găsesc, pe mai toate continentele, burse, stagii, proiecte, posturi, cetățenii. Cu cei rămași aici, doctoranda de la Universitatea Sapienza nu mai reușește să comunice – sunt fie *looseri*, fie niște nesimțiți *nouveau riches*. A declarat-o după săptămâna petrecută aici, la Crăciunul de acum doi ani, ultima dată când a mai venit acasă.

Iar mama ei mi-a relatat-o, cu o voce aprobatoare. — ... dar noi cum de mai comunicăm, după ...câți ani sunt – 18? 21? de când am plecat eu?! i-am replicat Nanei.

Mă așteptam să îmi răspundă la noi se pune altfel problema, noi suntem prietene adevărate, de-o viață, timpul, distanțele nu schimbă nimic între noi, și așa mai departe.

Dar ea mi-a răspuns, cu colțurile gurii lăsate – a umilită, a vinovăție:

— Ei, noi! Noi suntem altă generație... oamenii comunismului, cum ne spune Claudia. Noi n-avem pretenții, ne mulțumim cu puțin.... Vreau să spun cei din categoria noastră...

Fotografiile și convorbirile pe internet rămân viitorul domnului Aurelian Morar, ca și al altor milioane de părinți din lumea întreagă care încă se mai târăie prin aeroporturile lumii, mai ales pe zborurile low cost. Sănătatea lui subredă, vârsta și bunul simț nu-i vor mai permite, multă vreme, să riște să cadă pe capul fostului copil, fără asigurare. Fiind și tabietos și ipohondru, se va simți, din ce în ce mai mult, o bombă cu ceas, gata, dintr-un minut în altul, să explodeze într-un infarct, un accident cerebral sau un cancer, descoperit în fază terminală, capabil să arunce în aer viața occidentală sale fiice, țesută cu atâtea emoții și bani strânși cu greu la ciorap.

Și ce-ar mai avea de văzut domnul Aurelian Morar, Dincolo? A fost o dată, de două, de nouă ori, când încă era în boardul de la Fundației, până să fie expulzat elegant, a fost la noi, la München, unde poate o să mai vină, i-a plăcut ce-a văzut, gata! Ce vezi într-o călătorie, vezi și la televizor, pe 67 de canale, vezi și pe internet, fără să-ți mai inoportunezi copilul ori prietenii cu bătrânețile tale. Nana, da, ea ar mai putea merge la fiică-sa, e mai tânără și n-ar fi o povară, ar reduce costurile unei baby-sitter.

Numai că deocamdată nici călătoria Nanei nu se justifică. Neexistând un soț al Claudiei, nu există deocamdată nici un copil pentru baby-sitting.

Relu n-are habar de previziunile mele funeste, dar, după răsul nervos îl simt că îmi vânează, ca de fiecare dată, reacția față de fotografiile lui. În România, multe din cunoștințele de altădată ale lui Petru așteaptă să le dai un certificat de admirație pentru casa din Corbeanca sau Snagov, pentru BMW sau Mercedes-ul sau Audi, pentru vacanța în Tenerife sau La Baule, pentru costumul Armani sau intrarea fiului în baroul din New York, pentru căsătoria fiicei la San Francisco.

Lângă toțiăștia, Relu Morar, cu bietele lui fotografii, este înduioșător ca un aurolac cu punga murdă sub nas, în Gara de Nord. Ca să nu-l dezamăgesc, mă uit pe pereți și scot, când și când, mici exclamații de surpriză sau plăcere, deși sunt convinsă că Nana îmi vânează notele false și o să

Gabriela Adameșteanu

FONTANA DI TREVI

Foto: Mircea Restea

mă taxeze când o să îi pice bine.

Deocamdată, însă, ea doar se învârtă în jurul meu și mă pisalogește, dragălaș:

— ... nu, zău, Letiția, camera Claudiei e prea mica pentru tine! hai, mai bine, să te instalezi în dormitorul nostru! hai te rog eu, mai bine dincolo, la noi!

Ar merita să îi fac o dată figura! Să îmi târască valizele până în dormitorul lor, să îmi zvârlă pantofii din picioare, să mă arunc în patul unde, după treizeci de ani dormit alături, fiecare și-a scobit un culcuș al lui în plasticul somierei și să le ordon:

— hai, luați-vă urgent ce mai aveți de luat din dulapur și cărați-vă, că vreau să fac nani!

În loc de asta, o asigur că nicăieri nu mă simt mai bine decât în camera dragei noastre Claudia, unde când mă trezesc, deschid ochii pe «colțul nostalgic», deși mă mănâncă limba să îi suier, ca o viperă, soțului ei:

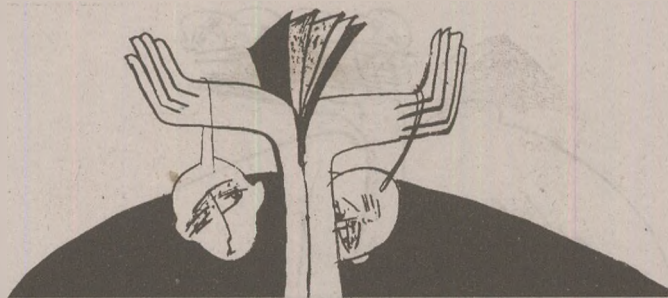
— ... vezi, Relu, că îți prinde acum bine timpul când a fost responsabil cu propaganda?! cum să nu-ți amintești nu te ocupai tu de gazeta de perete din partea Biroului PCF când am intrat eu în Clădire ca stagiară? nu lipeai tu conștiincios lista cu întârzieri, care totdeauna începea cu mine? dar fotomontajele de 23 August? dar vizitele Tovarășului?

Firește că nu trântesc niciodată astfel de fraze, ci:

— Om trăi și om vedea.... luăm în calcul și ipoteza asta... cine știe, o dată, poate, mai încolo...

Nu îmi pot îngădui nici un fel de defulări până nu se termină procesele și nu se face punerea în posesie pe macăna una din casele lui Caius Branea. Nu am recuperat până acum decât terenul de la Mogoșoaia al tatei, din care eu, oricum, n-aveam, decât a treia parte.

— ... dacă îți spun cât a ajuns metrul de teren la Mogoșoaia sigur faci infarct, Lety! de ce te-ai grăbit să vinzi, cum

literatură

te-ai văzut cu certificatul de proprietate în mână? și dacă nu te-aș fi avertizat! m-a certat chiar de la sosire, Dan, nepotul lui Relu.

Managerul – îl numește, în derâdere, Petru. Dar Dan Izvoranu, chiar asta e.

– ... ce era să fac? să mă tocimesc prin avocat cu fratele meu? se cheamă că este fratele meu, chiar dacă e vitreg! chiar dacă n-am avut niciodată o relație de familie normală ...

În timp ce rostesc fraza, mi-am dat seama că raționalul meu era subred în ochii lui Dan: dacă n-am avut o relație normală cu un frate vitreg, de ce ar fi trebuit să îi vând partea mea de moștenire la prețul care îi convine lui? Mai ales dacă iau în calcul veniturile lui Caius Branea Jr., secretar de stat când vine partidul lui la putere și parlamentar cu firme când partidul este în opoziție versus salariul meu la clinică plus pensia lui Petru, comparate cu costurile de viață din România și Germania.

Toate acestea mi le-a explicat ieri managerul Dan, firește.

– Poate că, într-adevăr, i-am vândut mai ieftin lui Caius Jr. partea mea de teren pentru că am conștiința încărcată față de Victor Branea căruia, de când am primit moștenirea, îi spun mai ușor în minte „tată”? M-am abținut să îi transmit lui Dan presupunerea răutăcioasă a lui Petru. Dar mi-am auzit cu neplăcere vocea nesigură, justificându-se, umilă.

– Caius Jr. deținea oricum două treimi din teren când m-am decis eu să vând! A văzut Petru pe Internet, după ce parlamentarii voștri au trebuit să-și afișeze averile! Probabil maică-sa i-a donat partea ei...

Și comentariul meu meschin, de ce? Ce-i cu mine când ajung în România? Mă contaminează atmosfera lor de bârfe și intrigi, așa cum îmi reproșează, la fiecare întoarcere, veninosul de Petru?

– Despre Caius Branea Jr. se știe că n-are mamă, n-are tată! Ji-am spus ce învârteli a făcut când era la FPS! Trebuia să mă lași pe mine să negociez cu el, Lety!

Vocea războinică a managerului Dan Izvoranu scăzuse; își deschisese palmul și trimitea un mail.

Nu-mi ajunge antipatia care mă roade față de cea de a doua familie a tatei – fosta asistentă medicală Floarea Moț, care a îngrijit-o pe mama până a condus-o la cimitir și i-a luat locul în pat și în apartamentul moștenit de Victor Branea, și Caius Branea Jr., fiul lor?

Am început să îi port pică și lui Dan Izvoranu, doar pentru că nu mai seamănă deloc cu puștiul care la 15 ani scria poezii influențate de Ginsberg și regreta că Cenaclul de Luni se închisese înainte să ajungă și el acolo? Mă irită că în managerul de azi, cu relații peste tot, nu mai regăsesc nici o urmă din bietul Daniel, care făcuse depresie după ce-l exmatriculasera din facultate din cauza unei petreceri în cămin, unde murise nu știu cine?

– ... eroul Revoluției, victima mineriadelor nu se mai gândește acum decât la bani și la distracții! ricanează acru Petru.

Claudia, cu părul lins sub cordeluța impecabilă, cu caietele ei ordonate și cu premiul întâi pe țară la toate olimpiadele, nu mi-a fost niciodată simpatică, dar vărul ei, neastâmpăratul Dani, a fost totdeauna preferatul meu.

Și de fapt, în ciuda răutăților care îmi trec prin minte când îl văd coborând, legănându-se, ușor crăcănat, din Jeep, un gen de complicitate tot a mai rămas, între noi.

Doar că nu prea mai avem ce să ne spunem.

Blugii lui ieftini, românești, cu genunchi și bluza verde, de relon, impregnată de mirosul iute de transpirație al adolescenței și mirosul tăios al loțiunii Tarr, după bărbieritul zilnic, doar-doar i se vor mai îndesi tulelele moi, cu goluri în obraji, se amestecă în ultimele mele amintiri de la Otopeni, atunci când, brusc, mă cuprinsese frica. O frică la fel de intensă ca cea care m-a făcut să vreau să o iau la goană, așa legată cum eram, de masa de operație.

Dar a trebuit să îi zâmbesc puștiului care, sfidând interdicția lui Cornel și lamentările Clementinei, m-a condus la aeroport atunci când plecam din țară.

– ...nu-mi mulțumi, n-ai de ce! mi-a șoptit în taxi, nici nu știi cât de mult îmi place aeroportul! de fapt, n-am mai fost decât acum trei luni, știi, când a venit logodnicul lui Buni, Traian Manu.

Un băiat ca Daniel aș fi vrut să am... Cu cine altcineva

se mai sfătuia bietul băiat atunci când se trezea într-o încurcătură? Nana și Relu, nașii lui de botez, n-au avut ochi toată viața decât pentru Claudia, iar cu plângăreața de Clementina și cu bietul Cornel Izvoranu, pe care nu-l ducea mintea prea departe, ce adolescent isteț ar fi reușit să comunice? La noi acasă a găsit refugiu bietul Daniel când vroia să dea examen de admitere la Istorie, nu la Politehnică și se certa, seară de seară, cu taică-său. A fost ultima noapte când am mai dormit lângă Petru, înainte să plece, am stat crispată, într-o margine a patului, de teamă să nu-l ating și să întindă mâna spre mine: îi cedasem lui Daniel canapeaua din hol unde mă refugiam în ultima vreme.

Când s-a luminat și am ieșit tiptil, Daniel era în baie. A stat o groază și a ieșit jenat, cu cearșajul ud, în brațe, îl spălase ca să nu dau eu cu ochii de pata de peste noapte...

Cornel Izvoranu a câștigat războiul, pentru că dosarul lor de familie nu i-a permis lui Daniel să dea admitere la Istorie, facultate marcat ideologică în anii '80. Dar n-a mai apucat să vadă că în vara lui '90, fiul lui, bătut și târât de mineri la Măgurele, era candidat la șomaj, la fel ca mulți alți proaspeți ingineri școliți pentru o industrie demult expirată. Când Petru face bancuri pe seama pisălogului de Relu Morar, întotdeauna îl pun la punct:

– ...pisălog, pisălog, dar ce ar fi ajuns Daniel fără ajutorul lui? Și nu e singurul pe care l-a ajutat Cavalerul Tristei Figuri, cum îi spui tu lui Relu!

Cu masteratul în America, cu Fulbrightul, cu agitația în campania lui Emil, cu ce, cu nece, Daniel s-a scos și prin puterile lui! De ce nu mă gândesc întâi la asta? Sau să-mi amintesc că alaltăieri, la aeroport, șoferul de la firma lui Dan mă aștepta, cu o pancartă scrisă glumeț la calculator: **Letiția-Lelia Arcan:**

Dacă îi spun asta lui Petru, sigur are să ricaneze:

–Mare brânză face pentru tine, Marele Manager, ce să spun! Trimite șoferul de la multinațională la aeroport, ca nomenclaturistii de pe vremuri! Doar titulatura s-a schimbat! Nu mai este tovarășul Director, este Deputy manager, rahat! Marele Manager care nu-și poate face vacanța de iarnă decât în Austria, la ski, și vacanța de vară în Sardinia sau pe Coasta de Azur! îl maimuțărește Petru.

Îi iau apărarea față de Petru, dar de fapt și pe mine mă deranjează că am ajuns să primesc lecții de viață de la acest bărbat încă tânăr, care se luptă contra începutului de burtă cu o nutriționistă de 200 euro ședința și trei zile pe săptămână la sală și își permite vacanțe în locuri la care noi nici nu visăm. Nu-i nimic altceva decât inevitabila distanță dintre generații, îmi spun, ca să îmi domolesc puseul de antipatie de care mă jenez, singură, pentru că n-am de fapt nimic să îi reproșez lui Dan.

Dimpotrivă.

M-aș fi simțit la fel de departe de el și dacă nu plecam atunci din țară? Probabil mult mai puțin.

Așa, m-am trezit dintr-odată în fața altei persoane, care până și numele îl are un pic schimbat.

– ...da, da, apar în cinci minute! a spus Managerul Izvoranu, și-a vârât PDA în buzunar și s-a ridicat de la masă. Dacă ai nevoie de ceva, dă și tu un bip și îți trimit șoferul! mi-a spus, amical.

În urma lui a mai plutit o vreme dăra consistentă de Egoiste, Chanel, și zâmbetul lui compătimitor față de împleticeala indivizilor *low profile*, care și-au mâncat mlaialul în comunism.

– Nu te lua după Daniel! a spus, împăciuitoare, Nana. Tu n-ai nevoie să fii tot timpul cu ochii pe profit, ca el! Tu încă lucrezi, pensia lui Petru vă ajunge, la amândoi, măcar atât, pentru prețul pe care l-a plătit! Hai, mai ia o sărmăluță, că nu stai tu să faci așa ceva la München!

M-am surprins gândindu-mă că mulți, puțini, banii luați pe partea mea de teren de la Mogoșoaia au venit la vreme. Ei sunt, deocamdată, singura mea rezervă de bătrânețe. Și puși în contul meu de bancă, nu în contul lui Petru. Pentru toate neplăcerile de-o viață înghițite din pricina lui Victor Branea, am primit în fine și eu ceva...

Poate în aceste săptămâni cât mai stau aici se dă și sentința definitivă pentru casele și moșia lui Caius Branea, rezolv și actele pentru pensie și să scap odată de vizitele în România! Mă neliniștește doar modul evaziv în care arogantul de Caius Jr. vorbea despre proces, la telefon, aseară:

–să vedem dacă nu cumva intervine în ultimul moment o surpriză...dar lasă, mai bine discutăm subiectul asta la o cafea împreună...Vrei să ne vedem la Da Vinci? Nu știi unde e? Lângă Piața Revoluției! Asta n-ai cum să n-o știi, Lety! Ei, trebuie măcar să înveți denumirile noi ale străzilor, dacă vrei să îți pasul cu noi! Hai, lasă, ți-am spus, despre proces mai bine vorbim când ne vedem!

A luat și Caius Jr. ceva de la tatăl nostru comun: paranoia! Ca și când securiștii de ieri și de azi n-au altă treabă decât să îl urmărească pe el, buricul pământului! Sau să mă urmărească pe mine, pentru că sunt soția lui Petru! Iar de la prefăcuta de maică-sa a luat viclenia elementară care i-a prins bine în așa-zisa viață politică de aici!

– ...s-a cățarat în Parlament pe cadavrele nenorociților aia de Branea care au putrezit în închisori! mârâie Petru.

Nu îi amintesc niciodată lui Petru cât mi-a scos ochii pe vremuri cu unchiul mei care au putrezit în închisori. Am uneori senzația că se consideră și acum victima dosarului meu de familie, care i-a blocat cariera și l-a silit să plece din țară. În mintea lui, uneori teribil de lucidă, alteori încețoșată de frustrări și medicamente, continuă să fie convins că el este cel care a plătit păcatele familiei mele, iar noi am primit avantajele: Caius Jr. cariera de politician, iar eu moștenirile păguboase și procesele interminabile! N-o să recunoască niciodată că anii de închisoare ai fraților Branea au contat atunci când cererea de azil politic i-a fost aprobată cu maximum de viteză. Ori când i-au dat colaborarea la Europa Liberă.

Mi-e teamă, totuși, ca acum, la proces, să n-am, într-adevăr, vreo surpriză. Proastă, bineînțeles: pentru că în România, surprizele nu pot fi decât de două feluri: proaste și foarte proaste. Dixit Petru.

Primăvara și toamna, în momentele de depresie, nu mai sper să văd vreodată hârtia cu punerea în posesie a caselor ale lui Caius Branea – murdare, neîngrijite, de atâtea vreme, și în plus, pline de chiriași puși pe scandal. Mă văd atunci fără nici o milă: fața ridată și plină de pete, gușa care îmi atârna, ochii cu culoarea spălăcită de vârstă sub sprâncenele rărite din care răsar mereu fire prea lungi, carnea moale a pulpelor care face cute, încheieturile care dor și scârțâie.

M-am lăsat înapoi pe pernă, nu văd nici un ceas, nicăieri, și ace subțiri îmi străpung din toate părțile, rotund, (teasta de plumb. Mi-am amintit, brusc coridoarele fără sfârșit ale Clădirii prin care băjbăiam, în somn, eu, cea de altădată, cu ochii intens albaștri sub sprâncenele dese și moi, și pământul umed în care mi se afunda piciorul până la glezna subțire, visul vechi! iarăși visul vechi, care anunța migrena...

Ceva a mișcat în penumbra prăfuită a camerei, într-un fund afumat de oglindă. Poate eu, cea din visul-coșmar de azi-noapte. Sau poate cea pe care nu o recunosc când dau cu ochii de mine într-o fotografie.

Am închis ochii și am stat așa, nici trează, nici adormită, până când a sunat din nou ceasul.

(fragment din romanul *Provizorat*, aflat în lucru)

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:
13:00 - 15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53111 Bonn / Germany
www.dw-world.de

DW

e s e u

Modele literare alternative

Un experiment literar poate fi considerat o deviere de la canonul stabilit până în momentul posibil al preluării experimentului respectiv în canon. Un text experimental valoros din punct de vedere literar poate să ajungă în canon, pierzându-și din forța intenției originare (de experimentare, deci de ieșire din perimetrul canonic) sau poate să intre, dacă ideea de experiment estetic primează asupra criteriului continuității, într-un canon al experimentelor, în categoria alunecoasă a textelor bizare, neclasificabile. În ambele cazuri însă, e vorba tot de procesul canonizării. Chiar dacă autorul unui text experimental polemizează, cel mai adesea, cu ideea de canon literar, textul său, dacă trece cu brio prin filtrele axiologiei literare, tot în canon ajunge. Spre exemplu, scrierile avangardiste ori structurile romanești indefinite precum *Dicționarul onomastic* sau *Bibliografia generală* au intrat în canonul literaturii. Mai mult, există forme de experiment „tare” de tip modernist precum există forme de experiment „moale” de tip postmodern. Însă, atât experimentele moderniste cât și cele postmoderne au sfârșit prin a fi canonizate. Dacă la vremea publicării lor, romanele lui Italo Calvino au părut experimentale, astăzi, pentru un cititor cu multe lecturi din literatura postmodernă, ele nu mai par experimentale, ci deja-canonice. Evident, valoarea literară și plăcerea lecturii rămân. Am putea spune că experimentul trece, asimilat fiind în canon, și canonul rămâne. Problema este că și canonul trece pentru că se produc permanent revizuiți în istoria literaturii. S-a spus că, în special odată cu avangarda istorică, experimentul a dezumanizat literatura, a introdus-o pe culoarele industrializării și mecanizării, precum tipografia Gutenberg a mecanizat mediul scrierii prin trecerea de la scrisul de mână la cel tipografic. Toate acestea nu sunt însă decât mituri ori construcții culturale-ideologice, fascinante de altfel, pentru că ne ispitesc imaginația. Experimentul literar nu este un mecanism de ceas, ci este o specie organică, vie, însă o specie de tip Frankenstein: incomodă pentru canon, creată din fundamente științifice, raționale și mecanice, însă nu mai puțin senzoriale și umane. Precum Frankenstein este o creatură (ficcională) deviată de la normalitatea fiziologică și socială, experimentul în literatură este o anormalitate, o ieșire din tiparele canonului. Ironia este că tocmai această deviere de la canon va face ca experimentul să ajungă el însuși (în) canon, să fie un model de literaritate. Așadar, relația dintre experiment și canon nu este uni-direcțională și nici nu funcționează pe principii de excludere reciprocă. Chiar dacă valul dezbaterii despre canon pare că s-a consumat, la noi, în anii 1990, având în vedere în primul rând necesitatea regândirii literaturii scrise în comunism, problema canonului nu este niciodată încheiată, inclusiv în sensul că prezentul literar tinde să-și creeze propriul canon.

Unele cărți sunt în mod apriori canonice, pe când altele lucrează împotriva curentului canonic și clasicizant din momentul respectiv, înscriindu-se în zona experimentului. Intrarea în canon ar fi intrarea în clasicizare, pe când menținerea în zona experimentalistă ar fi o dovadă de modernizare. Nu întotdeauna însă lucrurile stau așa pentru că și un text de o simplitate clasică și clasicizantă poate să uimească prin modernitatea lui. Prin urmare, relația dintre canon și experiment nu poate fi explicată prin apelul la dialectica confuză clasic-modern. Am văzut deja cât de fluctuant este raportul însuși dintre canon și experiment, așa că prefer să punem problema variației dintre experimentare și canonizare în alți termeni. Propun discutarea experimentului ca o formă de alteritate, ca o depărtare de la identitatea canonului la un moment dat. Nu mă refer la situațiile în care identitatea își conține chiar în sine alteritatea (respectiv canonul își are în sine experimentul), ci la cele în care alteritatea înseamnă devenire și diferență. Aceste situații sunt mai interesante pentru că nu au o evoluție liniară, ci una spiralată, adică constă în cicluri de genul: alternat, alterat și alternativ. În primul rând, alternarea este o schimbare succesivă între planuri, dimensiuni, etape. De pildă, succesiunea curentelor literare: modernismul vrea să destrame formele literare premoderne, pe când postmodernismul vrea să le recupereze pe acestea din urmă, chiar dacă în modalități și cu mijloace noi. În cadrul

acestor alternări pe baza succesiunii intervine adesea procesul de alterare și, într-un anumit sens, lanțul succesiunii se strică sau se sparge, pentru a se relua într-o altă etapă sau pe o altă dimensiune. Elementul aleatoriu și imprevizibilul sunt caracteristice, în acest sens, experimentului literar. Nu ne referim la alterare în sensul negativ de degradare, ci în sensul de trecere creativă dintr-o stare în alta, de devenire sau de deconstructură a identității ori a asemănătorului, de defamiliarizare. În fine, un al treilea punct al spiralei este alternativa: experimentul literar este o alternativă la canon. De data aceasta, caracterului experimental i se poate recunoaște diferența.

O formă de experiment astăzi se consideră a fi scrierile literare în noi formate și suporturi, altele decât cele tradiționale. Dar avem de-a face cu un tip de experiment „radical”, „revoluționar”, așa cum se afirmă adesea? Sau mai degrabă avem de-a face cu o continuare a modelului literar experimental, model, care, din toate timpurile, a conținut în sine ideea unei „radicalități”, în sensul unei despărțiri de literatura precedentă sau de un stil împănăntenit. Mediul digital poate fi acceptat drept unul revoluționar, dacă se admite faptul că tipografia a fost, la rândul ei, o revoluție. Literatura scrisă în acest mediu, nu poate fi însă considerată o revoluție. Secolul trecut a decedibilizat ideea și practica revoluției, atât în politică cât și în cultură și în literatură (scriitorii „revoluționari” căzând în extremele politice), astfel că modelele literare ale secolului care debia a început nu cred că se mai pot legitima pe conceptul de revoluție. Dimpotrivă, cred că impactul lor răsunător ar fi tocmai mizarea pe ideea de moderație și de continuitate. În momentul în care postmodernismul a bătut șaua pe ideea de ruptură radicală (față de modernism), nu a părut credibil, ba, dimpotrivă, a putut fi confundat cu însuși modernismul (sau mai bine zis tipurile de modernism), curentul cu o viziune demolatoare prin excelență. Prin urmare, aș numi literatura electronică un experiment pașnic, mai degrabă decât unul radical, revoluționar sau războinic. Bineînțeles, nu mă refer aici la tipurile de discurs digital zgomotos și, programat violent, neoavangardist, care se remarcă pe unele site-uri literare pentru că acestea nu sunt de fapt decât reiterarea discursurilor agresive din mediul tipărit. Mediul literaturii electronice înseamnă mult mai mult decât atât, de la transmutarea cărților pe hârtie în suport cibernetice la textele literare create exclusiv în mediul virtual. Mă refer la modul pașnic, leneș și silențios în care, de fapt, literatura electronică s-a constituit ca formă experimentală de luat în seamă în istoria literară. Spre exemplu, la modul în care teoria critică hipertextuală (ilustrată prin teoreticieni renumiți precum George P. Landow sau Jay David Bolter) reformulează concepte literare poststructuraliste, regândind concepte critice și teoretice enunțate de Roland Barthes sau Derrida. Sau la modul în care poeziile electronice continuă experimentele și caligramele modernistilor. Sau la modul în care romanele hipertextuale sunt prelungiri tehnoliterare ale romanelor non-liniare scrise în toate perioadele istorice. Iar exemplele pot continua.

Modelul alternativ propus de cărțile electronice

este un model experimental, însă unul în care alteritatea (sau diferența) își caută identitatea. Literatura electronică aduce o alternativă la literatură pe hârtie, în același timp în care continuă ideea de literaritate, însă nu o neagă și nici nu o substituie. Dacă ar nega-o, ar nega chiar principiul literarității și, astfel, s-ar nega pe sine. Orice tip de literatură alternativă, de la un moment dat, are nevoie de cel puțin un model precedent de care să se delimiteze, dar și de legitimare critică. Ca să intre într-un canon literar, chiar unul virtual, literatura alternativă are nevoie de susținere critică. În momentul de față, literatura electronică de la noi este validată doar de intermedii din rețea sau/și de moderatorii ori administratorii site-urilor. O selecție există deja pe unele site-uri, cu toate că subiectul generează o serie de controverse: dacă rețeaua trebuie sau nu să rămână un spațiu anarhic. Peste ceva timp însă, vor apărea și la noi critici literare care vor studia literatura scrisă pe Internet, care vor decanta puținele scrieri valoroase din mulțimea celor de duzină (așa cum se întâmplă, de altfel, dintotdeauna în literatură) și care vor alcătui un canon (sau mai multe) pe baza acestora. Instanța critică va funcționa și în mediul literar online, în momentul în care acesta va da ocazia selecției valorice (nu însă a ierarhiei), iar istoriile literare ale viitorului vor include atât nume de scriitori afirmați în suport de hârtie, cât și în cel online. În prezent există puține site-uri literare românești de încredere unde scriitorii își pot posta textele. De altfel, scriitori cunoscuți publică deja pe astfel de site-uri, având și avantajul de a intra în dialog direct cu cititorii sau cu criticii (deși, deocamdată mai puțin cu criticii care continuă să aibă prejudecăți în legătură cu mediul culturii virtuale!). Printre aceștia îi amintim pe: Răzvan Tuța, Claudiu Komartin, Robert Șerban, Cătălin Lazurca sau Mihai Vakulovski. Un alt exemplu este editura online Liternet, de unde cărțile scriitorilor pot fi descărcate și citite pe propriul calculator. Odată cu diversificarea acestui gen de site-uri, concurența va funcționa online întocmai cum funcționează astăzi în cadrul pieței editoriale tipografice. Moderatorii și criticii literari ai site-urilor vor face o selecție atentă a textelor ce urmează să fie postate. În acel moment, textele literare alternative nu vor mai putea fi bănuite și învinuite de lipsa valorii sau trecute la categoria literaturii de „expresivitate involuntară”.

Lucia Simona DINESCU

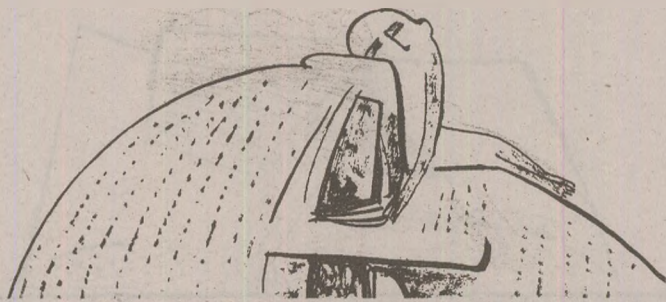
Editura AULA

Nicolae Manolescu		
Literatura română postbelică (Vol. 1-3)	1.324 p.	299.000 (29,9) lei
Istoria critică a literaturii române. Vol. 1	432 p.	119.000 (11,9) lei
Poeți moderni	224 p.	89.000 (8,9) lei
Despre poezie	208 p.	89.000 (8,9) lei
Lectura pe înțelesul tuturor	256 p.	89.000 (8,9) lei
Julian Boldea		
Istoria didactică a poeziei românești	704 p.	259.000 (25,90) lei
Poezia clasică și romantică	272 p.	89.000 (8,9) lei
Simbolism, modernism, tradiționalism...	208 p.	89.000 (8,9) lei
Poezia neomodernistă	288 p.	89.000 (8,9) lei
Mircea A. Diaconu Poezia postmodernă	192 p.	89.000 (8,9) lei
Emil Brumaru Poeme alese (1959-1998)	192 p.	89.000 (8,9) lei
Mircea Ivănescu Poeme alese (1966-1989)	272 p.	89.000 (8,9) lei
Florin Iaru Poeme alese (1975-1990)	208 p.	89.000 (8,9) lei
Alexandru Mușina Poeme alese (1975-2000)	224 p.	89.000 (8,9) lei
Antologia poeziei generației 80	400 p.	109.000 (10,9) lei
Matei Vișniec		
Istoria comunismului povestită pentru ...	176 p.	129.000 (12,9) lei
Ovidiu Verdes Muzici și faze (roman)	384 p.	199.000 (19,9) lei
Ioan Groșan		
O sută de ani de zile la Porțile Orientului	240 p.	109.000 (10,9) lei
Oana Tănase Filo, meserie!	208 p.	99.000 (9,9) lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

literatură

S-a publicat de curând un volum colectiv despre comunism, *Cum era? Cam așa...* (a se vedea săptămâna viitoare recenzia lui Cosmin Ciotloș), la care am contribuit și eu cu un mic *Dictionar al navetei*, găzduit, într-o primă variantă, chiar la *Cronica pesimistei*. Din el lipsește însă, la litera A – *Autostop*, o întâmplare. Am evitat-o pentru că era prea personală ca să intre într-un articol de „dicționar”. Poate că a venit totuși momentul s-o povestesc.

Există, la marginea satului, nu departe de școală, o intersecție în care toate mașinile erau obligate să încetinească. Acolo oprea și autobuzul, de două ori pe zi, când venea de la București, în jur de nouă dimineața, și când se întorcea, pe la ora cinci după-masa. Era locul consacrat al autostopiștilor. Oamenii stăteau în grupuri distincte, de două până la patru persoane, astfel încât, dacă o mașină oprește, să se știe clar pentru cine a făcut-o. Se mai isca uneori câte o ceartă, la începători – „a oprit la noi, ba nu, pentru noi, io i-am făcut semn, n-ați văzut?” – dar, în genere, la navetiștii cu vechime, lucrurile funcționau foarte bine, după codul nescris, dar cu reguli precise, al autostopului. Există chiar o solidaritate între călătorii necunoscuți și, când era loc, cel care urca primul îl ruga pe șofer să-i culeagă și pe ceilalți, așa că rareori mi se întâmpla, chiar când plecam singură de la școală, să mă sui doar eu într-o mașină. Eram uneori întrebată dacă nu mi-e frică să fac autostopul și, cu încrederea triumfătoare pe care o ai în viața la douăzeci și ceva de ani, mă grozăveam că nicidecum, mâiniindu-i probabil pe zei. Singurul lucru care mă supăra din cale-afară, când nu plecam împreună cu alții, era, așa cum am scris-o, că trebuia să suport o conversație standard cu șoferul, discuție care ajunsese, prin repetiție, o adevărată tortură. La fel ca astăzi în taxiuri, îi apreciam de pe atunci pe șoferii taciturni și morocânoși. Puteam astfel să-mi las gândurile să fugă de-a lungul șoselei, în peisajul fulgurant și să mă odihnesc deplin în timpul suspendat care îți e dăruit în orice călătorie.

Într-o zi de la începutul verii, mă aflam la locul de așteptare și priveam, cu ochii dezamăgiți ai omului „de munte strămutat la câmpie”, peisajul decolorat, neted, fără copaci, înțepat doar de câteva sonde de petrol pe care, spre deosebire de Geo Bogza, le-am detestat din prima clipă. Pe șosea nu era prea multă mișcare și știam că, în asemenea zile, așteptarea poate dura ușor o oră. Îmi amintesc și că, în ziua aceea, îmi doream să ajung cât mai repede acasă. Așa că m-am socolit norocoasă când numai după vreo zece minute a oprit în dreptul meu o mașină, iar un șofer politicos m-a întrebat până unde merg. La București, am spus. Iar el: „Vă duc, dar eu trebuie neapărat să iau brânză de la niște ciobani, de la stâna de aici, de

Ioana Pârvulescu

CRONICA PESIMISTEI

Apărătorul meu undercover

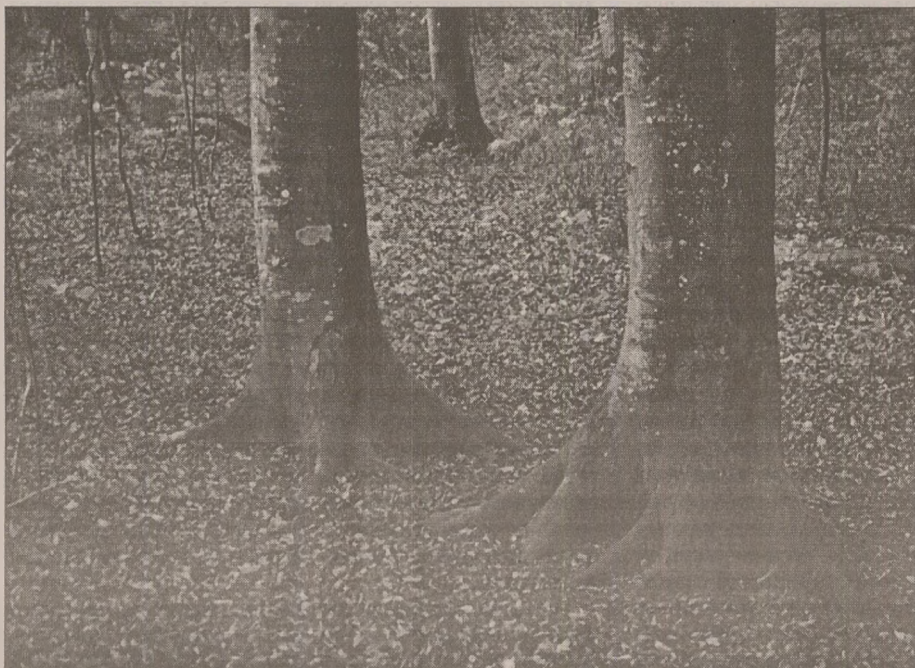
la...” – și a spus un nume care nu-mi era cunoscut. „E doar un mic ocol, cam douăzeci-treizeci de minute”. Am ezitat. Atunci șoferul a adăugat, cu convingere: „Puteți să vă cumpărați și dumneavoastră, e ieftină și bună, duceți acasă...”. Vremurile, după cum își amintesc cei care le-au trăit, favorizau bucuria unor asemenea mici chilipiruri și nu era nimeni care să le refuze. Chiar în drumul nostru zilnic, autobuzul, în exclamațiile entuziaste ale absolut tuturor călătorilor, făcea când și când un mic ocol la „shopul” de la Malu Spart, al cărui proprietar, pe atunci celebru, vindea, la început pe bani, apoi la schimb, produse de export, cine știe cum procurate. Așa că nu mi s-a părut nimic dubios, iar brânză nu mai mâncasem de multă vreme. Foamea a învins și m-am urcat în mașină. Omul părea la locul lui, mi-a oferit – eram obișnuită – o țigară străină, pe care firește că am refuzat-o, nu fumez, mulțumesc!, a pus o casetă cu o muzică proastă, dar și cu asta eram obișnuită. N-a fost nimic care să mi se pară altfel, șoferul semăna cu toți ceilalți, discuția era aceeași, poate doar o idee mai civilizată, mai grijulie. La un moment dat omul a cotit la stânga, pe un drum neasfaltat, într-o pădure. Mi-a dat tot timpul explicații despre stână și ciobani și înțelegerea lui cu ei, iar drumul părea, într-adevăr, să ducă într-un asemenea loc. Recunosc, n-am fost deloc în bună

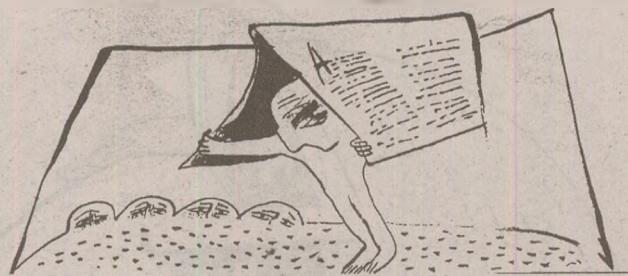
formă psihologică și nu mi-am dat seama de nimic. Totuși, de la un moment dat, pe măsură ce avansam pe drumul forestier am început să mă simt inconfortabil și, când mașina a încetinit, iar apoi omul, care n-a mai scos nici un cuvânt, a oprit motorul, m-am uitat disperată în toate părțile sperând să văd o stână, ciobani, oi, câini sau orice altă viețuitoare care să-mi dea sentimentul că sunt la adăpost. Însă, de jur-împrejur nu erau decât copaci înalți, cu frunze de un verde crud, cum numai la începutul verii poți vedea. Era o adevărată pădure eminesciană. Șoferul s-a răsucit spre mine, mi-a așezat o mână grea pe coapsă și îmi amintesc clar că sentimentul care m-a paralizat o clipă n-a fost frica, ci o revoltă enormă, ca întotdeauna când înțelegi că te-ai lăsat păcălit ca ultimul prost.

În aceeași clipă a apărut cerbul. Nu știu de unde s-a ivit, era un cerb magnific, cu o coroană de coarne pline de ani, care s-a oprit la câțiva pași de mașină, drept în fața parbrizului. Nu mai văzusem așa ceva niciodată. Șoferul s-a speriat pur și simplu de el, era un intrus, într-un loc în care el se credea neobservat de nimeni. Cerbul avea ceva extrem de nobil, de impunător, părea venit din altă lume. Nu numai că nu se îndepărta, dar fixa într-un mod ciudat parbrizul. Am profitat de momentul de neatenție și am sărit din mașină. Parcă îmi amintesc că mi-am exprimat în vorbe furia care continua să mă facă să nu-mi fie teamă. Cerbul a făcut câțiva pași înapoi, ca pentru a-mi face loc să trec, dar n-a fugit. Părea stăpânul pădurii. Părea un zeu undercover.

Părea apărătorul meu din umbră. Toate poveștile cu ființe nepământene mi-au venit mai târziu în minte. Oricum, m-am simțit ocrotită și e limpede că a simțit-o și șoferul. Am pornit în pas alert, dar fără să fug, pentru că mi s-ar fi părut rușinos, pe drumul care nu știam unde duce. Am mers câteva minute bune, apoi am auzit automobiul în spatele meu, oprind. Șoferul a zis, spășit, că dacă vreau mă duce până la stația de autobuz, în satul cel mai apropiat. Ceva din tonul lui m-a convins că mă pot sui din nou în odioasa lui mașină. Într-adevăr, fără să mai schimb vreun cuvânt cu individul și fără alte incidente, am ajuns la stație.

În fond, n-a fost nimic prea dramatic și recunosc ca episodul nu m-a neliniștit cine știe ce. Un timp, dar nu lung, am evitat să mai fac autostopul. Aș fi uitat toate astea, cum am uitat atâtea altele, dacă n-ar fi fost cartea *Cum era? Cam așa...*. Și, mai ales, dacă n-ar fi fost întâmplarea cu cerbul, care merita reținută. Mi-a adus iarăși în minte o frază, una dintre acele fraze-cheie în imaginea mea despre lumea în care trăiesc și pe care risc să le repet prea des: întâmplarea e Dumnezeu călătorind incognito. De aceea nu pronunț decât cu grijă cuvântul întâmplare. De aceea mă simt bine, dar mă și intimidez, când hazardul își face loc în viața mea. ■

arte

Mărturisesc că nu mă număr printre admiratorii autoarei britanice Sarah Kane. Pieseile ei, începând cu „Blasted” din 1995, au făcut mare scandal. Au fost primite de critică cu un soi de violență, lucru pe care nu-l agreez oricum, ca un fel de răspuns la tipul de violență degajat de textele ei. Nu știu dacă reacționând la receptarea britanicilor sau nu, francezii și nemții s-au apropiat de tipul de scriitură propus de Sarah Kane. În aceste spații culturale s-a montat Sarah Kane, aici a făcut vîlvă, de aici s-au contaminat ceilalți. Pe această filieră am descoperit-o și eu, citind despre ea în ziare și reviste, citindu-i, apoi, piesele, în ordinea apariției lor: *Phaedra's love*, *Cleansed*, *Crave* și *4.48 Psychosis*. Nu știu dacă rediscutarea ei ca autoare are legătură cu destinul ei, cu frământarea, descifrabilă în scrisul ei acut, cu felul ei șocant de a vedea lumea sau, mai precis, de a scrie despre ea. Sarah Kane s-a născut în Marea Britanie în 1971 și s-a sinucis în 1999. Pînă la douăzeci și opt de ani scrisese ce-am amintit deja, avusese atitudine mereu, era bîntuită de depresii tratate sau nu, era pe buzele tinerilor și nu numai, a oamenilor de teatru, iscase polemici, scandaluri, controverse, își pusese în scenă textele, încercase, probabil, să declanșeze un soi de dezmoarte a simțurilor, a recțiilor față de ce ni se înfîmplă, față de ce simțim, față de cum se face artă, literatură, teatru, față de cum se iubește sau nu, față de cum sîntem sufocați de norme absurde, de ipocrizie, de mortăciunea care se strecoară în minte, în gînd, în cuvînt. Mulți au luat-o doar ca pe o rebelă, încă una pe listă. Cred că așa am făcut și eu ceva timp. Interesant este cum francezii pudibonzi au prizat o scriitură șocantă, la toate nivelele. M-am tot gîndit dacă nu au regăsit în Sarah Kane ceva din discursul lui Artaud. Am recitat teoriile lui despre teatrul cruzimii, *Primul Manifest*, *Al doilea Manifest*, am încercat să analizez și să simt revoluția lui Antonin Artaud ca și cum aș fi aproape contemporană cu el. Am încercat să mă aventurez dînd timpul înapoi, eliberîndu-mă de problemele lui „azi” și împovărîndu-mă cu cele ale lui „ieri”. Mi-am dat seama, cu cît m-am adîncit în relecturi, că lucrurile puse sub observație, sub lupă, realitatea declanșatoare de patimi și negații și dispute este cam aceeași. Cam aceleași probleme, tratate, însă, parcă, mai bărbătește, mai asumat, mai coerent. Discursul lui Artaud este mai structurat, mult mai complex, poate mai fin expus în directetea lui, fiind, cum se știe, cel mai radical înnoitor al teatrului modern european. Și Sarah Kane, și Antonin Artaud scriu, regizează, Artaud și joacă, teatru, film. Și Kane și Artaud își împregnează teoriile și practica de un soi de violență, de cruzime, de concretețe, de fierbințeală, cum spunea și Caragiale pe la sfîrșitul secolului al nouăsprezecelea. Și Artaud și Kane au probleme psihice grave, care, pînă la urmă, îi deteriorează și le marchează destinul. Și unul, și celălalt, în forme diferite, totuși, ale acelorași noțiuni pun în acțiune un fel de terapie prin șoc, o artă care îi posedă pe cei care o fac și, deopotrivă, pe cei care o privesc, o artă a spectacolului fizic, primar, care să zguduie, să miște, să-l miște și să-l epuizeze în același timp pe actor și pe spectator.

Tragedia tinerei Sarah Kane a declanșat cred, o repunere în pagina istoriei literare și dramatice sau chiar un fel de revelație asupra felului de a scrie, o modă, chiar, la un moment dat, pe la sfîrșitul anilor nouăzeci. Să nu fi fost piesele ei îmbibate de zbuciumul, și psihic, patologic, al ei?... Puțin probabil. Nu pot să trec cu vederea stilul ei, fie și modul violent, strident în care a încercat să vorbească, să urle, să plîngă, să miște viul din noi. Afta cît a rămas. Nu facem parte din aceeași familie stilistică, urletul există, însă, și la mine. Altfel dezlanțuit.

Cînd Mihai Măniuțiu mi-a spus acum mai bine de un an că ar vrea să pună în scenă *Iubirea Fedrei* de Sarah Kane, nu m-am mirat. Cred că, mai ales după *Woyzeck*, modul acesta de a vorbi despre iubire și ură, despre sexualitate și senzualitate, despre noi, despre clișee de tot felul, modul acesta care, din text, încorporează ironia și autoironia este cel mai nimerit, mai firesc pentru simțul estetic, puternic și expresiv în zona asta acum, a lui Măniuțiu. Pentru ce înseamnă să-i seduci pe actori, pe spectatori și să-i duci, ca într-o transă, spre fizic, spre palpabil, spre frust, spre dezinhibiție. Interesant mi s-a părut, și mă gîndesc că nu poate să fie o simplă coincidență, faptul că Sarah Kane i-a tot dat tiroale lui Buchner, *Woyzeck*-ului său, că a interesat-o să plece de acolo și să rescrie o piesă, că a tulburat-o, așa cum cred că a făcut-o și cu Măniuțiu și, în orice caz, cum a făcut-o spectacolul *Woyzeck* al lui Măniuțiu cu mine. Sarah Kane s-a învîrtit și în jurul lui Brecht, al *Baal*-ului, iar limbajul său s-a impregnat de ceva direct și autentic din texte mari ca acestea, din nervozitatea scriiturii acestor mari autori. Ca și din Pinter, ca și din Bond. Nu

Marina Constantinescu

CRONICA DRAMATICĂ

Iubirea și Fedra

m-am mirat că Mihai Măniuțiu vrea să vorbească din nou despre desperare, iubire și moarte, mai tranșant într-un fel, mai radical. Soluția Sarah Kane a fost una inspirată.

M-am mirat, e drept, că vrea să pună acest text, bine tradus de Eugen Wohl, la Teatrul Clasic din Arad. Nu m-am gîndit deloc că nu ar avea trupă pentru acest tip de performanță. Îi cunosc pe actori, pe scenograful Doru Păcurar, i-am văzut destul de des, le cunosc deschiderea, potențialul. Pe unii, nu mulți, îi admir sincer și am deplîns neșansa de a nu se fi înfîlțit cu regizorii pe care îi merită. M-a speriat, recunosc, presupusa înțepeneală în receptare a urbei, reacția la cuvîntul puternic al autoarei, la imagini, manifestarea unui provincialism care nu ar face bine nimănui. M-am înșelat! Prejudicata mea și-a dovedit valabilitatea doar la nivelul funcționarilor de prin instituțiile publice care își vîră nasul (cel al lui Gogo!) prin cultură. Cultumnici de care uitasem complet în raționamentul meu, care habar n-au că cenzura a murit de mult, care sînt încă, vai, tributari unor reflexe împotriva cărora valorile luptă din răspuseri. Pînă la epuizare. Și Sarah Kane – de care, se vede treaba, nu au auzit, cît despre citit, mă înțelegeți, nici nu poate fi vorba – și Mihai Măniuțiu, al cărui nume nu le-a ajuns pe la urechi – cît despre opera unuia dintre cei mai mari regizori români nici nu poate fi vorba să o fi văzut cu vreo împrejurare. Acesta este un lucru minor, pe care istoria nu-și permite să-l consemneze. Spectacolul lui Mihai Măniuțiu mi se pare că are toate valențele unui spectacol major. Reacțiile extraordinare ale publicului au spulberat definitiv temerile mele arogante. Am văzut *Iubirea Fedrei* într-o după-amiază, de la ora cinci. Sala Studio, una dintre cele mai frumoase din cîte am cîntreierat pe aici și prin lume, a fost

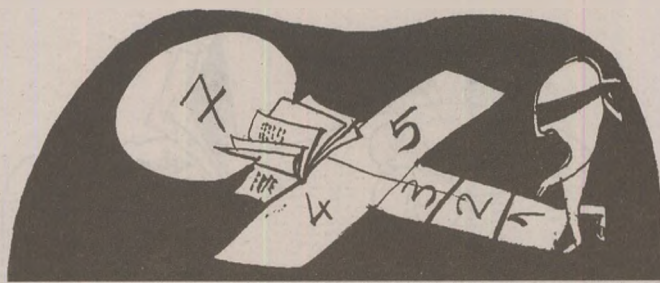
arhiplină. S-a creat un tip de comunicare specială, totală cu ce se petrecea pe scenă, cu ceea ce jucau actorii și cu acel „cum” jucau, care m-a impresionat teribil. M-au impresionat protagoniștii – Irina Wintze, Zoltan Lovas, Ovidiu Ghinița, Carmen Vлага, Liliana Balica – dar și Corul – nu chiar antic, autoarea doar a plecat de la tema Fedrei a lui Seneca. Neliniștile, tăcerile, frământarea interioară, distanța, de ce nu, mi-au consolidat credința că arta făcută cu patimă, cu credință, arta care-și strigă limitele, precum și pe cele din noi, nu are cum să fie percepută greșit. Poate să-ți placă sau nu Sarah Kane. Să te simți aproape de ea sau nu. Dacă vezi un spectacol ca acesta, însă, nu ai cum să nu vibrezi. Nu ai cum să nu dorești să înțelegi atacul ei la ipocrizie, nu ai cum să nu te tulbure felul în care iubirea pentru Hipolit o mistuie pe Fedra, felul în care iubirea, erotismul profund și acut au devorat-o pe Lena, cea care ne înfîmpină cu povestea ei sexuală, și nu doar, provocată de același Hipolit. Ne înfîmpină, spuneam, într-o cușcă, la capătul unui culoar întunecat, al întinericului din noi. Un tunel al fantasmelor erotice, al ispitei continue, al șoaptelor lascive rostite de actori ale căror capete și guri și trupuri răsăr de peste tot, din nișe ce se cascadează pe sub pașii spectatorului, ce se zăresc în pereții laterali, deasupra capului, departe, aproape, ca un vuiet, ca o lavă care curge și topește simțurile. Un drum care te dezbracă de prejudecăți și inhibiții, un fel de călăuză spre ce este încă neidentificat în povestea de astăzi a Fedrei și a sumelor de incesturi, de neînțelegeri, de neasumări, de teribilisme, de disperări, de moarte. Drumul este unul singur, acesta pe care îl străbatem, pe care sîntem conduși, pe care o înfîlțim pe Lena în cușca ei, prizonieră a iubirii ei mistuitoare. Dragostea Fedrei pentru Hipolit o transformă, și pe ea, în prizonieră. Singura șansă a eliberării este sinuciderea. Părăsind acest spațiu-prim-prolog, intrăm în sală și ochii ne sînt atrași de ceva magic și ciudat, în același timp, un alt tunel, altfel dispus, cu gura mare spre noi, un tunel care direcționează, și el, faptele, acțiunea. Jocul actorilor, virilitatea lui Hipolit, care amesteca energii de tot felul, proiecțiile, realitatea, moartea și viața.

Spațiile din acest spectacol mi se par remarcabil gîndite, amplasate și construite. Cred că scenograful Doru Păcurar este într-o formă stilistică mare, de mare impact, vizual și nu numai, de forță, care așază miezul textului în termenii modernității și expresivității acute. Nu de mult am mai văzut o scenografie a sa, aproape strehleriană, poetică, rafinată, ca acum să-l înfîlțesc din nou puternic, dar la poli opuși.

Ce mi s-a părut a fi pariul cîștigat de regizorul Mihai Măniuțiu cu *Iubirea Fedrei*, de la alegerea textului, a colaboratorilor și pînă la ultimul detaliu, mai puțin primul din cele două finaluri, se poate discuta, din punctul meu de vedere, pe trei planuri. Cel al spațiului, deja amintit, cel al actorilor și cel prin care se rezolvă licențiozitățile, ideea cu micile filmulețe mute, în alb și negru.

Pe Irina Wintze o știu de mult, din spectacolul extraordinar cu *Decameronul* – testamentar – făcut de un mare regizor, Iulian Vișa, la Sibiu. Sînt poate treisprezece ani de atunci, treisprezece ani de cînd aștept ceva similar la nivelul performanței. Treisprezece ani de cînd știu că poate. Tot ce a acumulat în acest interval în ceea ce a jucat sau nu, în ce a reprezentat-o sau nu a fost provocat de Mihai Măniuțiu și de coregraful Vava Ștefănescu să iasă la iveală aici, acum. Să se lase chemat, dezinhibat și arătat pe scenă. Irina Wintze vibrează ca și Fedra sa. Irina Wintze ridică pur și simplu spectacolul, energia lui, și îl trage după ea. Umple scena cu freamătul iubirii ei, cu mișcările senzuale, cu accentele lascive ale dansului ei, bine punctate de costumul creat de Cristian Rusu, cu absențele ei, dacă se poate spune așa, cu privirile ei. Un partener pe măsură, remarcabil, un actor pe care îl știu de cînd era student, un actor pe care l-am văzut în aproape tot ce a făcut, căruia îi cunosc și potențialul, și reușitele, și îndoilele, Zoltan Lovas face aici, în Hipolit, cel mai greu, mai dens și consistent rol al său. L-am urmărit cu mare atenție în acest personaj dificil, de înțeles și de jucat, sado-masochist, superficial, redundant, sardonice, nihilist, insensibil, introvertit. Trupul său și gesturile, coordonate impecabil de Vava Ștefănescu, relația narcisistă cu sinele chinuit al lui Hipolit, cu Fedra cea ciudată, cu lumea, cu ceilalți, absenteismul în care-și suspendă existența și încă multe altele îl conduc pe Zoltan Lovas sub îndrumarea atentă și riguroasă a lui Măniuțiu spre performanță.

Mirosul morții de pe scenă se amestecă cu ritmurile unui cîntec portughez straniu, de pe altă lume, cu zîmbetul provocator și cinic al Fedrei și al lui Sarah Kane, cu ironia lui Măniuțiu, cu limitele și cu îndoilele mele. ■

arte

Deja s-a scris suficient de mult despre premiera lui Radu Muntean, *Hirtia va fi albastră*, pentru a îmi permite să încep articolul cu o referire la predecesorii în ale cronicăritului de lungmetraj: „Ceea ce urmează poartă, tehnic, numele de «*flashback*» și rareori a fost folosit cu atîta îndreptăţire şi emoţie!”, nota Alex Leo Şerban. Şi are dreptate, tot filmul e un *flashback*, funcţionînd ciclic şi terminîndu-se rotund, exact unde începuse. Acum, poate fi un cerc vicios sau unul virtuos/z, eu optînd pentru ultima (dublă) posibilitate. În accepţia comună, flashbackul are nişte caracteristici limpezi: e scurt, eventual cadrele sînt încetoşate pe la colţuri ca să sugereze separaţia temporală de rest, şi are – cel mai frecvent – rol ilustrativo-explicativ faţă de firul narativ prezent & principal. Ei, întoarceţi pe dos toate aceste trăsături specifice şi aveţi în faţă manevra lui Radu Muntean. O manevră de altfel simptomatică pentru acest lungmetraj.

Dar, cum, parafrazînd, „la critique de film oblige”, n-am loc de întors şi trebuie să vă spun povestea. Începe cu un pluton de intervenţie motorizat, condus de locotenentul Neagu (Adi Carauleanu) care patrulează pe străzile capitalei. Acţiunea se petrece în noaptea dintre 22 şi 23 decembrie 1989. Unul dintre soldaţi, Costi (Paul Ipate), se ceartă cu Neagu şi, în timpul unei altercaţii între pluton şi manifestaţi, dezertează şi se duce să lupte la televiziune. Unde nu ajunge, rămînînd să lupte în altă parte/degringoladă, în compania romului Aurel (Andi Vasluiuanu), căruia etnia îi joacă feste. Colegii soldatului (interpretaţi de Dragoş Bucur, Alex Potocean, Tudor Istodor) stau ce stau şi se apucă să cutureiere Bucureştiul în căutarea lui, ajungînd inclusiv la el acasă şi cunoscîndu-i mama (Dana Dogaru) şi prietena (Ana Ularu). Merită să vă încarc memoria cu aceste nume, pentru că interpreţii fiecărui rol fac figură de unul şi unul. Asta în contextul în care doar unul – 1 - dintre ei are parte de plan apropiat. Cadrul cel mai frecvent din film „încorporează” omul (minimum) de la vîrfurile bocancilor şi îi lasă şi ceva spaţiu deasupra capului, concluzia fiind că jocul actoricesc mizează mult pe gesturi şi intonaţie. Ceea ce, cel puţin pentru patru thespieni (Ipate, Potocean, Istodor şi Carauleanu), obişnuţi în principal cu scena şi cu luminile rampei, implică desigur o provocare. Căreia îi fac cinste mai mult decît onorabil.

Dar, pentru că ştiţi deja, fiecare lungmetraj tratat pe larg îmi smulge o digresiune, iat-o pe cea menită „hîrtiei care va fi albastră”. Lăsînd la o parte analiza de film tipică şi trecînd la una de conţinut, mai panoramică, tind să cred că cea mai importantă piatră de încercare pe care această temă i-o rezerva cineastului era tocmai ilustrarea confuziei. Ar suna banal, dacă ar fi orice fel de confuzie. Dar e una existenţială şi, în acest rol, nu precede, ci este esenţa

Turnesolul Rrrrevoluţiei

filmului. Să stăm să ne amintim: vremea de dinaintea lui decembrie '89 era îmbuibată – într-un mod anistoric – cu certitudini. Formau o ditamai piramida, constituită subtil, undeva prin inconştient, al cărei vîrf era, paradoxal, cuplul lider Ceauşescu. Care ne înconjură cu diverse bariere, de la graniţe la cenzură şi pînă la televiziune. Odată căzut, vîrfurile şi garantul acestor delimitări, participanţii la revoluţie s-au trezit paraşutaţi în suprarealism. Şi dotaţi cu o credulitate care acum pare SF: vezi povestirile lui Radu Muntean, pe atunci făcînd armata la Bacău – „Ne-au spus că vin teroriştii, antrenaţi în Germania, care ştiu cu toţii tehnici ninja. Aşteptam să auzim stelute şuietînd pe la urechi. Nu s-a întîmplat nimic” – sau ale lui Tudor Aaron Istodor despre cum şi-a petrecut mama lui revoluţia: „s-a dus la televiziune şi i s-a spus «gata, păzeşte aici». Şi a stat o noapte întreagă fără să ştie ce păzeşte. Apoi i s-a dat un plic şi i s-a spus că «asta trebuie să-l păstrezi, e o informaţie importantă», l-a ascuns şi ea pe unde a putut şi l-a dus cui trebuia să-l ducă, care nici nu s-a uitat în el”. Nu pot să nu invoc versul lui Larkin „Never such innocence again” pe fondul acestor

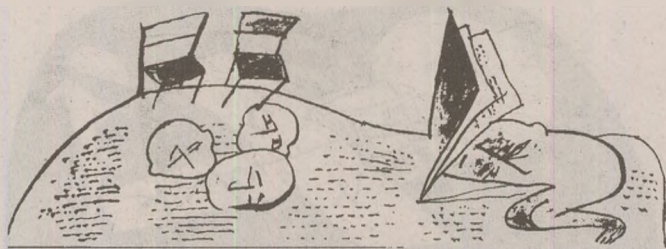
viniete. Iar Muntean decide să redea această inocenţă pierdută şi, acum, greu de crezut, într-un mod extrem de inteligent. Nu îi aruncă în faţă, transformîndu-şi personajele în nişte alieni sau în fraieri cu care ai refuza să te identifice. Opţiunea lui este de a defalca această stare de fapt în incidente suprarealiste separate, lăsînd spectatorul să le pună cap la cap şi să-şi teasă singur atmosfera din aceste fire diseminate cu grijă şi cu preocuparea atentă ca ele să nu se aglomereze. V-aş sugera să contemplaţi ritmul de ceasornic elveţian în care incidentele cu pricina sînt dispuse în film, aveţi ce vedea...

Citeam tot într-unul dintre predecesori că detaşarea şi confuzia rămîn din acest film, asta aducînd oarecum a critică. Deja am spus că această confuzie prinsă de Radu Muntean mi se pare extrem de relevantă. Detaşare, însă nu găsesc... Poate doar în modul de filmare şi în evitarea judecăţilor de valoare. Dar există un paradox aici, un joc de perspective. Aş merge pînă la a spune că nu trebuie să te bagi cu camera în sufletul personajului pentru a-i induce spectatorului o intimitate cu el. Cadrul cel mai frecvent trimite într-adevăr la distanţare, dar nu din nevoia de a-ţi sugera o frescă, nu aceasta e miza. Personajele se construiesc în principal din reacţii (doar pe Costi îl apucă o iniţiativă eroică), iar subiectul acestora trebuie făcut vizibil, pentru că astfel se pune în valoare contrastul – situaţii absurde, la care se reacţionează firesc, de bun-simţ. Aici e poanta, provine din juxtapunerea inocenţei şi a unor răspunsuri cu care te identifice. Fac ce ai face şi tu, nu simţi nevoia să le strigi – ca-n filmele de groază – „Uită-te în spatele tău!”. Sutura merge înainte.

Neglijez exact subiectul cu care începusem. Ritmul e de film de acţiune, dar cu clenci. Eroul acestui gen de pelicule e mereu stăpîn pe situaţie, iar inamicul ţine de natura evidenţei. Or, aici situaţia stăpîneşte personajele, iar peregrinările lor au uneori aspectul unei mişcări browniene. Ce să mai zic, că stăpînul mitralierei pe care o ţii în mînă şi se transformă în inamic cînd ţi-e lumea mai dragă.

Menţionez într-o altă publicaţie mobilitatea camerei, abia apoi sesizînd că rămăsesem cu această impresie cu toate că există numeroase cadre-secvenţă în care obiectivul stă nemişcat. Dar imaginea este saturată de – inclusiv – „lucruri” care se întîmplă. Atenţia îţi e mereu prinsă de ceva, pentru că Muntean nu face caz de obiecte în maniera lui Mitulescu, ci ţi le aruncă într-un mod fulgurent, aluziv. Şi în această decizie se găseşte ce îmi place mie mai mult la acest film: un cocteil unic de forţă şi discreţie. ■

arte

Scriitorul și artistul plastic nu se întâlnesc nici din întâmplare, dar nici nu-și propun o unificare a discursului pornind de la repere îndepărtate ori făcând eforturi de conciliere în spațiul exclusiv al unui proiect comun, ci, de multe ori, ei sînt în mod fatal împreună, dincolo de orice proiect, iar întîmplător nu este decît momentul în care își intersectează privirile și își unesc vocea. Protagonistii unei asemenea comuniuni, în care literatura și imaginea, grafia desenului și ductul textului, potențialul narativ al plasticii și expresivitatea vizuală a cuvîntului își redescoperă, cu o bucurie aproape senzuală, rădăcinile și aspirațiile comune, sînt doi artiști inconfundabili prin substanța și prin stilistica lor: Ștefan Agopian și Sorin Ilfoveanu. Proiectele lor comune explicite, așa cum a fost, de pildă, *Maculata concepție* de acum cîțiva ani, găzduită de Muzeul Literaturii Române, nu sînt atît portretele a doi artiști, oricum definiți riguros prin propria lor istorie, cît configurația unui spațiu și reflexele unui mod inconfundabil de existență (artistică, morală, simbolică, spirituală). În acest topos paradoxal, imund ca un cîmp de luptă ale cărui leșuri se spală în ploii și se albesc la soare, imaculat și aseptice ca o planetă moartă, încărcat de voluptățile grele ale unui lupanar ce se revarsă și bălțește asemenea unei viituri, dar și bîntuit de vînturi subțiri, străbătut de raze acide și încremenit în ceremonialul unei mistici glaciale, Agopian și Ilfoveanu sînt simultan captivi și stăpîni. Ei i-au creat îndelung, cu voluptățile unui olar și cu o tenacitate de orfevr, toate dimensiunile terestre și metafizice: pămîntul plin de cratere și de păduri luxuriante, cu atmosfera cristalină de ozon prin care mai adie cîte un alizeu galben-verzui de sulf, tornadele irepresibile de monoxid de carbon și ploile care cad torențial - succesiv sau simultan - ca ambră cea mai pură și ca vitriolul cel mai viril. I-au creat după aceea fauna și i-au dăruit precepte morale, iar acum, asemenea fratelui lor mai mare, Nastratin Hoge, se hrănesc din el însuși pentru a-l putea, mai apoi, genera la infinit. În această asociere fatală și în gestul cultural corespunzător, nu desenele lui Ilfoveanu și nici manuscrisele lui Agopian sînt importante. Sau, mai bine zis, importanța lor este una de context, pentru că în primul plan trece necruțător *comuniunea* lor ca act existențial, ca scenariu inițiat, ca regăsire simbolică sau

Carnaval biblic

ca reconstrucție mistică. Indiferent care din ei ar deschide gura pentru a-și declina identitatea, identificarea cu celălalt ar fi varianta obligatorie (și unică) a enunțului: *Agopian (sau Ilfoveanu) ciest moi*, iată cea mai lapidară formulă a identificării. Într-un comentariu mai vechi asupra unei alte expoziții, încercam să-l plasez pe Ilfoveanu undeva în intervalul dintre *Athos și Isarlâk*, dintre viermuiala voluptoasă și fosforescentă a Levantului și lumina pură, taborică, fără umbră și fără istorie, a visului isihast. Însă această privire este cu adevărat revelatoare dacă ea îl integrează și pe Ștefan Agopian. Doar alături, cei doi

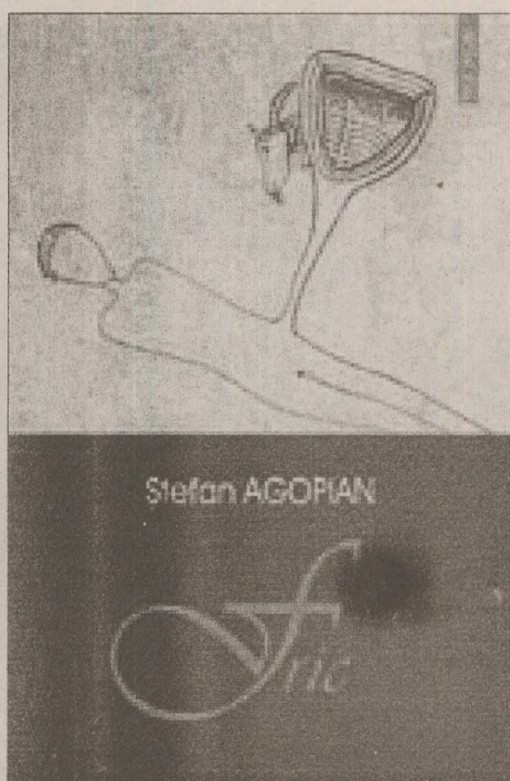
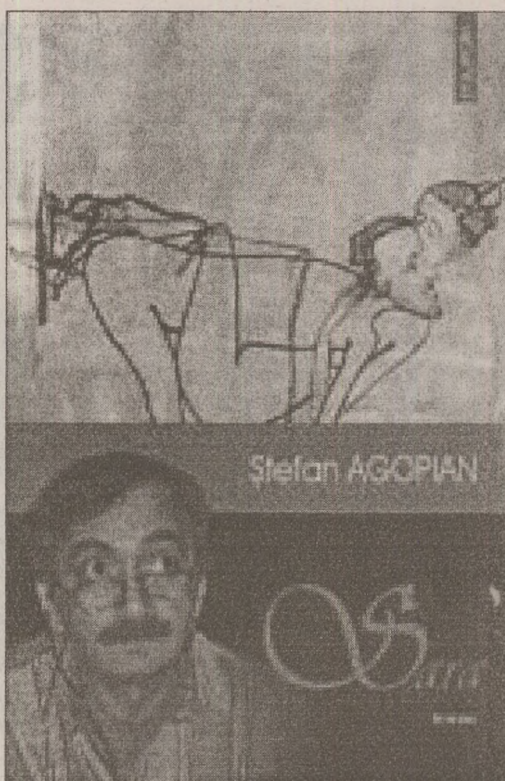
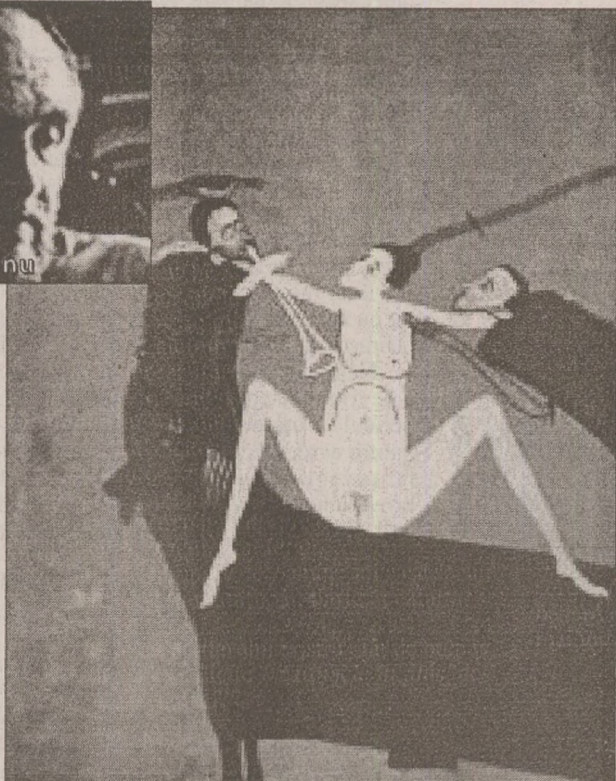
artiști pot fi înțeleși în profunzime și urmăriti deopotrivă pe traseele memoriei și în aspirații.

Dacă Ștefan Câlția, dintre artiștii plastici, cu spectacolul lui neobosit și cu imaginarul său plin de voluptăți epice, populează memoria îndepărtată a lui Ilfoveanu, Ștefan Agopian, ca narator și ca regizor al unei lumi fabuloase, este jumătatea lui simbolică. Sau, din celălalt unghi, Ilfoveanu este jumătatea simbolică a lui Agopian. În orice caz, pe plaja dintre Athos și Isarlâk ei sînt împreună; Agopian, mai aproape de Isarlâk - un amestec de sultan tăvălit în mirosurile organice și în apele parfumate ale haremului, de negustor misterios și de iluzionist prin bilciurile lumii, dar cu priviri de moralist și cu gîndul împovărat de speranța că de după orice colț sau din orice tufiș Dumnezeu i se poate revela în toată slava lui orbitoare, Ilfoveanu, mai aproape de uscăciunea monastică și de spaimele ascunse că niciodată flagelarea nu ajunge pentru a stîrpi nemărginitele tentații ale carni. În orice caz, Ilfoveanu este visul unui Agopian măcinat de îndoieli și îngreunat de păcate, în timp ce Agopian este tentația obscură, tînjirea surdă din singurătate a unui Ilfoveanu pocăit, în a cărui stilistică se manifestă întregul extaz al celui împietrit în rugăciune și o doză subtilă de ipocrizie culturală. Și poate că nu întîmplător Sorin Ilfoveanu expunea tocmai în *Maculata concepție*, pentru prima oară, desene dintr-un ciclu extrem de purificat ca limbaj, aproape de viziunea eterică a Extremului Orient, în care ideea exorcismului, a luptei cu fiara, a cuplului care visează tenace recuperarea unității androgine este prezentă în nenumărate variante, obsesivă și, pe cît se poate, dar fără pericolul căderii în patetic, imperativă. Și iarăși, nu întîmplător, Ștefan Agopian îi răspunde tot aici, pe hîrtii oboseite sub un laviu de tuș, cu un scris caligrafic de puber care nu și-a pierdut încă inocența, cu imagini fosgăitoare în care se amestecă baroc melancolia crepusculului, plictisul etemității, delirul surd al viscerelor și promisiunea fierbinte a mîntuirii.

De fapt, cuplul artistic absolut, cu un picior în cazanul cu smoală și cu celălalt în iezerul din care se pomeste la vale numai lapte și miere, se constituia chiar acolo, în expoziția *Maculata concepție*, tocmai prin această întîlnire. Restul rămîne doar un fundal amplu și profund.

Sorin Ilfoveanu

m u z i c ă

Există muzici pentru tot felul de oameni, dar există și oameni pentru cantitatea enormă a muzicilor dintotdeauna și de pretutindeni. Muzicile, aidoma oamenilor, diferă grație sensului pe care îl oferă mesajele lor, ca să nu mai vorbim de caracteristicile, de înclinațiile, de îndemânările ori de investițiile de talent pe

care le conțin. Fiecare tip de muzică este pregătit să facă față pretențiilor, așteptărilor unui anumit segment de public. Arareori un opus sonor poate reacționa pe măsură, prompt și pozitiv, atunci când este pus în confruntări cu varii categorii de public, categorii ce solicită operei muzicale răspunsuri preferențiale cu fiecare împrejurare și pentru fiecare instanță. Observăm, vrând-nevrând, că nu toate muzicile se comportă la fel în fața unor situații ori a unor asistențe diferite: unele par a replica violent, altele, dimpotrivă, liniștit; sunt muzici care se orientează rapid și muzici care se decid într-un tempo mai lent. La fel se întâmplă și cu melomanii ce își exhibă emoțiile produse la intersecția cu opera muzicală, fie exteriorizându-și trăirile, fie stăpânindu-și-le. Cine nu a întâlnit spectatori a căror bună sau proastă dispoziție nu numai că se schimbă de la un moment la altul, ci este în măsură să moduleze și chiar să altereze propria aplicație inițială a muzicii audiate? Ca și oamenii, unele muzici sunt mai nervoase, iar altele mai calme; întâlnim muzici care solicită atenție sporită și muzici care, din contră, se consumă fără a fi măcar sesizate; unele au o anumită viteză de schimbare, altele o anumită viteză de adaptare. Nu numai cei ce le ascultă, dar și muzicile înseși etalează temperamente diferite.

Faptul că produsele sonore nu seamănă, iar uneori nici nu răsar, unele cu altele, nu doar că înfățișare, să zicem, exterioară, dar și ca mod de a se purta în lume, de a acționa, a re-acționa, de a induce ori a seduce este, desigur, un truism. Cum un loc comun ar putea deveni necesitatea de a cunoaște cât mai mult din creația sonoră, de a observa, analiza și clasifica fundamentele raționale, dar și pricinile empirice ale deosebirilor temperamentale ce pot trezi nu numai un interes teoretic, ci și unul pragmatic. A pricepe înseamnă a stăpâni. În ceea ce privește însă fenomenul muzical, a-l cunoaște presupune totodată a căpăta putere asupra propriului mod de a lucra și a prelucra atât propria subiectivitate cât și alteritatea obiectivă a obiectului sonor.

Dacă e să acimizăm judecata lui Hipocrate la limbajul muzical, atunci întreaga artă a sunetelor este un amestec (*krasis*) de „sucuri vitale” care o compun și a căror contribuție ori proporție dă seamă de comportamentul fiecărei lucrări muzicale în parte. În cazul temperamentelor umane Hipocrate identifica aceste „sucuri vitale” cu apa, sângele, fierea și mucusul. Extrapolându-le la teritoriul muzicii ele ar putea fi asimilate parametrilor: ritm, ethos, tip de travaliu componistic și timbru (culoare). Ritmul are o valoare ordonatoare; el rezidă din relația evenimentelor sonore cu timpul artistic, dar și cu cel concret, palpabil în care acestea se derulează. Ethosul, dimpotrivă, mărturisește dependența de o anume organizare specială (*hors temps*). Tipul de travaliu componistic indică tectonica schimbărilor de relief sonor, gradul și modalitatea de transformare procesuală ori investiția de rigiditate până la imuabilitate a unei muzici. În fine, timbrul (culoarea) personalizează, individualizează opusul muzical, impunându-i o sumă de abilități introspective, chiar intimiste. Specificitatea unei muzici se datorează astfel temperamentului ei, cu alte cuvinte, măsurilor diferite în care „sucurile vitale” sunt strecurate și îmbibate în „pastă” sonoră. Iar dacă Hipocrate considera că temperamentul sangvinic se manifestă acolo unde predomină sângele, temperamentul coleric acolo unde există o cantitate suplimentară de bilă neagră

Așa grăit-a Hipocrate

(*melain-chole*), iar temperamentul flegmatic acolo unde se manifestă o preponderență a mucusului (*phlegma*), atunci de ce nu am putea aprecia muzicile sangvine în funcție de prevalența unui anume tip de travaliu componistic, muzicile colerice prin prisma hegemoniei parametrului ritm, muzicile melancolice în raport cu supremația ethosului ori muzicile flegmatice după gradul de autoritate al factorului timbral? Evident, totul riscă să se reducă la o speculație futilă, exaltantă și, de ce nu, intruvabilă în realitate. Pe de altă parte însă, câte experiențe a trebuit să depoziteze știința modernă pentru a corija naivitățile cu privire la „sucurile vitale”.

Cert este că fiecare dintre cei patru determinanți temperamentali ai limbajului muzical (ritmul, ethosul, tipul de travaliu componistic și timbrul) sunt în măsură să moduleze și să modeleze natura, firea, caracterul unei muzici. Și chiar dacă omenirea a uitat de „sucurile vitale” ori de mulțimea teoriilor din siajul lui Hipocrate, teorii ce s-au străduit de-a lungul timpului să lămurească deosebirile caracterologice în funcție de viteza sângelui ori de temperatura corpului, aceeași omenire nu va putea să facă abstracție de paradigmele temperamentale în a căror descriere hipocratică sangvinicul este aprins și activ, colericul – lesne iritabil, flegmaticul – calm și echilibrat, iar melancolicul – retras și anevoie adecvabil. Și nici nu va fi în stare să admită derogări esențiale în compararea caracterologică a unei opere muzicale cu temperamentul unui individ, consimțind că cele patru descrieri ale părintelui medicinei pot fi transferate din domeniul umanului în teritoriul artei sunetelor.

În consecință, pe parcursul tulburătoarei lui aventuri, fenomenul muzical a relevat patru tipologii sonore capabile să stabilească remarcabile corespondențe cu categoriile temperamentale evidențiate în antichitate de către Hipocrate. Există, prin urmare, muzici sangvinice, muzici colerice, muzici melancolice și muzici flegmatice. Patru varietăți, specimene, modele care, oricum le-am numi, arareori constituie pecetea unui întreg opus, în realitate fiind extrem

de puține exemplele când o muzică deține, *d'a capo al fine*, sigiliul unei singure tipologii temperamentale. Îndeobște într-o lucrare alterează două, trei sau chiar toate cele patru temperamente, colaborând la instaurarea intensității și complexității mesajului artistic, dar nu-i mai puțin adevărat că într-un anume segment din economia lucrării se impune un singur model temperamental care individualizează și însufletește segmentul respectiv.

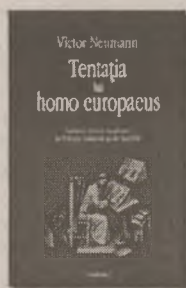
Nu e deloc ușor de stabilit acele criterii de clasificare absolvite de premise unilaterale ori de principii hipersubiective, criterii care să definească fiecare temperament sonor și să contureze inter-relațiile dintre morfologia unei partituri și paradigma temperamentală imanentă. Se întâmplă ca unui meloman să aibă afinități cu un anume tip de temperament (așa cum, bunăoară, Aristotel prefera melancolicul, iar Kant – flegmaticul). Ar fi, credem, interesant de văzut dacă nu cumva există congruențe între modelele temperamentale umane și cele muzicale. Cu alte cuvinte, sangvinul să manifeste predispoziție pentru o muzică de tip sangvin, colericul pentru o muzică de tip coleric ș.a.m.d. În cazul în care aceste analogii se confirmă (cel puțin dintr-o perspectivă statistică), atunci poate că ar fi oportună stabilirea criteriilor de clasificare prin prisma cercetărilor întreprinse de către medicină și psihologia modernă. Nu în ultimul rând de către W.H. Sheldon, cel care considera că temperamentele se diferențiază și datorită dezvoltării distinctive a viscerelor, oaselor, mușchilor ori a sistemului nervos. Astfel, ar exista o categorie a viscerotonilor (indivizi comozi, înclinați către satisfacții organice și, am adăuga noi, fervenți consumatori ai muzicilor de divertisment, lascive, în maniera parlando-rubato), o altă categorie a somatotonilor (oameni energici, activi, adepți ai muzicilor de tip hard și factura giusto) și, în sfârșit, o categorie a neurotonilor (inși hipersensibili, înclinați spre meditație și, cum altfel, spre muzicile savante, intens spiritualizate). Flegmatici, sangvini, colerici și melancolici: patru spețe umane surprinse de Hipocrate și aprofundate de reprezentanții direcției psihomorfologice de azi, dar și patru moduri de ființare ale limbajului muzical ce se potrivesc, cel puțin în plan speculativ, cu reperele ordonatoare convenite de Sheldon: viscerale constituind la o adică ethosul, oasele – ritmul, mușchii – travaliul componistic, iar sistemul nervos – timbrul (culoarea).

Dar oare citând toate acestea, Hipocrate nu cumva se uită strâmb la noi? Pesemne că nu, atâta timp cât concedem că medicina reprezintă, aidoma lui La Mettrie, știința leacurilor ce poartă denumiri uluitoare, iar muzica nu este altceva decât iubire. Ca să nu mai spunem că opera muzicală și lucrarea medicală sunt în definitiv simple opinii.

Liviu DĂNCEANU

www.polirom.ro

■ Victor Neumann
**Tentația lui
homo europaeus**
Geneza ideilor moderne în
Europa Centrală și de Sud-Est

■ Robert James Waller
Un tangou în prerie

■ Alfredo Bryce Echenique
O lume pentru Julius

■ Félix de Azúa
**Povestea unui idiot
spusă de el însuși**

Suplimentul
„CULTURA

Un săptămânal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași și Gazeta de Sud

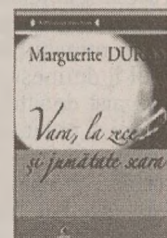
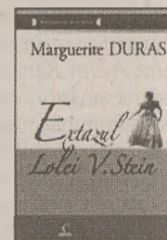
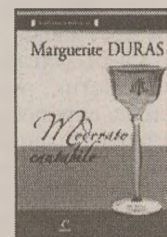
CARTIER

în toate librăriile bune

In seria de autor

Marguerite DURAS

- Moderato cantabile
- Extazul Lolei V. Stein
- Vara, la zece și jumătate seara

Difuzare: S.C. „CODEX 2000”, Strada Toamnei,
nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80
51. E-mail: codexcartier@gmail.com

p r e m i u l N o b e l - 2 0 0 6

„Povestașul” Orhan Pamuk și istoria sa oficială

Pentru un „povestaș” care duce cu sine amintirile lumii, timpul este o iluzie. Iluzie este și lumea prin care își poartă avuția, cu ochii țintă la nisipul din clepsidră, împătimit nu atât de spectacolul ei, cât de poveștile pe care le mai are de spus. Darurile lumești bucură, dar nu consolează. Orhan Pamuk, proaspăt laureat al Premiului Nobel pentru literatură, se bucură cu măsură, plămăind următoarea poveste. Pentru că, dincolo de gloria clipei, în care doar vanitatea noastră umană vede strălucind eternitatea, el știe că nu dăinuie decât prin ceea ce spune, prin ceea ce mai are de spus. Înainte de eternitate, povestașul se confruntă cu sine. Cu propria singurătate. Cu paginile care-i mai rămân de scris. Își amintește, poate, *nel mezzo del cammin*, de o remarcă a lui Carlos Fuentes: „Când eram tânăr, scriam pentru a trăi. Acum, la cincizeci și patru de ani, scriu ca să nu mor. Ca și Șeherezada, cea din 1001 de nopți, voi trăi atâta timp cât voi mai avea o poveste de spus”. „Povestașul” Orhan Pamuk știe, mai mult ca niciodată, că destinul său nu mai poate fi despărțit de Carte. Prins în capcana timpului, el are mai degrabă percepția acută a duratei, în care trecutul, prezentul și viitorul se întretes pe cea mai delicată canava a lumii – cea a memoriei faptelor și trăirilor colective.

Născut în 1952 la Istanbul, într-o familie din burghezia mijlocie, Orhan Pamuk a urmat inițial studii de arhitectură la Universitatea Tehnică din Istanbul, pentru a abandona apoi această opțiune și a absolvi Institutul de Jurnalistică al aceleiași universități. Din 1974 se consacră aproape în întregime scrisului, literatura devenind, astfel, miza exclusivă a existenței sale, după ce cochetase, o vreme, cu pictura. Primul roman al lui Pamuk, *Cevdet Bey ve Oğulları* (*Cevdet Bey și Fiul*), apărut în 1982, este o istorie de familie care se desfășoară pe parcursul a trei generații și urmează, în general, convențiile narative clasice. Intitulat inițial *Karanlık ve Işık* (*Întuneric și lumină*), acest roman îl propulsează în fruntea noii generații de scriitori turci, fiind răsplătit cu Premiul de debut al Editurii Milliyet (1979); aceluiași roman i se decernează, în 1983, Premiul Orhan Kemal. Tot în 1983 îi apare cel de-al doilea roman, *Sessiz Ev* (*Casa tăcută*), încununat în 1984 cu Premiul Mandarali. Tradus în limba franceză, acesta îi va aduce și recunoașterea internațională, odată cu Prix de la Découverte Européenne (1991). Romanul istoric *Beyaz Kale* (*Fortăreața albă*), publicat în 1985, contribuie la consolidarea reputației interne și internaționale a lui Orhan Pamuk. În el se regăsesc, mai limpede conturate, constanțele tematice ale romanelor sale ulterioare – complementaritatea Orient-Occident, relația intelectualului cu structurile de putere, motivul dublului, fuga, dispariția, moartea –, precum și o serie de trăsături stilistice care îl vor impune, treptat, ca pe un scriitor rafinat, livresc, provocator, în sensul cel mai elevat al cuvântului. Un ecou aparte a stărnit, în 1990, romanul *Kara Kitap* (*Cartea neagră*) care, dincolo de tehnicile narative postmoderne, poartă, în străfundurile tramei sale, amprenta experiențelor biografice ale autorului. În 1994 vede lumina tiparului *Yeni Hayat* (*Viața cea nouă*), parabolă cu subtile sugestii inițiatice, care a tulburat orizontul de așteptare al cititorilor lui Pamuk și a contrariat cercurile criticii literare din Turcia. Tot în 1994 publică *Öteki Renkler* (*Celelalte culori*), volum care reunește fragmente de jurnal, recenzii, eseuri, reportaje și note de călătorie, precum și o lungă povestire intitulată „A privi pe fereastră”. Romanul *Benim Adım Kırmızı* (*Mă cheamă Roșu*), apărut în 1998 și inspirat din istoria prea puțin cunoscută a miniaturii otomane, a fost întâmpinat cu entuziasm, fiind socotit o culme a creației lui Orhan Pamuk. Tradus în numeroase limbi, acesta i-a adus Premiul pentru cea mai bună carte străină a anului în Italia și Franța și, de asemenea, prestigiosul Premiu internațional Impac Dublin (2003). *Mă cheamă Roșu* a fost publicat anul acesta și în versiune românească la Editura Curtea Veche. Nonconformismul lui Orhan Pamuk s-a vădit mai limpede odată cu romanul *Kar* (*Zăpada*), apărut în 2002, pe care autorul îl definește ca pe un „roman politic” – singurul fațis angajat, de altfel, din cariera sa. Acesta a iscat numeroase polemici și chiar solicitări de suspendare a dreptului la semnătură, dată fiind problematica religioasă și etnică extrem de sensibilă pe care o abordează. Ultima carte a lui Orhan Pamuk, *Istanbul. Hatıralar ve Şehir* (*Istanbul. Amintirile și orașul*), datând din 2003, a trezit un justificat interes atât în

Orhan Pamuk

Pe țărmul european al Istanbulului

Turcia, cât și în străinătate, grație virtuților literare, dar și detaliilor autobiografice care o definesc. Dincolo de amărăciunile și angoasele personale strecurate în paginile ei, de distanțarea uneori ironică, alteori lipsită de menajamente față de propria familie, de moșteniri asumate și afinități spirituale declarate, *Istanbul* este o fermecătoare istorie a relației de dragoste și neîmpăcare care-l leagă pe scriitor de orașul său natal (cu excepția celor trei ani petrecuți în Statele Unite ale Americii, ca bursier la Columbia University, întreaga sa existență s-a desfășurat în ambianța crepusculară, nostalgică a vechii așezări de pe țărmurile Bosforului). În toamna anului 2005, lui Orhan Pamuk – tradus, astăzi, în peste patruzeci de limbi – i-a fost decernat Premiul Păcii la prestigiosul Târg Internațional de Carte de la Frankfurt. Tot în anul 2005, a devenit laureatul Premiului Médicis, acordat celei mai bune cărți străine traduse în Franța, pentru romanul *Zăpada*.

Aceasta ar fi, *grosso modo*, fișa bio-bibliografică a „povestașului” Orhan Pamuk. Dincolo de datele ei obiective se află însă realitatea unei personalități intelectuale bine structurate, care și-a asumat riscul de a gândi lumea în care trăiește și de a se gândi pe sine cu deplină luciditate, fără iluzii, ipocrizii sau compromisuri. Orhan Pamuk poartă cu sine povara individualității și a nescindării, care-i aduce, nu de puține ori, ostilitate și respingere în țara sa de baștină; puțini dintre cei cărora li se adresează acceptă să se privească în oglinda necruțătoare pe care le-o pune în față și să se confrunte, fie și pentru câteva clipe, cu întrebările și cu singurătatea propriei ființe.

Biografia complementară și dilemele identității

Dilemele și nedumeririle legate de identitate îl stăpânesc pe Orhan Pamuk de timpuriu: „Începând din copilărie, într-un cotlon al minții mele a stăruit, vreme de mai mulți ani, gândul că undeva, pe străzile Istanbulului, într-o casă asemenea cu a noastră, trăia un seamăn, un geamăn de-al meu, ba chiar un Orhan întru totul aidoma cu mine. [...] Mă întâlneam uneori în vis, urlând de parcă aș fi trăit un coșmar – întotdeauna, într-o altă casă –, cu acel alt Orhan, iar cei doi Orhan se priveau în tăcere, cu stranie și necruțătoare stăpânire de sine. [...] Când eram nefericit, începeam să-mi imaginez că urma să plec în altă casă, să mă îndrept spre o altă viață, unde se afla celălalt Orhan, așa încât mă amăgeam cu tot soiul de fantezii privitoare la fericirea care-l înconjură, convins, într-o oarecare măsură, că acel Orhan eram chiar eu. Asemenea reverii mă făceau atât de fericit, încât nici măcar nu mai simțeam nevoia să plec în altă parte.” (Orhan Pamuk, *Istanbul. Hatıralar ve Şehir / Istanbul. Amintirile și orașul*, Istanbul, Yapi Kredi Yayınları, 2004, pp. 11-13).

Această viziune din copilărie, asupra căreia revine în repetate rânduri atât în memorii, cât și în cuprinsul unor interviuri, prefigurează câteva dintre motivele recurente ale romanelor lui Orhan Pamuk: motivul „sosiei” sau al gemenilor, motivul umbrei, motivul identității și al alterității. Ea trădează nu numai fascinație față de misterul personalității umane, ci și o predispoziție, o deschidere timpurie către

„celălalt”. Pe măsură ce îi parcurgem opera, constatăm că în centrul frământărilor, de azi și de ieri, ale lui Orhan Pamuk se află, așa cum el însuși o mărturisește, „problema «celuilalt», a «străinului», a «dușmanului» care stăruie în mintea fiecăruia dintre noi sau mai degrabă a modului în care această imagine poate fi transformată”. Cu cine se identifică „străinul” ori „celălalt”? Cu oricare „altcineva”, chiar „altceva” la care ne raportăm în funcție de propriul set de valori și de propriul cod de cunoaștere, condiționați de datele unei individualități fatal limitate, de propria moștenire și memorie culturală. Cum putem înfrânge stereotipurile mentale și preconcepțiile în abordarea acelor realități al căror mod de ordonare ori de funcționare ne scapă? Orhan Pamuk nu caută formule universale, ci căi de mediere individuale, menite să protejeze diversitatea umană, într-un cadru armonios, fertil contactelor și convergențelor: „De fapt, ceea ce contează nu sunt civilizațiile, ci existențele umane – lucrurile mărunte, care privesc viața zilnică –, mirosurile abia perceptibile, culorile și atmosfera acestei vieți, precum și micile istorii pe care le trăim.” („Bridging Two Worlds”, *Online NewsHour*, 20 nov. 2002 – interviu cu Orhan Pamuk, realizat de Elizabeth Farnsworth).

Definirea identității colective se întrepătrunde strâns cu definirea identităților individuale. Acestea din urma rezultă din conjuncția identităților multiple pe care și le asumă fiecare persoană. Dar, observă Orhan Pamuk, identitățile individuale se construiesc și se deconstruiesc neîncetat, printr-un proces

ORHAN PAMUK
Mă numesc Roșu

Curtea
veche

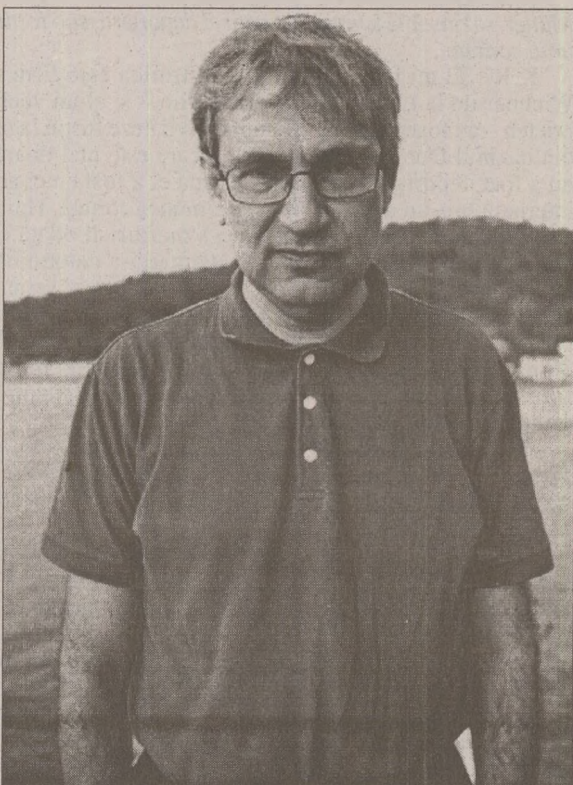
premiul Nobel - 2006

permanent de selecție, prin nenumărate asumări și refuzuri, ceea ce le face greu de surprins într-o formulă unitară, necontradictorie.

Din ce anume se urzește, așadar, identitatea asumată de Orhan Pamuk? În primul rând, dintr-o sumedenie de „identități obiective”, care nu sunt rodul unei alegeri, ci al moștenirii culturale; acestea sunt acceptate cu seninătate, fără complexe, fără tulburare. Privit din această perspectivă, Orhan Pamuk este turc, istanbulez și exponent al unui mediu cu certe aspirații occidentale: „Pentru cei ca mine, care trăiesc la hotarele Europei, într-un soi de indeterminare, și care se nutresc din cărți, Europa a însemnat întotdeauna un viitor, un vis, o iluzie, bună sau rea, râvnită sau temută, un țel apropiat sau o primejdie. Un viitor, dar niciodată o amintire. [...] Generația mea și majoritatea generațiilor care au precedat-o au crezut în această iluzie mai mult decât europenii.” (*Celelalte culori*, pp. 328, 330)

Pentru asemenea medii, care au străbătut curajos crizele de creștere ale Turciei republicane, Occidentul – noțiune cu conținuturi schimbătoare, cu definiții multiple, care reflectau aspirațiile și interesele fiecărui individ, fiecărui grup în parte – a rămas forma constantă de raportare la alteritate. Europa (Occidentul, cu alte cuvinte) devenise o obsesie încă din anii '50-'60 ai secolului XX, pe valul entuziasmului sau, dimpotrivă, al frustrărilor generate de reformele radicale promovate de Mustafa Kemal Atatürk: „așa se face în Europa”,

se spunea frecvent în copilăria lui Pamuk; sau „ce-or să spună europenii dacă or să vadă asta?”; sau „europenii sunt oameni rafinați, foarte subțiri, foarte cultivați și delicați”, dar „cu condiția să nu le lezezi interesele” (*Celelalte culori*, pp. 329-330). Asemenea remarci trădau, fără doar și poate, nu numai solidaritatea de principiu, ci și sentimentul de nesiguranță, de non-identitate în raport cu Occidentul. Persistența acestui sentiment, eșecurile politice și economice repetate, controversele interne, ruptura dintre clasa politică și majoritatea abandonată a populației au condus în timp, în sânul aceleiași pătri sociale care se situa, cândva, în avangarda modernizării Turciei, la o atenuare semnificativă a entuziasmelor inițiale și la instalarea unui soi de apatie, de oboseală, asociată, în unele cazuri, cu reacții iritate la presiunile externe: „Burghezia turcă trăiește suferința și mânia pierderii speranțelor occidentalizării. Deși și-a pierdut aceste speranțe, se străduiește, parcă, să dea impresia că nu și le-a pierdut. Epoca copilăriei procesului de occidentalizare a Turciei s-a isprăvit, iar acum începe o reacție mândioasă și plină de îndărătnicie. [...] Poate că acest fapt este îndreptățit, pentru că în o sută de ani am învățat ce înseamnă Occidentul. Dar adevărata mânie provine din faptul că în acest răstimp nu ne-am occidentalizat, că Europa nu ne dorește. Acum toată lumea vorbește despre asta, cu acea mânie a bătrânilor ale căror iluzii de tinerețe nu s-au împlinit.” (*Celelalte culori*, pp. 340, 341)

Oscilația între fascinația Europei, pe de o parte, și incapacitatea de a se detașa de trecut, pe de altă parte, reflectă, așadar, dilema identitară majoră a Turciei. Paralizată de această incertitudine care amenință să evolueze într-o veritabilă schizofrenie, trădată de clasa politică și de formatorii de opinie, respinsă în eforturile sale de integrare, Turcia riscă să devină o „civilizație a rușinii”, care nu va mai izbuși să-și disimuleze frustrările și să-și recompună sinele divizat. Preocupat de perspectivă, scriitorul revine din ce în ce mai frecvent asupra acestui impas și, mai ales, asupra spaimei provocate de modernitate – „rușinosul secret de familie al Turciei”, cum o numește el. Formula sa de terapie nu întrunește însă prea mulți adepți și se soldează, cel mai adesea, cu o adversitate virulentă, tenace. Pe de altă parte, exacerbată de diferențele dintre Est și Vest, încurajată de retorica unor lideri de opinie, moderniști ori tradiționaliști, s-a dovedit a fi nu numai ineficientă, ci chiar primejdioasă, conducând la radicalizarea diverselor segmente sociale și la divizarea vizibilă a societății turce: „Cred că Turcia și-a distrus democrația, de-a lungul anilor, pentru că intelectualii, media, presa ei au crezut prea mult în occidentalismul Vestului și în orientalismul Estului („Bridging Two Worlds”, *Online NewsHour*, 20 nov. 2002 – interviu cu Orhan Pamuk, realizat de Elizabeth Farnsworth).

În ciuda acestor clivaje, Orhan Pamuk se considera european (occidental) nu atât sau nu numai în virtutea spațiului geografic în care trăiește – „De-a lungul întregii mele vieți am trăit pe țărmul european al Istanbulului, adică pe continentul european. Pentru mine nu este deloc greu să mă socotesc european, cel puțin sub raport geografic” (*Celelalte culori*, p. 330), remarcă el, nu fără ironie.

Pledând pentru o conciliere între bogata moștenire

orientală, aflată într-un soi de suspendare temporală, și civilizația occidentală, definită prin vigoarea culturii sale civice, scriitorul turc nu se delimitează nicidecum de propria cultură. Posibila simbioză între cele două paradigme culturale, cu nesfârșitele lor varietăți (prea puțin aduse în discuție când se recurge la termeni strict antitetici), este sugerată chiar de destinul „povestașului” Orhan Pamuk – cel care nu ostenește să vorbească, în cărțile sale, despre lumile plurale ale Estului și despre polivalența Vestului. Într-un interviu acordat revistei *Der Spiegel* în toamna anului 2005, Orhan Pamuk era întrebat cum se raportează la identitatea sa islamică: „Consider că sunt o persoană care provine dintr-o cultură islamică – spune Pamuk. Oricum, n-aș spune că sunt ateu. Sunt, deci, un musulman care asociază ideea de identitate istorică și culturală cu această religie. Nu cred într-o legătură directă cu Dumnezeu. [...] Mă identific cu propria mea cultură, dar sunt fericit că trăiesc pe o insulă tolerantă, intelectuală, unde mă pot ocupa de Dostoievski și de Sartre care, amândoi, au avut o mare înrăurire asupra mea.” („Orhan Pamuk and the Turkish Paradox”, interviu acordat revistei *Der Spiegel*, 42/2005, preluat de *Newsletter – Frankfurt Bookfair Special*, 21 oct. 2005)

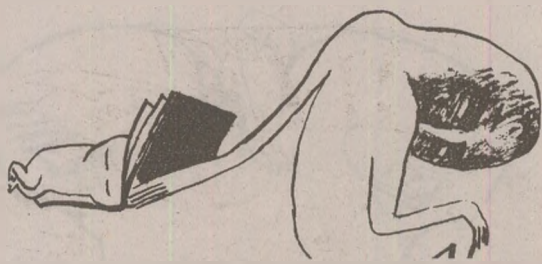
A trăi pentru a scrie

Soluția oferită de Orhan Pamuk la provocările istoriei imediate este, prin urmare, mai degrabă de ordin personal, după cum personale sunt și riscurile pe care și le asumă rostind cu franchețe ceea ce gândește. Revenim, astfel, la identitatea sa fundamentală – cea de scriitor cu vocație universală. Controversele iscate în jurul romancierului, tendința de a-l denigra și de a-i demonetiza opera se datorează, fără îndoială, nu numai invidiei unor confrăți – ingredient indispensabil al breslei, pe toate meridianele –, ci și faptului că este perceput de o parte din conaționali ca o permanentă sfidare. Scriitorul insistă însă să-și rostească adevărurile, în numele dreptului la libertatea de expresie, și refuză să vină în întâmpinarea orizontului comod de așteptare al potențialilor cititori. Mai mult, Orhan Pamuk nu dorește să facă parte din „establishment-ul intelectual” al țării sale; este și motivul pentru care a declinat un premiu de stat, justificându-și refuzul prin imposibilitatea de a accepta o recompensă dictată de calcule conjuncturale și de considerente „de imagine”.

Dincolo de luminile și de umbrele trecătoare ale rampei, Orhan Pamuk rămâne un solitar, dedicat uneltelor și darurilor sale. Fericirea condeierului care petrece șapte zile pe săptămână citind și scriind fără răgaz, într-o încăpere austeră cu vedere spre Bosfor, este să scrie o jumătate de pagină de literatură autentică, mirabilă pe parcursul unei zile. Nefericirea izvorăște mai cu seamă din neputința de a-și decanta gândurile, de a-și împlini rosturile. Viața scriitorului în veac este, prin urmare, simplă și nespectaculoasă – o viață de truditor care îngroapă semințe, fără a ști cine și când va culege roadele. În centrul ei incandescent se află Cartea – cartea ca obiect, cartea ca miracol al civilizației, cartea ca desfătare a minții și consolare a inimii –, motiv nelipsit din romanele proaspătului laureat al Premiului Nobel pentru literatură. Deoarece, remarca unul dintre personajele romanului *Casa tăcută*, „când viața – această călătorie cu trăsura, care nu se petrece decât o dată –, se isprăvește, ea nu poate fi luată de la capăt. Pe câtă vreme, dacă ai în mână o carte, chiar una confuză și greu de deslușit, aceasta, odată isprăvită, poate fi luată de la capăt, se poate reveni asupra ei, ca să pricepi ceea ce înainte ți se părea de neînțeles – să pricepi viața.” (p. 337) Adeseori, oamenii trădează; cărțile adevărate – niciodată. Pentru Orhan Pamuk, acestea din urmă rămân, neîndoios, sensul și bucuria vieții. O bucurie pe care încearcă să le-o împărtășească și celorlalți, asemenea miniaturistilor din romanul *Mă numesc Roșu*, care se osteneau cândva să oprească timpul în loc, spre a afla timpul veșnic al miniaturii și timpul fără zăgazuri al lui Dumnezeu.

„Povestașul” continuă să ne fărâșească cu magia viselor și cuvintelor pe care ni le hărăzește. Dincolo de zgomotul și de furia lumii, în urma sa vor rămâne poveștile pecetluite în sipetele somptuoase ale cărților, iar cei care le vor citi vor înțelege, poate, că adevărurile cuibărite în inimile noastre – ale celor de ieri și de azi –, sunt chiar propriile lor adevăruri, aflând în această revelație bucurie și mângâiere. Astfel, lumea de mâine își va aminti, chiar dacă în chip nelămurit, de iluziile și deziluziile lumii de ieri.

Luminița MUNTEANU

m e r i d i a n e

Există evenimente prevăzute în programele oficiale ale unor manifestări, dar care, atunci când sunt percepute la „fața locului”, participativ, sparg canoanele și anulează relatările neutre și pretențiile de obiectivitate... Mă voi opri de aceea la componentele emoționale ale celor trei zile petrecute în această toamnă în labirintul cărților și în forfota publicului, la Frankfurt pe Main.

Așteptându-l pe Oskar Pastior...

Aprioric, aveam câteva motive de bucurie care treceau dincolo de orizontul normal de așteptare pe care-l generează fiecare târg de carte.

Oskar Pastior, laureatul Premiului Büchner 2006, cea mai prestigioasă distincție literară acordată de Academia Germană de Limbă și Poezie, urma să fie prezent la standul Editurii Hanser, apoi invitat pe celebra canapea azurie în fața camerelor de luat vederi ale televiziunii și în cele din urmă pe podium, alături de Herta Müller, pentru a prezenta un roman documentar, încă neterminat, scris la patru mâini, despre deportarea germanilor în Uniunea Sovietică, după terminarea celui de-al doilea Război Mondial.

La standul României, îmi era rezervată prezentarea unui medalion Oskar Pastior. Întâlnirea cu „regele neincoronat al familiei poetilor” (cum îl supranumea Michael Lentz într-un citat reprodus pe caietul program al Editurii Hanser) ca și ocazia de a-l reasculta recitându-și poemele, au fost spulberate de subita trecere în neființă a autorului, tocmai când era așteptat cu nerăbdare și venerație de publicul larg. Întimidându-și admiratorii prin chiar timiditatea sa, Oskar Pastior rămâne autorul unei opere care, distinsă cu aproape 20 de premii, devine un adevărat obiect de cult pentru cunoscătorii ei.

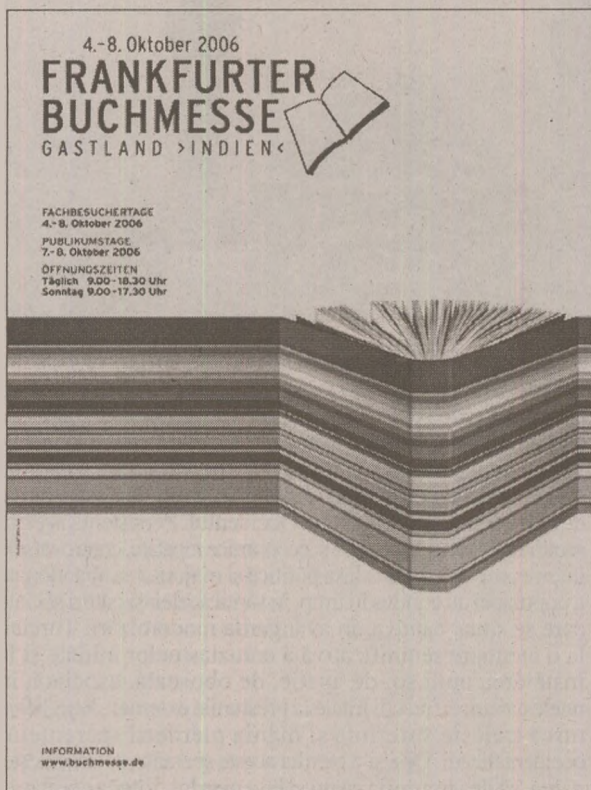
Șocată de vestea incredibilei dispariții a autorului unei „opere de maximă radicalitate și diversitate formală” (termeni în care juriul Premiului Büchner aprecia creația lui Oskar Pastior) am redactat și transmis o evocare pe calea undelor, către ascultătorii postului de radio „Deutsche Welle”. Ieșind din carul de transmisie instalat în incinta Tîrgului, l-am întâlnit pe Președintele Academiei de Limbă și Poezie, Klaus Reichert, care a acceptat în acele momente încărcate de durere să stăm de vorbă despre Oskar Pastior, la microfon, într-o încercare de a-l readuce pe poet printre noi, vorbind despre el. Transcriu fragmente din acest dialog „in memoriam”:

R.B.: Domnule Klaus Reichert, l-ați cunoscut pe Oskar Pastior îndeaproape, i-ați fost un bun și vechi prieten. Ce amintiri vă leagă de el?

K.R.: L-am cunoscut de când părăsise România, de la finele anilor '60. Era o ființă foarte ciudată, foarte amabilă, fermecătoare, dar și foarte rezervată. Trebuia să treacă mult timp până să-i devii prieten apropiat. Dar s-ar cuveni să spun și că era unul din puținii mei prieteni „foarte apropiați”. Am urmărit modul lent în care s-a încadrat

Oskar Pastior

în așa numita scenă literară „federală”, a fost un drum foarte, foarte greu... A început să scrie în germană poeme, în stilul său experimental. Primul său volum publicat aici, *Vom Siechersten ins Tausendste*, a apărut la Editura Suhrkamp unde eram pe-atunci lector. Apoi a publicat și la alte edituri. În primii ani, volumele sale nu s-au prea vândut. Era – cum se obișnuiește să se spună aici „ein Nische Poet”, un poet special... Există, în Austria mai ales, un mic grup de autori adepți ai experimentului lingvistic în poezie, prieteni cu Oskar Pastior; dar el și-a elaborat un ton cu totul și cu totul individual. Este greu de spus dacă a fost un poet german (suride) fiindcă în experimentele sale lingvistice apăreau atâtea alte elemente străine. Odată mi le-a și indicat: acesta este un cuvânt românesc, celălalt unul italian, francez... ele se reintilneau și în spiritul lui, în scriitura sa foarte metodic dirijată. Era un om plin de suflet, cum puțin mi-a mai fost dat să cunosc. Cum spuneam, ne cunoșteam de 30-40 de ani, mi-a văzut copiii crescînd și, cum ei nu aveau un bunic, el a fost pentru copiii mei ca un bunic bun... Gătea uneori, prepara și bucate românești... avea propriile lui rețete, deosebite. Dar în tot ce făcea, păstra și un fel de timiditate, de reținere, care te îndemna parcă să nu-l tulburi, să-l lași singur... Citea ziarul, fuma foarte mult pînă cînd, în urmă cu doi-trei ani, a trebuit să se lase de fumat, a suferit din această pricină, s-a îmbolnăvit, dar a depășit acest impas, descoperind noi forme poetice. *Harmonie du Soir* este una din ultimele lui opere...

R.B.: Ați dat de înțeles că și poliglotismul l-a ajutat pe Oskar Pastior să se joace cu sonoritățile, cu sensurile cuvintelor. Într-un anume fel, poezia lui a fost și „materie”, dar una transsubstanțiată dintr-un fond comun european... el a extras, ca un alchimist, din mai multe limbi – chintesența... elixirul... V-a vorbit despre acest proces?

K.R.: A vorbit despre aceasta în ultimii ani, a explicat metoda, de proveniență matematică, combinatorie... Poate că este important să pomenesc că prin această metodă riguroasă a izbutit să țină la distanță de poezia sa emoționalitatea, sentimentele. Și cred că acest fapt nu

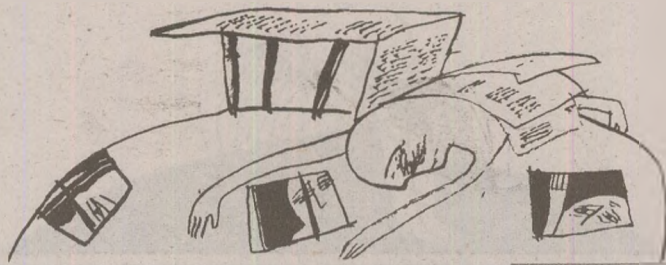
este lipsit de legătură cu cei cinci ani de muncă forțată pe care i-a fost dat să-i trăiască în fosta Uniune Sovietică, în Ucraina. A fost o absolută umilire, o barbarizare a ființei umane – nici nu pot să exprim toate acestea. Dar – ceea ce ar putea părea interesant este că despre anii deportării în lagăr a început să vorbească abia în ultima vreme. Eram vechi prieteni, dar nu știam nimic despre asta. Nu mi-a povestit nimic, s-a închis în sine.

R.B.: Urma ca aici la Frankfurt, împreună cu Herta Müller, să prezinte acest document al deportării, sub forma unui roman...

K.R.: Ei au fost împreună – al treilea este Ernest Wichner de la Literaturhaus din Berlin – și el un vechi prieten – au fost cu toți în Ucraina să viziteze fostul lagăr din bazinul Donbas. Herta Müller, care este mai tinără, nu a fost deportată. În schimb, mama ei a fost cinci ani internată într-un astfel de lagăr de muncă forțată. Herta a vrut să vadă aceste locuri și ne-a mărturisit odată că experiența de lagăr a mamei i-a marcat, i-a determinat puternic propria copilarie. Au început așadar să scrie o carte... încă ieri după-amiază Oskar Pastior mi-a adus revista „Die Horen”, unde fuseseră publicate primele 30 de pagini din acest roman în care există o emoție subiacentă; însă și aici el încearcă să o țină sub control printr-o scriitură foarte cerebrală.

R.B.: Sunteți și Președintele Academiei de Limbă și Poezie de la Darmstadt, iar lui Oskar Pastior urma să-i fie înmînat, peste câteva zile, Premiul Büchner. S-a bucurat la primirea veștii?

K.R.: S-a bucurat enorm! Am ținut sesiunea de primăvară a Academiei în luna mai, la Copenhaga, unde juriul s-a întrunit și a început să se consulte cui să-i atribuiască premiul în acest an. De mai mulți ani am pledat pentru a i-l acorda lui Oskar Pastior, dar eu nu pot lua o astfel de decizie de unul singur. Avem un juriu și membrii acestuia votează. La Copenhaga, Oskar Pastior a avut o lectură în vechea gliptotecă, o lectură atât de cuceritoare încît cei prezenți, chiar și scriitorii care nu se simțeau atrași în mod deosebit de scrierile sale, preferîndu-i pe autorii tradiționali,

meridiane

au exclamat: „acesta este adevăratul candidat pentru Premiul Büchner!” Așa încît nici nu a fost prea greu să-l susținem. Iar după întrunirea juriului, l-am sunat la telefon, el se afla din fericire încă în camera de hotel și i-am spus „Oskar, tu primești Premiul Büchner!” – „Nu, nu este posibil, nu cred!” – a exclamat el peste măsură de fericit! Iar cînd m-am întors la hotel, Oskar Pastior, Herta Müller și alți cîțiva scriitori stăteau împreună, destupaseră o sticlă de șampanie și sărbătoreau vestea. Chiar și poeții care speraseră că ei vor primi premiul s-au bucurat.

R.B.: *A-i decerna lui Oskar Pastior acest premiu a avut și funcția unui semnal, mai ales într-o perioadă în care și beletristica suferă de pe urma trivializării discursului literar... Dar cum se va desfășura acum decernarea premiului?*

K.R.: Cu o seară înaintea decernării premiului, laureatul citește fragmente din opera sa. Vom face în așa fel încît prietenii lui Oskar Pastior – Herta Müller, Ernest Wichner, poate și Werner Söllner, încă nu știu exact dacă vom apela doar la autorii germani originari din România sau și la alții – să citească unele fragmente din scrierile lui. În ceea ce privește ceremonia decernării – Christina Weiss, fost ministru al Culturii – o să rostească discursul de laudatio (textul este deja gata mi-a comunicat aceasta în urmă cu cîteva zile)... după care dau citire textului de pe diplomă. Nu știu dacă discursul pe care Oskar Pastior urma să-l rostească este terminat, dar în mod sigur el este deja schițat; după cum îl cunosc, sunt sigur că l-ar fi cizelat pînă în ultimul moment. Discursul de mulțumire va fi citit fie de editorul său, Michael Krüger de la Hanser Verlag, fie îl voi citi eu, în calitate de președinte ale Academiei...

R.B.: *Am să vă adresez cu orice risc și o întrebare naivă: cum va explicați această forță de creație a autorilor germani originari din România?*

K.R.: Cred că limba a fost singurul bun pe care-l posedau, cu ajutorul căreia au și putut să se impună, să reziste unui mediu lingvistic străin la care se adăugau elementele unei dictaturi de tip comunist. Și acest bun este singurul pe care l-au putut lua cu ei și la care au ținut ca la ochii din cap. Limba este cea care le-a rămas, indiferent în ce fel au folosit-o. Un alt poet, Paul Celan, care provenea și el din România, din Bucovina, a scris și el în germană deși a trăit la Paris ulterior. Limba a fost cea care l-a rămas și ori de cîte ori am vorbit despre aceasta, el a întrevăzut în limbaj un fel de instrument de salvare (de unde și termenii atît de puțin folosiți la care a recurs), limba neavînd voie să fie lăsată la îndemina ucigașilor... Cred că puțin din această atitudine o regăsim și la scriitorii germani originari din România...

Interviul pe care Klaus Reichert mi l-a acordat, la foarte puține ore după ce poetul s-a stins din viață, a stat sub semnul emoției în dimineața acelei zile de 5 octombrie. O zi mai tîrziu, toate marile ziare germane deplîngeau pe pagini întregi moartea poetului. Editarea operei sale va continua la Hanser Verlag sub îngrijirea lui Ernest Wichner. Iar traducerea în germană ale celor 33 de sonete de Petrarca, ale operei complete Urmuz, ale poeziilor de tinerețe ale lui Tristan Tzara, ale unor poeme de Marin Sorescu, pe care Oskar Pastior le-a semnat se adaugă apariției în aceste zile, la Editura Urs Engeler, a poeziilor lui Gellu Naum, marele său prieten cu care a împărțit Premiul European de Poezie. S-a dus să-l reîntîlnească în eternitate, „strecurîndu-se prin cîta timpului”.

O demonstrație convingătoare

În liniștea solemnă și în fața elitei politice și intelectuale a Germaniei, sub cupola celebrei Paulskirche, monument evocator al ctitoririi democrației germane, a fost oficiată duminică, 8 octombrie, ceremonia decernării Premiului Păcii, atribuit în acest an de Asociația Librarilor Germani sociologului, profesorului, istoricului și scriitorului Wolf Lepenies, autor a numeroase cărți, ctitor al unor Instituții de Studii avansate în Europa de Est și de Sud-Est, de felul New European College de la București, după modelul Wissenschaftskolleg-iului de la Berlin (al cărui director a fost vreme de mai mulți ani). Bucuria pe care mi-a stîrnit-o vestea că Andrei Pleșu va rosti elogiul laureatului a fost nu doar confirmată, ci amplificată de ceremonia (transmisă în direct de postul public de

televiziune ARD). Festivitatea a inclus discursuri de înaltă ținută intelectuală, riguros elaborate, vibrînd la dialectica subtilă a jocului de idei, practicat cu dezinvoltură și erudiție, în textele dintru început proiectate pe sistemele de referință ale actualității politice și ale istoriei.

A rosti un discurs laudativ la adresa laureatului Premiului Păcii recurînd la figurile „războiului”, invocînd termenii unui tratat militar din secolul XV, făcînd aluzie la teoria vocațiilor piezișe a lui Lucian Blaga, glosînd din perspectiva istoriei recente a războiului rece și a perioadei post-comuniste oximoronul „lupta pentru pace”, a sublinia calitatea de ctitor al Institutelor de Studii Avansate în Europa de Est și de Sud a celui care a fost ani de-a rîndul director al Wissenschaftskolleg-iului din Berlin, pentru a releva virtuțile de „dux bactaliarum”, „pacificator de anvergură” cu „dexteritățile unui luptător sagace” ajuns la capătul uneia din campanii, pe malurile Dunării, unde el, Wolf Lepenies, reușise să lase în urmă „geometria funcțională a unui reînceput”, a-l compara pe laureat cu un Don Quijote pragmatic pentru a-și asuma alături de el, în România, „postura unui acomodat Sancho Panza” – sunt doar cîteva din piruetele intelectuale și actele de cutezanță retorică prin care Andrei Pleșu și-a încîntat și cucerit auditoriul. Faptul că vocea lui Andrei Pleșu s-a făcut auzită din nou tocmai într-un astfel de moment, cu o astfel de ocazie, în Germania – mi s-a părut a fi fost și un serviciu adus „imaginii României” înaintea intrării ei în Uniunea Europeană.

Presa germană a publicat discursul lui Wolf Lepenies și nutresc speranța că și cititorii din România vor avea ocazia să-l cunoască în paginile unor reviste, alături de excelentul „laudatio” rostit de Andrei Pleșu.

Un stand luminos

În decursul ultimilor ani, modul de prezentare a României la cel mai mare salon de carte din lume a cunoscut

unele fluctuații. De astă dată, tendința ascendentă reperată deja la ediția din toamna trecută a continuat: standul a fost spațios, deschis, luminos, bine amplasat „geostrategic” sub o deviză inspirată *memory and vision* – în ajunul primirii țării în Uniunea Europeană. Impresia de deschidere spre lume a ofertei de carte a fost susținută de cîteva publicații informative, într-o excelentă prezentare grafică, redactate în engleză. Între acestea, și o antologie de proză contemporană cu fragmente din scrierile a 11 autori. Manifestările la stand, continuarea prezentării proiectului „Sibiu 2007 - capitala culturală a Europei” într-una din sălile de conferință ale Tîrgului, prezentarea antologiei de poezii a Norei Iuga în traducerea lui Ernest Wichner, care va apărea la Editura Klett Cotta, dezbaterile la Forumul Internațional al traducătorilor a dificultăților de transpunere dintr-o limbă în alta a poeziei, cu participarea Norei Iuga, prezentarea programului Institutului Cultural Român de sprijinire a traducerilor literaturii române în limbi de circulație internațională, virtuțile compensatorii ale literaturilor regionale, cum s-a intitulat o masă rotundă cu referire la literatura germană din Banat la care au participat Adriana Babeți, Cornel Ungureanu și Daniel Cohn, o pledoarie pentru literatura tînără, în favoarea publicării căreia s-a angajat Editura Polirom, prezența unor autori la stand – Ioan T. Morar, Mircea Mihaieș, Florin Lăzărescu, a unor editori români din străinătate, precum Traian Pop, un adevărat promotor pe cont propriu al literaturii române în Germania – au întregit tabloul participării românești. Care a căpătat strălucire și prin prezența scriitorului Eginald Schlattner și a regizorului Radu Gabrea. Ecranizarea romanului *Cocoșul decapitat* va fi lansată pe piață în februarie viitor. Epopeea realizării acestui film, al cărui montaj este în desfășurare, a fost expusă de autor și regizor tocmai sub cupola salii de conferințe din incinta Salonului de Carte, sub genericul programului „Sibiu 2007 – capitala culturală a Europei”.

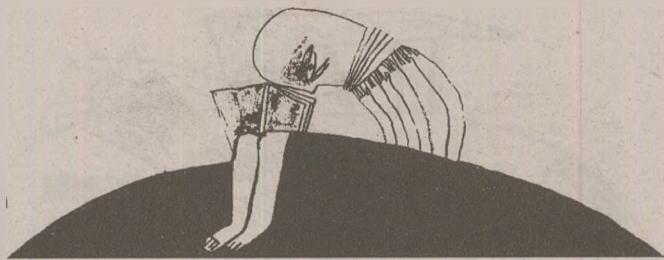
Am întrevăzut în programul manifestărilor românești la Tîrgul de Carte de la Frankfurt pe Main, în sfîrșit, unele tendințe culturale ofensive, de mult scadente, o intensificare a campaniei de traducere în limbi străine a autorilor români de către vorbitori nativi. Am regretat deficiențele expunerii cărților. Dacă varietatea de titluri a fost impresionantă, amestecul acestora pe rafturi a rămas aiuritor.

Bilanțul ediției 2006 a Salonului Internațional de Carte de la Frankfurt pe Main, redus la o frază într-unul din enunțurile difuzate de agențiile de presă, se referă la „optimism”, la „o bună dispoziție generală și la o „îmbucurătoare cifră de afaceri de 600 de milioane de euro”. O altă depeșă constată că Salonul de Carte se autoînscează tot mai pregnant ca festival cultural. Revista „Der Spiegel” crede că Tîrgul de Carte ar fi aidoma unui „organ cerebral al lumii”..., dar – țin să precizeze organizatorii – el este și rămîne și un forum polivalent de dezbateri: despre traduceri, despre relația dintre beletristica și literatura de specialitate, despre inovații, viitorul educației, alfabetizare, pericolul terorist, dialogul dintre culturi, globalizare, feminim, islam...

Rodica BINDER

11 octombrie 2006, Bonn

literatură

Constanța Buzea

POST-RESTANT

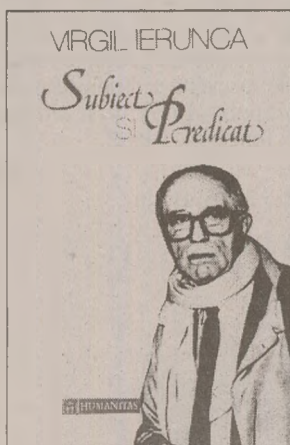
Convingerea noastră este că a scrie, în situația în care sunteți, echivalează cu a vă salva sufletește, este ca și când v-ați ruga cu cele mai simple și nepretențioase cuvinte pentru o stare de armonie interioară, pentru sănătatea și confortul nervilor după o viață de zbucium. Nu vă preocupați de părerea celorlalți, nu căutați recunoaștere, accept, păreri. Scrieți în continuare pentru dumneavoastră înșivă și vă veți întări, scrieți pasteluri, scrieți despre toamnă ca despre anotimpul regăsirii, cum bine spuneți undeva, despre întâlnirea cu fructele și florile ei rezistente și de încredere. Scrieți despre ce lumea oamenilor a uitat să scrie și să se bucure. Și dacă sunteți credincioasă, scrieți rugăciuni către bunul Dumnezeu, ca ofrandă pentru sănătate și iubire. (Florica Ion Agapie, București) ✉ Vă mulțumesc că citiți rubrica aceasta ca să vedeți „ce suferință mai seamănă cu a mea, să pot să-mi duc și eu crucea prin lumea aceasta plină de interdicții. Dumnezeu nu ne dă totdeauna ce dorim, și cactusii se deschid uneori greu în flori luminate”. Aveți întru totul dreptate, și știți bineînțeles că nu tot ce ne dorim noi ne este de folos, pe termen lung. Câteva versuri, din ce ați trimis, și care singure vă arată o sensibilitate accentuată: „Acel văzduh supus de roze”, „i-e trupul astăzi ca-n copilărie”, „Trec zilele ușor împovărate/cu flori de câmp uitate într-o carte./ Veni-va duhul aripilor frânte”, „plâng crinii stinși în zarea de aramă”, „Lumina lor, un logos sfânt”, „să mă visezi/ în dansul călătorului/ când lemnul doare/ în muzica eternei nostalgii”. Toate versurile sunt importante pentru dvs., mie imi sună bine numai câteva. Sentimentală și posibil fără lecturi susținute pentru a vă compara cu alții și pentru a

ieși din nostalgie și din elegiac, nu țineți poate să fiți originală cu tot dinadinsul. Cea mai legată liric, în acest context, mi se pare fi poema *Timp*, cu ideea luminii dintre două gutui, cu nisipul care nu devine timp, cu amintirea care nu aparține trecutului ci prezentului în continuă alunecare înainte. (Adina Victoria Sirbu, Tg. Jiu) ✉ Nu vă faceți probleme, nu plictisiți pe nimeni, versurile nu ar trebui bănuite de o astfel de reacție. Totuși, poezii ar trebui, după puteri, să vrea să-și sară peste umbră, peste limite, și să scrie nu numai onorabil, nu numai în tonul minor al propriei biografii și care n-are decât vag legătură cu suferințele noastre curente, copleșitoare. Poezia este o ființă abstractă, uneori tiranică, și care ne pune la treabă în folosul ei. Dacă nu o scrii cu sentimentul că tu ești muritor și ea nemuritoare, eșuezi în acest demers divin. V-am citit în manuscrisul intitulat *Descântec*. Elegiac, amintirilor de toate calibrele le dați glas, în cadențe ușor monotone, cu defecte pe alocuri, bătând spre romanță duioasă. Iată acest *Descântec unei amintiri*, la care îmi dau seama că nu puteți renunța: „S-a sfârșit povestea noastră./ Ca o floare într-o glastă./ Măi fatucă, dragă fată,/ S-a uscat de astă dată./ Amintește-ți sărutul duios./ De noi amintește-ți frumos./ Surâsul gingaș, ochiul senin./ Toate-s trecut și nu mai revin./ S-a dus, nu mai e nimic de spus./ Cuvântul de dor de mult a apus./ Voi bea o lacrimă topită în vin./ o pot uita, puțin câte puțin”. Așa este în viață, și-n simțământ, poveștile se sfârșesc abrupt, poezii le consumnează cu hârnicia suferinței lor, fără să se gândească la tragediile posibile în viitor, la suferințele majore ce le-ar urma fragilelor emoții tinerești stărnite de „surâsul gingaș, ochiul senin”. Idei frumoase sunt în *Plecarea mieilor*, dar atât de stângaci exprimate! Ne-au părăsit ingeri curați sufletește/ Vădov e pământul fără călătorești./ Dușmăniind am rămas cu ură în țeste/ Cât de greu ne va fi fără ei, fără miei”. Și iarăși, numai câteva versuri au tensiunea corespunzătoare în poemul jeluindu-se pe temeiul unui fierbinte *Te iubesc*. „Te iubesc livid, te iubesc timid./ Te iubesc ca pe-un tren ce-a plecat./ Te iubesc într-un timp răstăginit./ Te iubesc istovit de iubire/ Precum piatra-nălțată-n zidire./ Te iubesc mai presus de cuvinte./ Să zburăm printre stele și sorii/ Cuibăriți în tot puful din nori”. Nu vă laud pentru aceste versuri, dar ele sunt o idee mai răsărite printre celelalte, și vedeți, decupate din context și așezate împreună, dau tensiune sentimentală și emisie coerentă textului de-sine-stătător astfel obținut. Vă adresați în felul următor: „Scriu pentru întâia dată către o revistă spre a-mi fi publicate încercările literare. Modul în care abordez eu poezia poate fi perceput ca unul desuet,

dar refuz abstractul în arta poetică, la fel ca în pictura se poate atinge culmea prin a scrie poezie fără să scriem nimic, iar prieteni, cunoscuți și critici să teoretizeze în fața unei coli albe: marea abstractului subînțeles, din nimicul spus”. Mi se pare că stați, în teoria dvs., pe un fals. Nu puteți declara că refuzați ceva ce încă nu înțelegeți ca lumea. Decât să vă declarați refuzul, mai bine stați la îndoială că ați făcut gesturi de cultivare, încetul cu încetul, ca să vedeți dacă nu cumva, în timp, asimilând ce vă lipsește și schimbând maniera, ați depășit desuetudinea și ați iubi cu iubire nouă spațiile aerisite ale artei. Sunteți dator să încercați o înaltare din sinele în care stați acum închistat, gata să declarați că sunteți un neînțeles, o victimă. Nu acesta este drumul pe care dvs. doriți să mergeți. Acesta este acum singurul drum pe care-l puteți aborda, și nu vă va duce prea departe. Este total păgubos să declarați că: „Acesta este drumul pe care eu doresc să merg, un drum înainte de Homer, un drum pierdut printre peșterile lui homo-sapiens când, prin cuvânt se vindecau”. Doamne, dumnezeule, vă îmbătați cu apa rece! Doar pentru că v-a intrat în minte ideea că nimic bun nu există pe lume în afară de primitivismul pe care-l preferați, naiv? Credeți că dacă veți scrie în continuare astfel, rezolvați problemele tranziției? Spuneți convins: „Într-o perioadă dificilă, de eternă tranziție (sublinierea îmi aparține. C.B.), în care cărțile se vând foarte greu, copiii citesc foarte puțin, consider, este momentul pentru acest fluid poetic ce la prima vedere pare copilăresc. Acesta este drumul... Descântecul dintre cântul cocoșilor de dimineață și cântecul bufniței în noapte, cuvântul medicament pentru eterna (iarăși eterna! s.m. C.B.) rana a sufletului”. Dacă tot este eternă, de ce să ne mai tratăm? Stimată domn, încercați cu descântecul, poate efectul lui bun mie îmi scapă. Condiția ar fi să fie și bine scris, ca să ajungă la inima tuturor și să convingă. Să luăm de exemplu acest *Descântec pentru puțin*, care e departe de a rezolva problemele eternei noastre tranziții: „Împușcă-mă c-un sărut de lumină/ Noaptea în mine plânge, suspină./ Raza de foc ce străbate întunericul mat./ Caută prin bătrâni, copilul uitat./ Plămădește cu privire, cu zâmbet curat./ Nimbui iubirii, ce din palme-aș, scăpat./ Dezgheață-mi din vine, clocotul amar./ Să-ți pot oferi, o floare în dar./ Înfrânt mă simteam în acest calvar./ Eu fugit din noi, căzut din plural./ Puțină speranță, puțină iubire, puțină lumină/ Doar puțin din toate, către pacea divină”. Între noi fie spus, sunt mai multe virgule decât s-ar cere, în acest descântec neconvingător. (George Ioan Canache, Moreni, Dâmbovița) ■

Prin anticariate

Popasuri. Zăbave

A m luat, dintr-un anticariat (și) de duminică, deschis amatorilor de promenadă, un volum de plimbări răbdătoare printre oameni și cărți: *Subiect și predicat*, de Virgil Ierunca. Ediție din '93, amintind de Humanitasul anilor de început, cu coperti simple și siglă verde. Scrierea unor texte vorbite, măcar în parte, la Europa Liberă. „Exorcizarea vremurilor adormite”, frumoasa metaforă sub care așază Virgil Ierunca o și mai frumoasă nebunie, donquijotescul turnir cu uitarea, cu iertarea leneșă, cu inconștiența, se face în *Trepte*, *Priviri*, *Exil*. Între ele, părți ale unei elegii sub arme, și sub timp, nu

mai puțin de temut decât ele, încap *Prieteni care au fost*, savanți romantici în vremuri proaste, cărora nici moartea, măcar, nu le mănâncă din aură.

Un morb al conștiinței nefericite, fanionul lui Fondane, purtat de-atâtea ori și de Virgil Ierunca, i-a atins pe toți de ciți e vorba în inventarul cu nume și fapte. Întîi, pe tinerii tinere generații, cavaleri ai amăgirilor, aristocrați ai gusturilor bune și statornice. Cîte o frază, stoarsă de orice patetism și oprindu-și pentru sine doar o reținută, deplin filtrată, emoție, închide un fel de a fi: „Nu cunosc numele dumnezeului pe care și l-a ales Mircea Eliade ca să i se închine – din catalogul atîtor religii examinate de el –, de un lucru sînt însă sigur: de rugăciunea lui.” Sau, la moartea lui Noica: „Constantin Noica este o enigmă națională. Ca și Iorga. Cu imense deosebiri însă. Iorga a fost un om public. Noica, un singuratic, un schimnic laic. Pe Iorga îl găseai pe baricade, în parlament sau la catedră. Baricadele lui Noica sînt poezie, parlamentul său e biblioteca, iar catedra, o odaie mai săracă decît sărăcia, cu doi-trei ucenici.”

Alătura lor, sînt prietenii foști, dar niciodată trecuți, Lucian Bădescu, Dinu Pillat, Mircea Popescu, Ioan Cușă, Noel Bernard, Mihai Cismărescu, N. Petra și Mihai Fărcașanu, zis Villara. Nume lipsite de lustrul înșelător al primei actualități, ocupîndu-și stalul discret în confortabilele, în cultură, istorii alternative. Istoria Europei Libere, istoria bijuteriilor de anticariat, *Frunzele nu mai sunt aceleași*, povestea dinastiei de Florica și a sorbonarzilor bonomi și boierește nelalocul lor. În urma-tuturor, două priviri: „Din sihăstrie pînă în moarte nu e de făcut decît un pas. Aud mereu pașii lui Mihai Fărcașanu.” Și „Aici e radio „Europa Liberă”! Fără Noel Bernard. O eroare a destinului.”

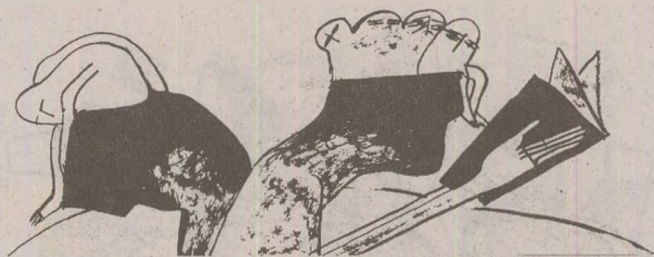
Și alte priviri, mai degrabă realcătuirii ale imaginilor care se destramă, însoțesc alte plecări. Sau alte sosiri, legitimări în literatură. Cronici de poezie și de eseu din

care măcar unele sînt făcute să fie, așa cum nu e datul lor definitive. Nu atît pentru operă, cît pentru omul care i scris-o și-a lăsat-o. Sau pentru omul care încă se mai răfuieste. Cărți de ucenicie – *Jurnalul de la Paltiniș*, și cărți pentru ucenici – *Teme 2*, bolnave de literatură, *Critica, formă de viață*, inconfortabilă, dar deferentă.

În fine, exilul. Paul Celan, care a plătit „cu risipa țesuturilor, cu scandalul și aprinderea lor, blestemul de a fi hărăzit Cuvîntului. Sînt puțini, din ce în ce mai puțini, poezii care mor în marea și teribilă tradiție: a lui Hölderlin, a lui Artaud sau a lui Van Gogh. Cei mai mulți naufragiază în confortul de a se prelungi: într-o metaforă sau într-o academie, într-o statuie sau într-un joc. Adică în tot atîtea chipuri ale istoriei.” Dumnezei deșerați și oameni de omenie, gesturi de curaj și contribuții mari-mărunte ale unor aproape necunoscuți care au știut sau au învățat să aștepte. Și să se ascundă, ca Daniel Boc: „Nu fațada – culcșul fiarelui./ Numai și numai fundătura. De acolo/ pornesc rădăcinile unice libertăți și/ istoria co-născătoare de oameni/ din oameni luînd, împrumutînd/ grăuntele pomirii către vis./ un snop de revelații și păcate.../ Multime, vast deșert uman/ și omenesc.../ din ordine nu iese/ altă ordine.”

E suficient să citești cum își încheie Virgil Ierunca aceste cronici, sau epiloguri ținînd nu marmura, ci memoria caldă, neîndoită, a unor oameni pentru care celălalt, că părere și faptă, contează, ca să suferi de teama de-a termina nepotrivit. Simplă, ca o propoziție în care numele și verbul lui spun tot ce-ar fi de spus, năvalnică și companita, totuși, ca *ars amandi* scrisă mai spre bătrînețe, lipsită de orice mîinii, dar fără să-și îmblînzească, nici o cîtime, criteriile, *Subiect și predicat* e cartea unui sceptic care-a iubit lumea. Din care n-o să iasă nici mai curînd, nici mai lesne decît prietenii de care vorbea.

Simona VASILACHE

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

După 25 de ani

Întîlnirile la 20 de ani după absolvirea facultății mi se par fantomatice și lucrînd prosteste împotriva timpului. Am refuzat să merg la întîlnirea după 20 de ani cu colegii mei de facultate, fiindcă prefer să-i țin minte așa cum erau cînd am absolvit, decît să-i revăd delabrați de timp, mai ales pe fete. M-am dus însă, pe post de isotoșitor, la întîlnirea soției mele cu colegii ei de facultate după 25 de ani de la absolvire. Pe cîtiva, foarte puțini, îi cunosc de cînd erau tudenți sau proaspăt absolvenți. Ceilalți îmi erau total necunoscuți. Din ei 600 de absolvenți din anul 1981 de la Facultatea de Medicină din București, cred că au venit vreo 200. Nu m-am dus la strigarea catalogului e la facultate, fiindcă acolo absențele sînt motivate în absolut sau pe proape – mort, plecat din țară sau nu se mai știe nimic despre el sau a. Seara la Clubul Diplomatic de la Băneasa, unde s-a ținut petrecerea, m-am văzut o sumedenie de oameni care mi se păreau mult mai în vîrstă decît soția mea – unii chiar erau, după mai multe încercări la admitere, iar alții din categoria celor care îmbătrînesc înainte de vreme.

Ceea ce mi-a atras atenția la acest grup de oameni care au venit la facultate în București din mai toate colțurile țării sau chiar din străinătate, fost aerul lor comun, mai puternic decît orice încercare individuală de a-și masca. Aerul unei așteptări îndelungate și neîmplinite la vreme. Îndăcîștii nefericiți și-au terminat stagiatura de trei ani în spitalele patriei, ei mai studioși dintre ei așteptau examenul de secundariat pentru a se specializa într-un domeniu anume al medicinei. Un examen care pînă la urmă le venea automat. Nu se știe nici azi prea bine cum a ajuns secundariatul și biroul aprobărilor Elenei Ceaușescu. Analfabeta băbătie n-a înțeles e ce mai trebuia să se specializeze medicii după ce au trecut printr-un tagiu de trei ani prin spitale. Nu s-au specializat acolo destul? Ministrul sănătății de atunci, dr Proca, n-a fost în stare să o lămurească pe șefa cabinetului 2, că una e ca absolventul de medicină să treacă printr-un tagiu de practică a tuturor specialităților medicale și cu totul altceva e de a da examenul de medic specialist. Pentru Elena Ceaușescu, acest examen era o prostie. După stagiile de cîte șase luni pentru o specialitate, absolvenții generaliști care trecuseră prin ele erau competenți medical pentru orice medicare dintre specializări. Doctorul Proca n-a avut țîra de a-i spune Elenei Ceaușescu în ce consta diferența. Dar pentru a nu produce un cutremur în rândul absolvenților care așteptau examenul de specialitate, aceștia au fost păcăliți, de la an la an, după ce au terminat stagiul din spitale și au ajuns care încotro ca medici generaliști pe harta țării. Timp de șase ani, acestor medici li s-a plimbat pe la nas iluzia că vor putea da examen de specialitate. Ministerul Sănătății le spunea să se pregătească pentru examenul de secundariat în primăvara fiecărui an, iar cînd venea anotîmpul examenelor indica din umeri. Nu venise aprobarea. I-am cunoscut pe unii dintre colegii soției mele din convorbirile ei telefonice. O auzeam dezbătînd subiectul secundariatului cu o anume „Consu”. Ea ce știa, se da?! Nu știu din ce motiv o luase soția mea drept guru al viitorului examen pe ceașă „Consu”, dar aveam să descopăr la întîlnirea lor de la Clubul Diplomatic că prietena ei avea impresia că soția mea știa ceva despre nimenia examenului. Cum, necum, amîndouă s-au pregătit în fiecare an în așteptarea marelui examen. În 1990 cînd s-a dat examenul, după moartea Elenei Ceaușescu, soția mea n-a mai avut curaj să-și încerce norocul la specialitățile pentru care se pregătise, interne și chirurgie, de pămă că absolvenții mai noi stăpîneau mai bine materia decît ea. Avea doi copii și voia să fie sigură că nu va mai fi exilată prin cine știe ce colț al țării, dacă nu ia secundariatul. N-a fost singura. Mulți dintre colegii ei s-au mulțumit cu posturile pe care le aveau pe unde i-a dus Dumnezeuul apartinînd guvernamentale cu șase ani înainte. Unora dintre ei această așteptare le-a lăsat pe față un fel de speranță adolescentină că la un moment dat li se va face dreptate. Alții, majoritatea, au aerul că au pățit-o nevinovați, ar nu mai vor să-și amintească prin ce au trecut. La Clubul Diplomatic, după cîteva ore s-au împăcat toți cu soarta lor de azi. La plecare, pe ei care veniseră acolo cu mașinile din provincie, dar și pe bucureștenii care fuseseră la petrecere cu mașinile lor îi aștepta ceva mai încolo un chipaj de Poliție care îi puneau să tragă pe dreapta și să sufle în fiolă. Trist estin pentru cei care n-au îndrăznit să sufle la timp, așteptînd o dreptate care nu le-a mai adus decît regretul așteptării. ■

Prietenul Haralampy e încântat aflînd din mai multe reportaje *tevé* că, în acest an, crengile multor pruni s-au rupt sub greutatea roadelor. Domnia-sa adulmecă, pe bună dreptate, o toamnă bogată în vinars, în prelungă euforie și tristețe amară a soacră-si că a sacrificat-o pe fiică-sa, Claustrina, mărîtînd-o cu unul dintre cei mai importanți consumatori de țuică pe care i-a avut patria în cei vreo două mii de ani de cînd soldații romani se zbenguiau prin Munții Orăștiei cu *daciențele*...

Însă e o după-amiază splendidă de octombrie și urmărim cu toții emisiunea „95/95” de pe Antena 1, unde domnul doctor Cristian Andrei încearcă să fixeze cu „poxipol”-ul logicii sale o proptă pe sufletul hărtănit de infidelitate al unei invitate...

Mare amărăciune!

-Uite, dragă ginere, îl întrebă Parmenia pe Haralampy, de ce nu poți fi și tu ca domnu' doctor *aceala*?

-O să fiu, mami, o să fiu... Promit, da' mai toamnă-mi niște pălincuță în ulcica aia și schimbați pe alt post televizorul, că-mi vine să plîng...

Pe TVR1? Publicitate; pe Prima Tv? Publicitate; pe OTV? Publi... Nu: Dan Diaconescu – poză cu C.V.Tudor; pe Național Tv? –; Pe PRO TV? Reclame...; pe Realitatea Tv? Hopa! Aici e mare dezbateră: cu analiști politici, jurnaliști, Răzvan Dumitrescu și parlamentari... Va fi sau nu sfîșiat PNL-ul de platforma lansată la Pitești? Unde ești, tu, Pithia? Unde e Mafalda, sau măcar „oracolul de la Bălcești”?

Deocamdată în pericolul sfîșierii se află doar microfonul, din ce în ce mai apropiat de caninii domnului Stolojan, de la care, cu înverșunare scărînită, domnia-lui zvârle grămezi de diatribe către Călin Popescu Tăriceanu, Crin Antonescu, Norica Nicolai, Ludovic Orban...

-Tati, mă întreabă fiu-mi-o, Jerome, nenea Stolo vrea să mănânce microfonul?

N-am timp să-l prind de urechi, fiindcă și nevastă-mea, Coryntina, zice cu spaimă:

-Doamne, bine că nu-i acolo domnu' Tăriceanu, că am rămâne fără Prim-ministru!

-Ar fi o șansă, zice nepăsător Haralampy.

O, era cât pe ce să uit: pomeneam mai înainte de parlamentari, nu?

Ei, până aduce Parmenia pălincă pentru ulcica gineri-so, acesta îmi mărturisește arborînd o mină extrem de oficială:

-Frate, vreau să-ți spun că, în urma vizionării mai multor reportaje de televiziune, am tot stat eu și am analizat situația psihosomatică a unei persoane obligată să petreacă ore întregi într-un fotoliu de parlamentar. Tu crezi că e ușor? Ei, dragu' meu, află că nu. Dimpotrivă... De-aceea, cum bine ai observat la telejurnale, după ce și-au votat pentru anul viitor un buget de 1.100 de miliarde de lei, unii dintre cei mai iubiți fii ai poporului, senatorii, n-au mai rezistat să voteze și indemnizația pentru mame... Drept care, concluzia cercetării mele, avizată și de președinta Comisiei de femei a familiilor noastre, respectiv mama-soacră, este că electoratul român, dominat de interese egoiste, suiește, pune la cale, din patru în patru ani, un miculeț pentru care, în condiții de civilizație și democrație autentice, ar putea fi acuzat de crimă cu premeditare, martiriul petrecîndu-se sub ochii întregului popor telespectator... Cu atît mai grav este faptul că moartea nu se produce dintr-odată, ci urmează unui proces tehnico-biofizologic complex și e de-un sadism inimaginabil, în loc să se facă uz direct de... Vroiam să spun „Kalașnikoave”, însă, după ce am văzut săptămîna trecută într-un reportaj de televiziune „Bătălia de la Bistrița”...

-Poate-ai vrut să spui „Plutașul de pe Bistrița”, de Filaret Barbu, încerc să-l corectez...

-Pe drrrrra...! Scuză-mă... Și ți-am mai spus: nu mă întrerupe cînd vorbesc, că-mi scapă logica... Acu, unde? Adică ce spuneam?

-De Bistrița...

Ah, da: după „Bătălia de la Bistrița, unde cîtiva soldați americani s-au umplut de glorie snopind în

cronica tv

Experiment cu Claustrina...

- fabulă fără morală -

bătăie un barman, cred că ar fi mai corect ca, în virtutea înțelegerilor bilaterale cu... Mă rog, cu!, ca să nu avem vorbe. La orice caz, personal cred că ar fi cu mult mai uman și mai în spiritul unui *fair-play* să se utilizeze un mic desant glisat pe' axa... He, care axă? Una! pe o axă, înțelegi? Și problema s-ar rezolva...

Adică să rămănem fără parla...?, îl întreb înfricoșat.

-Da, și?

Ay, Doamne! Sper să fie doar o criză... Parmenia vine cu pălinca, Claustrina îl spală cu oțet...

-Vezi-le că mă iubesc?, mă întreabă.

Și, fiindcă Haralampy tocmai se afla într-un moment de scripăre a inteligenței sale după risipirea unui puseu de ceață alcoolică, i-a zis neveste-si, care tragea cu urechea:

-Dragă, uite, împreună cu vecinul, lucrăm la un studiu de psihosomatologie și am avea nevoie de un coautor și m-am gândit să te bag și pe tine-n pită, pricepi?

-Nu...

-Normal. Deci, dragă, fii atentă: te-asezi pe canapea și stai aproximativ nemișcată cam două ore... Adică, mai clar: o faci pe parlamentară, așa cum ai văzut și vezi la televiziune, acum înțelegi ce vreau să zic? Uite o revistă cu integrale ușoare, tîgaia asta zici că e laptopul, acesta ca e telefonul mobil...

-Mănerul de la geamantan?!

-Ți-am spus, dragă: e un simplu experiment, o ședință-studiu de caz... Ce îți mai trebuie? A, niște ziare... Așa – buuuuun! Din cînd în cînd șușotești cu mama-soacră și cu Coryntina, adică fleacuri de-ale voastre, te scarpini în cap, pari că te concentrezi asupra... Mă rog, asupra – găsești tu ceva... Cazi pe gânduri, caști tot mai des, te scobești în nas, da' să nu adormi cu degetul în nara, că vin copiii – Schwarzeneger și Jerome cu aparatul de filmat și dă rău – înțelegi? Te prefaci preocupată de parcă în sufragiu... în sală ar intra cei de la televiziune... Biliuț știi să faci?

-Cory, ai înnebunit?

-Noa, ce te superi, dragă??Ți-am zis: e un experiment...

STIRI TV („de fior și răs”)

1. Conform unui reportaj de televiziune, Sebastian Bodu, șeful ANAF, datorită căruia prietenul Haralampy zice că îi e dor de serialul „Kojak”, scoate la vânzare 12 gări din județul Galați.

-Trebuie să-l ducem neapărat și urgent la emisiunea „95/95”, hotărăște prietenul. Altfel îl pierdem...

2. Toate dosarele fostei Securități trebuie predate CNSAS înainte de aderarea la UE!

Corul municipiului Hades, dirijat de Aghița:

Ha-ha-ha și hi-hi-hi,

Câte se vor mai gasi!...

Ihai-hi!

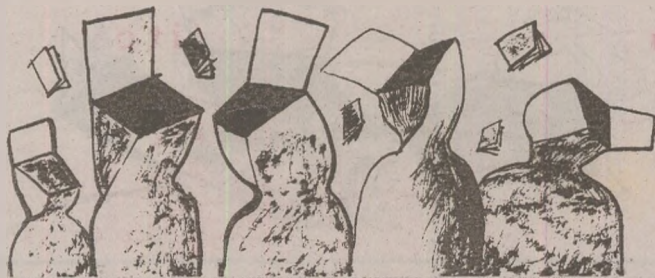
Ce mai spune lumea bună, în prezenta reporterilor de televiziune?

Președintele Traian Băsescu Ancăi Boagiu, ministru: „-Ia mai taci, dragă!”

Haralampy, poetul: „Și te-ai dus, dulce minune,/ Și-a murit iubirea noastră...”

Etc.

Dumitru HURUBĂ

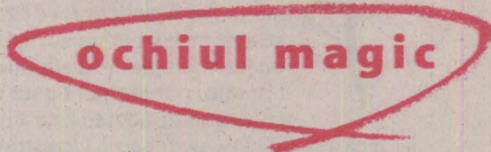
actualitatea

Mitomanie

În *DACIA LITERARĂ* nr. 68, Bogdan Ulmu îl comemorează pe Mircea Grigorescu, spunând încă din titlu un neadevăr: *Un mare gazetar, aproape uitat*. Că Mircea Grigorescu nu e aproape uitat o dovedesc evocările celor care au lucrat cu el, apărute în presa și memorialistica de după 1989. Titlul ca titlul, dar restul dovedește că Bogdan Ulmu fie n-are ținare de minte, fie scontează că ne-am ramolit noi. Își aduce vag aminte cum a sfârșit jurnalistul (scrie că "s-a prăbușit peste un teanc de ziare", deși ultimii săi colegi au evocat repetat împrejurările morții subite, pe cînd cumpăra mere de la o tarabă din Piața Amzei, iar pînă la venirea ambulanței, cadavrul i-a fost acoperit cu ziare), în schimb își amintește, redînd și dialogul cu Mircea Grigorescu, un fapt care n-avea cum să se întîmple. Bogdan Ulmu – care a colaborat la *România literară* sporadic, în paginile de cronici teatrale gîrate de Valentin Silvestru – povestește că în vara 1972, pe cînd era încă student, Mircea Grigorescu i-ar fi oferit o sumă apreciabilă și i-ar fi spus "te-ncumeți să scoatem în trei – eu, dumneata și Catană (tehnoredactorul de atunci al *României literare*) revista pe timpul verii? Toată redacția e în concediu! [...] Am acceptat. Am scos revista, circa trei luni, (s.n.) doar în trei. Cînd s-a terminat acest tur de forță, mogulul presei naționale mi-a spus: «Ești un mare gazetar, domnule, păcat că nu te iei în serios!»". Mai sîntem încă în redacție patru personae din echipa de atunci care știm bine că George Ivașcu n-ar fi lăsat revista pe mîna unui student fără experiență, în primul rînd fiindcă el o făcea împreună cu Mircea Grigorescu, Nicolae Manolescu, G. Dimisianu, cu materiale scrise de redactori și colaboratori permanenți. Chiar și atunci cînd se odihnea (nu mai mult de zece zile), coordona prin telefon și corespondența numerele. Apoi fiindcă *niciodată* nu pleca toată redacția în concediu: programările se făceau în așa fel încît sectoarele revistei să fie permanent acoperite. E o regulă pe care o respectăm și azi. Memorialistul improvizat bate câmpii fără grație.

Dan Goanță

Din complicata noastră viață culturală a făcut parte, pînă de curînd, Dan Goanță. Tinea, la *DILEMA VECHĂ*, o rubrică, pe care Cronicarul, care l-a cunoscut pe autor, a semnalat-o de vreo două ori, pentru concizia, umorul și farmecul ei. Se numea *Medalia de abur*, și nu *Medalia de aur*, cum a apărut în *EVENIMENTUL ZILEI* odată cu știrea morții lui. Cine l-a cunoscut pe Dan știe că un asemenea titlu de rubrică, unul cu „de aur”, nu i se potrivea nicidecum. Moartea lui Dan Goanță, deși semnalată, a trecut destul de discret, fără prea multe evocări, poate pentru că autorul venise din afara breslei (era inginer) sau pentru că el însuși evita să iasă în prim-plan, deși ar fi meritat să o facă. Tocmai de aceea Cronicarul s-a simțit consolată citînd pagina pe care Mircea Cărtărescu i-o dedică în *JURNALUL NAȚIONAL* din 10 octombrie: *Dănuț. Un omagiu*. Ea are un preambul trist și, din păcate, actual în lumea literară, despre pierderea prietenilor: „Crezusem întotdeauna că maturizarea, 'toamna vieții', cînd ai trecut de jumătatea de veac pe pămînt, este epoca în care culegi

roadele strădaniei tale de decenii. Poate că este așa, dar în acest caz roadele sînt îngrozitor de amare. Azi cred că în toamna vieții te desfrunzești de prieteni și rămîi singur și gol, cu nuiiele tale întinse patetic spre cer. De pierdere una te învinovățești tu, de a altora îi învinovățești pe ei, dar pînă la urmă îți dai seama că asta nu e deloc important. E viața pur și simplu, în care trăim, parcă, doar ca să facem și să ni se facă rău”. Dan, născut în 1955, a fost o pîrtică din adolescența lui Mircea Cărtărescu de-acum clasicizată, prin literatură: „Stăteam ore-n șir la el acasă trăgînd muzică pe magnetofone primitive, ascultîndu-l cum povestește, cu umorul lui englezesc ce-avea să devină proverbial, tot soiul de lucruri haioase, discutăm despre literatura americană, pentru care avea o mare pasiune... [...] Nu e intenția mea să fac aici un ferpar, dar vreau să-i spun cititorului care nu l-a cunoscut că Dan a fost un excepțional ziarist la BBC și aiurea, un intelectual de rasă, autor al unor articole în *Dilema* care-ar merita strînse în volum, dar mai ales un umorist de primă mîna, care lumina pur și simplu, prin hazul lui natural toate locurile prin care trecea”. Iar moartea celor care ne-au făcut să rîdem este una dintre cele mai întristătoare. Un rîs mai puțin în lume. Rîsul lui Dan Goanță.

Eliade și Drieu la Rochelle

În numărul pe octombrie al *IDEILOR ÎN DIALOG*, Ion Vianu reproduce o scrisoare pe care Constantin Noica o scrisese lui Tudor Vianu de la Cîmpulung în 28 septembrie 1953. Scrisoarea este importantă nu numai ca document istoric, dar și ca mărturie umană privind relația dintre cei doi intelectuali români. Este acolo, în rîndurile epistolei, dovada unei comunicări umane între doi filozofi cu concepții și atitudini politice diferite. Iar comentariul

lui Ion Vianu este la înălțimea scrisorii: „Trebuie totuși să facem exercițiul mintal de a acorda filozofului beneficiu de inventar al unei total bune-credințe. Trebuie de asemenea să-i acordăm dreptul de a se contrazice, cînd constată dezastrul, dar continuă să sperie. Fiindcă toți ne-am contrazis într-o zi sau alta. Numai așa, acordînd lui Noica acest credit în alb, are un rost să ne punem întrebarea ultimă fără de care aceste rînduri nici nu ar merita să existe: „avut Noica dreptate?” Cu același stil spumos și rafinat cu care ne-a obișnuit, Dan C. Mihăilescu face o lectură în paralel a *Jurnalului portughez* al lui Eliade și al *Jurnalului interbelic* al lui Drieu la Rochelle. „M-am gîndit la el în cuprinsul egofiliei generației 27 fiindcă, în ce m. privește, nu fibrele politice, informațiile social-biografice sau aportul net al factologiei m-au interesat, cît spectacolul uman al acestor două energii turbionare pentru care creativitatea și sexualitatea se identifică deopotrivă voințe de putere și conștiinței eșecului: politic și național la Eliade (care scrie în plină forță fizică și intelectuală), național european și erotic la Drieu (care-și dezlanțuie fluidul notațiilor cînd se află în pragul impotenței și al dezarticulării ființei).” Iar articolele care merită să fie pomenite din acest număr al ID-ului sînt multe și consistente, d. aceea cel mai bine este că fiecare cititor să le strabată cu proprii ochi.

Cu nuca-n baltă

TRIBUNA se prezintă ca o revistă substanțială, l. modul ardelenes, cu colaboratori de prima mîna, din diverse generații (Ion Pop, Petru Poantă, Radu Țuculescu, Letiția Ilea, Claudiu Groza) și cu destule articole incitante. O pată nefericită de culoare o reprezintă însă, în ansamblu publicației de la Cluj, „contribuțiile” lui Laszlo Alexandru, fostă tînară speranță a foiletonisticii critice, actualment un spirit înăcrit și egolatru (a se vedea site-ul lui de p. internet, unde postează orice vorbuliță spusă despre el laolaltă cu copii de pe diplomele de bacalaureat, licență ș.a.m.d.). În numărul 96 al revistei (1-15 septembrie) autorul articolului *Muzeul figurilor de ceară* descoperă că săptămînalul bucureștean *CULTURA*, „adăpostește o amplă varietate de actori ai trecutului comunist care s. stinge la limita orizontului (C. Stănescu, Octavian Paler, Mircea Iorgulescu etc.)”. C. Stănescu e „pus l. colț”, într-un limbaj de o respingătoare violență, pentru a-i fi găsit, totuși, unele merite cărțurului Edgar Paș. (lichidat de L. A. într-o altă „contribuție”), iar în legatură cu Octavian Paler sunt puse următoarele întrebări voite, probabil, spirituale: „ce se ascunde oare în spatele măștii de bătrînel dezorientat și depeizat într-un secol pe care nu-l înțelege? Care e oare identitatea ventriloc a lui Octavian Paler?” Nu știm ce se ascunde în spatele măștii lui Octavian Paler, dacă se ascunde ceva; știm însă cu siguranță ce se vede pe figura tînarului procuror d. la Cluj: nici un rid reflexiv, nici un cearcăn meditativ, doar siguranța de sine a mediocrității resentimentare, care dă încă o dată - vorba autorului -, „cu nuca-n baltă”. Cîteva pagini mai încolo, Adrian Costache semnează un document cu titlul *Despre prostie în înțeles criticist. Dacă există*. Mai încapă indoială?

Cronica

Revista România literară

Date tehnice de contact:

Data de apariție:
în fiecare vineri a săptămîinii

Abonamente:

1 an: 113 RON
1/2 an: 57 RON
1/4 an: 29 RON

Abonamente în străinătate:

1 an: 110 EUR

Revista editată de S.C. Satiricon SRL
CUI: R18006758 - J40/16647/2005

Cont RON RO08BRDE445SV50236294450
BRD-SUC. DOROBANȚI

Pentru instituții bugetare
RO41TREZ7018069XXX006155
TREZORERIE SECTOR 1

Pentru abonamente în străinătate:
Cont EUR : RO93BRDE445SV50236534450
BRD - SUC. DOROBANȚI

DIFUZARE: Adrian Bucur tel.0747.497.950
e-mail: adrian.bucur@satiricon.ro
PUBLICITATE: Laura Rădulescu
tel.0747.497.943,
e-mail: laura.radulescu@satiricon.ro

Preț: 2,5 RON